

L'aplicació de
l'Enfocament de Gènere i
Basat en els Drets Humans
(EGiBDH)
en la cooperació per al
desenvolupament

Visió Holística • Titulars de Drets • **GUIA PRÀCTICA**
Equitat de gènere i Drets de les Dones • Participació
Enfortiment de capacitats • Rendició de comptes
Equitat i no Discriminació • Responsabilitats Processos
Vinculació amb els Drets • Humans Procés Transformador
Visió Holística • Titulars de Drets • Relacions de Poder
Equitat de gènere i Drets de les Dones • Participació
Enfortiment de capacitats • Rendició de comptes
Equitat i no Discriminació • Responsabilitats Processos

L'aplicació de
l'Enfocament de Gènere i
Basat en els Drets Humans
(EGiBDH)
en la cooperació per al
desenvolupament

GUIA PRÀCTICA

2018

Edició: Gener de 2018

Autors: Marcel Masferrer, June Orenge i Anna Palacios

Disseny i maquetació: blaugrafic

Aquesta obra està sota una llicència de Creative Commons Reconeixement-NoComercial 4.0 Internacional. Es pot copiar, distribuir, comunicar públicament, traduir i modificar, sempre que sigui per a finalitats no comercials i es reconegui la seva autoria.

Institut de Drets Humans de Catalunya

www.idhc.org | institut@idhc.org | T. 93 119 03 72

Amb el suport financer de:

LLISTA D'ACRÒNIMS

ACCD	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
ACNUDH	Oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans
AECID	Agència Espanyola de Cooperació Internacional al Desenvolupament
ALNAP	Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action
AOD	Ajut Oficial al Desenvolupament
CAD	Comitè d'Ajut al Desenvolupament
CEDAW	Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona
CEPAL	Comissió Econòmica per a Amèrica Llatina i el Carib
DH	Drets humans
EBDH	Enfocament basat en drets humans
EdG	Enfocament de gènere
EG	Equitat de gènere
EGiBDH	Enfocament de gènere i basat en els drets humans
IDHC	Institut de Drets Humans de Catalunya
LGTBQI	Lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals, queers i intersexuals
OCDE	Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic
ODS	Objectius de desenvolupament sostenible
ONG	Organització no governamental
ONGD	Organització no governamental de desenvolupament
ONU	Organització de les Nacions Unides
PIDESC	Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals
TdR	Termes de referència
UE	Unió Europea
UNDG	Grup de Desenvolupament de les Nacions Unides
UNEG	Grup d'Avaluacions de les Nacions Unides

Índex

5	Introducció a la guia
7	1. L'enfocament de gènere i basat en els drets humans (EGiBDH)
7	1.1. Definició de l'EGiBDH
10	1.2. Elements clau de l'EGiBDH
14	1.3. Avantatges i valor afegit de l'EGiBDH
16	1.4. Implicacions de l'EGiBDH per a l'avaluació de projectes de desenvolupament
18	2. Aplicació pràctica de l'EGiBDH en el cicle de projecte
19	2.1. Identificació
27	2.2. Formulació
36	2.3. Execució
38	2.4. Seguiment
40	2.5. Avaluació
51	3. Cas pràctic sobre l'aplicació de l'EGiBDH
51	3.1. Context 40
52	3.2. Identificació
57	3.3. Disseny i formulació
60	3.4. Execució i seguiment
61	3.5. Avaluació
64	4. Aplicació pràctica de l'EGiBDH en l'àmbit organitzatiu
64	4.1. ONGD
68	4.2. Municipis
71	5. Conclusions: reptes, propostes i recomanacions per a l'aplicació pràctica de l'EGiBDH
78	6. Bibliografia

Introducció a la guia

Des de l'any 2003, quan el Grup de Desenvolupament de Nacions Unides (UNDG) —format per 32 fons, programes, agències i oficines de l'Organització de les Nacions Unides (ONU)— va adoptar la Declaració d'entesa comuna de les Nacions Unides sobre l'enfocament basat en drets humans en la programació i cooperació per al desenvolupament¹, hem assistit a una incorporació progressiva d'aquest enfocament en la cooperació per al desenvolupament. Aquesta declaració afirma que:

- Tots les polítiques, les assistències tècniques i els programes de cooperació per al desenvolupament han de promoure la realització dels drets humans (DH) tal com s'estableix en la Declaració Universal de Drets Humans i altres instruments internacionals de DH.
- Les normes i principis continguts en la Declaració Universal de DH i altres instruments internacionals de DH orienten tota la programació i cooperació per al desenvolupament en tots els sectors i en totes les fases del procés de programació.
- La cooperació per al desenvolupament contribueix al desenvolupament de les capacitats dels titulars d'obligacions per tal que compleixin amb les seves obligacions, així com les dels titulars de drets, perquè reclamin els seus drets.

A escala estatal, l'AECID s'ha fet ressò d'aquesta tendència. La política d'avaluació de la cooperació espanyola incorpora l'enfocament basat en els drets humans (EBDH) i assenjala en el seu document de referència que “la cooperació espanyola promourà la integració transversal de l'enfocament de drets humans, gènere, diversitat cultural i sostenibilitat ambiental, en l'exercici de la funció avaluadora”². A més, respecte a l'EBDH, assenjala que “una avaluació sensible a l'EBDH indaga en la mesura en què una intervenció ha contribuït a corregir les desigualtats i pràctiques discriminatòries i a transformar el repartiment injust de poders que obstaculitza el progrés en matèria de desenvolupament”.

Pel que fa a la política de cooperació per al desenvolupament de la Generalitat de Catalunya, reflectida en el Pla director 2015-2018³, situa en una posició de centralitat l'enfocament de gènere i basat en drets humans (EGiBDH) (drets individuals i col·lectius) pel seu caràcter transformador i d'apoderament dels col·lectius més exclosos i per la seva clara orientació a l'enfortiment de capacitats i reducció de vulnerabilitats. Les aportacions fetes des de cadascun d'aquests enfocaments s'integren en el Pla director i n'impregnen la missió, els objectius estratègics i específics i el seu desplegament en una proposta d'implementació.

Així, són cada vegada més els donants que demanen l'EGiBDH com a requisit per optar a fons de cooperació internacional, i les ONGD l'han anat incorporant de forma més o menys important. I tot i que l'EGiBDH s'ha estès considerablement durant els darrers anys, els valors del model tradicional de cooperació encara estan presents en la pràctica quotidiana de molts d'aquests actors, tant en les seves dinàmiques internes organitzatives com en les seves intervencions als països en desenvolupament.

¹ Vegeu el document íntegre a: <http://hrbportal.org/the-un-and-hrba>

² AECID. Política de Evaluación de la Cooperación Española. 2013.

³ Generalitat de Catalunya. Pla director de cooperació al Desenvolupament 2015-2018.

Des de l'Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC), apostem per l'adopció d'aquest enfocament en la cooperació per al desenvolupament (així com en altres àmbits, com ara el de les polítiques públiques, entre d'altres), tant per part dels finançadors com de les diverses institucions i entitats que operen en aquest àmbit, amb el convenciment que els recursos i esforços dedicats a aquest sector han d'orientar-se no a garantir la cobertura necessitats bàsiques, sinó a la justícia. Som conscients que, per tal que l'EGiBDH pugui assolir el màxim impacte social, és imprescindible que transcendeixi la cooperació internacional i sigui aplicat de manera transversal en el conjunt de les polítiques públiques per part de l'administració pública. Malauradament, a excepció d'algunes experiències positives que trobem, per exemple, a Canadà o països nòrdics, queda molt camí per recórrer en l'elaboració i implementació de polítiques públiques amb EGiBDH.

Ara bé, per poder incorporar aquest enfocament, són diverses les dificultats que troben les entitats i les administracions dels diversos àmbits. Una d'elles, fonamental, és que, si bé trobem cada vegada més documents que el teoritzen, existeixen dificultats per concretar una metodologia d'aplicació pràctica de l'Enfocament perquè està en procés de construcció.

Per això, amb el suport de la Diputació de Barcelona, hem realitzat un procés de recerca i formació amb l'objectiu de generar una eina elaborada sobre la base de les experiències i metodologies desenvolupades a escala internacional, complementada amb el coneixement de les entitats i municipis de Barcelona que han participat en el cicle de tallers formatius organitzats els darrers mesos de 2017.

La guia pràctica que ha resultat d'aquest procés s'estructura de la manera següent.

El primer capítol fa una breu definició de l'EGiBDH, identificant-ne els principals elements que el caracteritzen, assenyalant el valor afegit que té i diverses implicacions i conseqüències derivades de la seva correcta aplicació.

El segon capítol porta aquesta teoria a la pràctica, i se centra en l'aplicació d'aquest enfocament en les diverses fases del cicle del projecte (identificació, formulació, execució, seguiment i avaluació) i proposant algunes eines concretes per a la incorporació de l'Enfocament. Aquesta guia se centra de manera particular en l'aplicació pràctica de l'EGiBDH en l'àmbit de l'avaluació de projectes de desenvolupament. Per a això és indispensable dur a terme una completa i correcta identificació, disseny i formulació de la intervenció i, per tant, ens detindrem també detalladament en aquestes fases.

El tercer capítol proposa un cas pràctic d'un projecte treballat amb EGiBDH a través del qual volem exemplificar algunes de les eines i consideracions fetes en el segon capítol.

El quart capítol aborda les implicacions d'adoptar aquest EGiBDH a nivell organitzatiu, centrant-nos en els dos tipus d'organitzacions amb les quals s'ha treballat durant el projecte: ONGD i municipis que disposen de programes, convocatòries o projectes de cooperació per al desenvolupament.

En el cinquè i últim capítol presentem, a mode de conclusions, un conjunt de reptes, dificultats i recomanacions per a la incorporació de l'EGiBDH per part de les entitats i municipis, basant-nos en les qüestions sorgides i aportades en el marc del cicle de tallers formatius.

1. L'ENFOCAMENT DE GÈNERE I BASAT EN ELS DRETS HUMANS (EGiBDH)

1.1. DEFINICIÓ DE L'EGiBDH

Segons les Nacions Unides, l'enfocament basat en els drets humans (EBDH) és un marc conceptual per al procés de desenvolupament humà que, des del punt de vista normatiu, està basat en les normes internacionals de DH i, des del punt de vista operacional, està orientat a la promoció i la protecció dels DH. El seu propòsit és analitzar les desigualtats que es troben al centre dels problemes de desenvolupament i corregir les pràctiques discriminatòries i l'injust repartiment del poder, recursos i oportunitats que obstaculitzen el progrés en matèria de desenvolupament. Aquesta anàlisi es realitza en clau de DH, i identifica quines persones són les titulars d'aquests drets i quines persones i institucions són titulars d'obligacions i de responsabilitats. Així, tota acció de cooperació per al desenvolupament tindrà com a marc, mitjà i fi la promoció i protecció dels DH contribuint, entre altres coses, a l'enfortiment i desenvolupament de capacitats dels titulars.

Quan analitzem qualsevol context des d'aquest enfocament, tots els actors tenen un rol en tant que titulars de drets, d'obligacions o de responsabilitats. Totes les persones són titulars de drets, i els DH s'apliquen igualment a totes les persones independentment del seu sexe, gènere, opinió política, origen ètnic, nacionalitat, orientació sexual, religió, classe econòmica, etc. Els titulars d'obligacions són els poders públics (l'estat i les diverses administracions, incloent-hi els tres poders: executiu, legislatiu i judicial), que tenen el deure de respectar, protegir i complir els DH. Per la seva banda, es consideren titulars de responsabilitats els actors privats no pertanyents a institucions estatals tals com: empreses, ONG, mitjans de comunicació, però també les famílies, les comunitats i les persones individuals que, per la seva influència o incidència en un entorn determinat, tenen responsabilitats en matèria de DH. Els estats són els principals titulars d'obligacions, però tots els drets comporten obligacions, així que les persones som sovint tant titulars de drets com d'obligacions.

L'enfocament de gènere i basat en drets humans (EGiBDH) integra i combina l'EBDH i l'enfocament de gènere (EdG), que analitza la inequitat, la discriminació i els desequilibris de poder específics que pateixen les dones en tots els àmbits de la vida (social, laboral, familiar, econòmic, personal, cultural, etc.).

Des de l'EGiBDH, la realitat s'analitza en termes d'inequitats i desigualtats en l'accés i la realització dels drets amb un focus especial en aquelles que afecten les dones i nenes, així com als grups més vulnerabilitzats. Les inequitats, considerades violacions dels DH en si, se situen en el centre dels problemes de desenvolupament i s'entenen com la causa de vulnerabilitats que afecten certs grups. Així, s'adopta una mirada que va més enllà dels efectes més visibles i immediats d'un problema determinat, identificant-ne les causes estructurals que el provoquen, per tal d'abordar-les.

Per fer aquesta anàlisi de la situació dels DH, haurem de considerar les **sis dimensions diferents dels drets**, que ens portaran a revisar diversos components que poden determinar que un dret estigui sent violat.

Taula 1. Dimensions dels DH

Dimensió	Paràmetre
Disponibilitat	L'existència i nombre d'infraestructures, recursos, equipaments, programes, projectes, béns o serveis disponibles per a la realització del dret.
Accessibilitat	La possibilitat d'accedir als serveis, infraestructures, recursos, béns en condicions d'equitat i sense discriminació tant de gènere com en el sentit físic, d'abast geogràfic, cultural, o religiós.
Qualitat	La qualitat tècnica dels serveis, infraestructures, recursos, etc., valorada per la seva oportunitat, integritat i efectivitat, així com per la qualitat humana, en tant que satisfà les expectatives de qui presta i de qui rep el servei.
Acceptabilitat	Si els serveis, infraestructures, recursos, etc. responen als valors culturals i ètics de les persones usuàries, les satisfan i generen entre elles confiança. S'analitzarà especialment si són acceptables per les dones i nenes i altres col·lectius amb especificitats.
Participació	Grau d'implicació en el disseny, l'elaboració, la gestió i l'avaluació del servei o recurs que garanteix un dret per part de les persones (considerant els diversos grups, especialment les dones i les persones vulnerabilitzades).
Sostenibilitat	Continuïtat en el temps dels serveis, infraestructures i recursos que permeten garantir el dret, que està influenciada pel grau d'apropiació i pertinença d'aquests serveis i infraestructures.

Font: Adaptació de la Taula del document⁴ d'EGiBDH elaborat per l'IDHC.

D'altrabanda, un dels pressupostos dels quals parteix l'EGiBDH és que els DH estrobenvulnerats quan ni els titulars de drets, ni les entitats que els representen (titulars de responsabilitats), tenen capacitats per exigir els seus drets, ni els d'obligacions les tenen per complir amb les seves obligacions. Així doncs, l'enfortiment de les respectives capacitats afavorirà l'exercici dels drets i, per tant, aquest enfortiment serà una estratègia essencial en la nostra intervenció. En el cas dels titulars de drets i responsabilitats, l'enfortiment de les seves capacitats per a l'exercici i l'exigibilitat dels drets necessitarà un procés de construcció de ciutadania a través del coneixement, seguit de l'apropiació dels DH i el seu exercici. En el cas dels titulars d'obligacions, l'enfortiment de les seves capacitats pot necessitar un procés de construcció de voluntat política, el qual tindrà com a objectiu que puguin complir les seves obligacions de respectar, protegir i garantir els drets de les persones. Entenem les capacitats com aptituds, qualitats i mitjans de què disposa una persona per exercir els seus drets.

Per al sector de la cooperació internacional per al desenvolupament, l'EGiBDH suposa un profund canvi d'orientació en la manera de treballar. El model tradicional de cooperació, que està fortament impregnat de la lògica de la caritat, veu les persones "beneficiàries" com

⁴ IDHC, L'enfocament Estratègic de Gènere i Basat en Drets Humans (EGiBDH), 2014.

a éssers passius amb unes necessitats que han de ser cobertes mitjançant una intervenció Nord-Sud. Per contra, des de l'EGiBDH, les persones passen a ser subjectes actius de drets, amb poder jurídic i social per exigir-ne el compliment als titulars d'obligacions corresponents (Estat, autoritats locals, etc.).

Tornant a la definició i aplicació de l'enfocament integrat de DH i gènere, hem d'assenyalar, en tot cas, que aquesta integració pot fer-se de maneres diverses. Seguint la proposta de la AECID, aquesta agència identifica **tres possibles modes d'articulació** conjunta⁵:

- 1. Successiva o en paral·lel.** Qualsevol dels mètodes escollits s'aplica primer per a un i després per a un altre, primer EdG i després EBDH o viceversa. És a dir, en cada fase del cicle del projecte, es fan dos exercicis de reflexió encara que es presentin a l'uníson i de manera complementària, alhora que s'evita la invisibilització de la perspectiva de gènere. Es parteix de la premissa que són enfocaments amb especificitats diferents, encara que complementàries, i així se'ls tracta.
- 2. Entendre el gènere de forma transversal als DH.** El gènere s'entén en aquesta alternativa com l'accés igualitari d'homes i dones als DH. En tota anàlisi dels DH, es revisa la situació dels grups més vulnerabilitzats tenint sempre en compte els factors relacionats amb el gènere.
- 3. Considerar la igualtat de gènere com un dret humà més.** En aquesta aproximació, s'assumeix la igualtat de gènere com un dret inalienable igual que la resta de drets reconeguts pels diferents documents normatius internacionals.

La primera de les opcions és la més respectuosa amb les especificitats de les perspectives, tot i que requereix un doble treball. Les opcions segona i tercera tenen el risc de reduir metodològicament la profunditat de l'anàlisi de gènere i finalment invisibilitzar-ho. L'AECID considera que encara que sigui una mica més laboriosa o costosa, l'opció d'anàlisis successives (opció 1) està més ajustada a les diferents especificacions citades. En aquesta guia, combinem les opcions 1 i 2.

D'altra banda, hem d'assenyalar la necessitat de superar la idea que l'EdG ha d'incorporar-se només a projectes i programes: la perspectiva de gènere, de la mateixa manera que l'EBDH, és una qüestió política que ens interpel·la i influeix a totes i a tot. Així, adoptar aquest Enfocament integrat comporta un canvi de mirada, amb implicacions en tots els àmbits: tècnic, estratègic, institucional i polític. Així, a més de suposar una profunda transformació en com percebem l'ésser humà i els processos de desenvolupament, l'aplicació pràctica de l'EGiBDH també té importants **implicacions en tres àmbits diferents**:

- **en l'àmbit polític**, perquè adoptar l'EGiBDH implica que les polítiques públiques s'han d'elaborar i implementar partint del respecte, la protecció i el compliment dels DH. L'adopció de l'EGiBDH suposa que la igualtat social, la participació i l'apoderament es converteixen en orientacions de les polítiques públiques, i és, a més, una via transparent per atorgar poder als sectors més vulnerabilitzats i exclosos;
- **en l'àmbit estratègic, tècnic i operatiu**, perquè impregna els programes i projectes de cooperació per al desenvolupament;
- **en l'àmbit organitzatiu**, perquè impregna les estructures i el funcionament dels organismes agents de la cooperació per al desenvolupament i les relacions amb els nostres socis, tant al terreny com a la seu.

⁵ AECID. Diferentes aproximaciones para hacer una evaluación sensible al género y al enfoque basado en derechos humanos para el desarrollo. 2014.

1.2. ELEMENTS CLAU DE L'EGIBDH

Podem destacar un conjunt d'elements característics del treball amb EGiBDH i que determinaran la manera d'abordar les diverses tasques pròpies de les fases del cicle del projecte.

La vinculació amb els DH

Els DH constitueixen el fonament, l'objectiu i l'eina de tota acció de cooperació per al desenvolupament. El fonament és que la cooperació internacional per al desenvolupament és una obligació internacional (capítol IX, art. 55-60, de la Carta de Nacions Unides; art. 3 i 6 de la Declaració sobre el Dret al Desenvolupament, etc.) i el seu objectiu és aconseguir l'acompliment dels DH arreu del món. En les accions amb EGiBDH, s'utilitzen els DH com a eina per promoure un desenvolupament humà sostenible.

Així, les intervencions amb EGiBDH es basen en el marc del dret internacional dels DH i l'utilitzen, la qual cosa inclou els principals tractats de DH i els diversos mecanismes de protecció i supervisió. Disposem, igualment, de les regulacions fetes a escala regional, especialment en el marc del sistema interamericà, i també de l'Àfrica, tot i que en menys mesura. Tenen una rellevància especial a l'hora de definir els continguts dels drets, així com l'abast i especificació de les obligacions dels estats de respectar, protegir i garantir els DH, les observacions generals dels comitès de vigilància dels tractats, així com els informes dels procediments especials (relators i representants especials).

Generar processos transformadors

L'adopció d'un EGiBDH implica posar en marxa processos de transformació de la realitat sobre la qual volem intervenir. Aquest enfocament vol generar canvis profunds en diferents àmbits: polític, social, econòmic, jurídic, metodològic, etc.

L'adopció d'una visió holística

L'EGiBDH comporta entendre que tota problemàtica determinada té unes causes estructurals (polítiques, econòmiques, socials, culturals i legals) tant a escala local com global. A la vegada, l'anàlisi que es fa de la problemàtica en termes de DH té com a premissa la interrelació i indivisibilitat dels DH. Encara que en la nostra intervenció concreta incidim en un dret concret, aquesta visió holística requereix analitzar i tenir en compte tot el conjunt de drets. Això es traduirà en les anàlisis de contextos i les propostes de solucions que es plantegin, que hauran de tenir en compte la diversitat de factors que afecten una situació determinada, a les diverses escales, i com es relacionen els drets entre ells. Aquesta visió holística implica, per tant, la necessitat de donar respostes multisectorials de manera coordinada amb els diversos agents que operin en el context. En l'EGiBDH, la visió de l'entorn també és holística, tenint així en compte la família, la comunitat, la societat civil, les autoritats locals i nacionals i el context global. També té en compte el marc social, polític i legal que determina la relació entre les institucions i les exigències, deures i responsabilitats resultants.

Considerar els actors com a titulars de drets, d'obligacions i de responsabilitats

Des de l'EGiBDH, les persones o grups fita deixen de ser beneficiàries passives de l'ajut per esdevenir titulars de drets, situats en el centre de desenvolupament. Les necessitats de les persones s'interpreten en clau de drets, i se'ls hi reconeix com a subjectes actius dels seus processos i decisions, no com a subjectes passius a qui hem d'assistir. Es treballarà per acompanyar aquestes persones titulars de drets en la realització dels seus drets.

L'adopció de l'EGiBDH porta igualment a treballar amb les administracions de l'estat, o en relació amb elles, ja sigui per donar suport a processos orientats al compliment de les obligacions de promoure, respectar, protegir i garantir els DH, o per denunciar el seu incompliment (en funció dels contextos i mandats dels actors).

L'EGiBDH reconeix que els drets també comporten responsabilitats, el fet que totes les persones tinguin DH implica que també tenen obligacions. Les aliances estratègiques i corresponsabilitat de tots els actors i del conjunt de la societat, incloent aliances amb els titulars de responsabilitats, cap a la transformació social es tornen necessàries sota aquest enfocament. En aquest sentit, el diàleg social i el diàleg de polítiques són essencials.

Enfortir capacitats i apoderar

L'EGiBDH atorga una importància clau a l'enfortiment de capacitats dels tres tipus de titulars per tal que puguin complir amb el seu rol (els titulars d'obligacions), exercir i exigir els seus drets (els titulars de drets) i contribuir a la promoció, la defensa i la garantia dels DH (els de responsabilitats).

Abordar i transformar les relacions de poder

El poder és dinàmic, les seves diferents dimensions canvien constantment, tenen caràcter relacional i no són sempre visibles. La manca històrica de poder pot estar socialitzada i oculta, i asfixia la propensió i la capacitat de la població per acceptar que té drets i per reclamar-los. L'EGiBDH reconeix que els desequilibris en les relacions de poder contribueixen a la marginalització i impedeixen que la gent empobrida pugui exercir els seus drets. L'EGiBDH presta atenció als grups exclosos, vulnerabilitzats o en risc de ser-ho, i posa un focus especial en les dones a causa de la seva particular situació d'exclusió i de desigualtat estructural en pràcticament tots els països del món, però també en aquells altres grups o col·lectius històricament vulnerabilitzats.

L'EGiBDH parteix de la idea que els col·lectius no són vulnerables per se, ja que disposen normalment dels recursos necessaris per a la seva subsistència. En la majoria dels casos, es tracta més aviat de col·lectius que, a causa de desequilibris en el repartiment del poder i en l'accés als recursos, han estat vulnerabilitzats.

L'EGiBDH busca transformar les relacions de poder existents, fruit entre d'altres del sistema heteropatriarcal i les desigualtats estructurals nord-sud, corregir les desigualtats, les pràctiques discriminatòries i l'injust repartiment de poder, ja que són aquests els principals problemes que obstaculitzen el desenvolupament.

Fer avançar l'equitat de gènere i els drets de les dones

Per bé que l'equitat de gènere (i els drets de les dones) formen part integral i inherent dels DH, l'EGiBDH procura donar màxima visibilitat a les desigualtats de gènere per tal d'evitar que puguin quedar invisibilitzades sota perspectives més genèriques, com podrien ser les de l'EBDH. Aquesta visibilització i explicitació es fan en línia amb el que disposa la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la Dona (CEDAW).

Equitat i no-discriminació

L'EGiBDH promou la igualtat i la no-discriminació, tot prioritant les intervencions amb la participació i la inclusió de les persones més empobrides i vulnerabilitzats. Això ho fa des de la perspectiva que totes les persones són iguals, en virtut de la dignitat inherent de tot ésser humà. Es tracta, doncs, d'assegurar que la distribució del poder, drets, riquesa i oportunitats es faci de manera equitativa, la qual cosa requereix una especial atenció als col·lectius més vulnerabilitzats i discriminats per raó del seu gènere, diversitat sexual, ètnia, situació socioeconòmica, edat, etc.

Garantir una participació efectiva

L'EGiBDH dona una gran importància a la participació activa —especialment en la presa de decisions— i reconeix que totes les persones, particularment les que viuen en situació d'empobriment, les persones vulnerabilitzades, tenen dret a participar en processos que suposen un impacte en les seves vides. La participació és un dret per si mateix reconegut pel marc normatiu internacional dels DH (per exemple, el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics), i constitueix un aspecte fonamental de tots els DH.

Això implica la necessitat de realitzar anàlisis participatives en estadis clau, incloent-hi les diverses perspectives (DH i EG) amb la implicació de persones i/o de grups amb interessos i problemàtiques diversos. Caldrà crear i mantenir mecanismes (comitès, grups focals, reunions periòdiques) que assegurin la participació efectiva de les persones afectades o implicades en la problemàtica que volem abordar, i vetllar especialment per implicar les dones i persones vulnerabilitzades i típicament excloses de processos de presa de decisions o que pateixen múltiples formes de discriminació (per exemple, ser dona, cap de família, rural, pertànyer a un grup ètnic minoritari, jove, i amb un baix nivell educatiu). Les persones titulars dels drets que volem promoure hauran de tenir un rol de lideratge en la definició i implementació.

Les seves veus han de ser sentides i considerades des de l'anàlisi de context inicial fins a l'avaluació, passant per la implementació del projecte, la qual cosa ens exigeix flexibilitat a l'hora d'executar el projecte i tenir en compte que poden ser necessàries adaptacions del que inicialment hem previst.

Rendir comptes

L'EGiBDH reconeix que totes i tots els actors del desenvolupament han de rendir comptes sobre les seves activitats i col·loca la rendició de comptes dels titulars d'obligacions i responsabilitats en un lloc central de les intervencions, en la línia dels compromisos internacionals d'Accra⁶ i Busan⁷. D'aquesta manera, es fomenta també la transparència en els processos i en l'ús dels recursos, i s'obren així espais per tal que tots els actors puguin exigir responsabilitat en les conductes i claredat en els resultats. Així, treballar amb EGiBDH implica reforçar la rendició de comptes a diversos nivells.

En coherència amb el nostre rol de titulars de responsabilitats, hem d'assegurar la rendició de comptes i la transparència de les nostres accions tant en termes dels resultats assolits i efectes generats (incloent-hi, per tant, els possibles efectes negatius que les accions que hem recolzat hagin pogut provocar), com en termes de processos implementats, estàndards i valors als quals ens hem adherit durant la implementació. Es tracta d'una rendició de comptes no solament de cara als finançadors o el públic general, sinó també —especialment— respecte a les comunitats i grups amb els quals treballem. La transparència en la gestió de l'entitat i les seves accions és, per tant, fonamental i ens atorgarà més legitimitat a l'hora de pretendre exigir-la a titulars d'obligacions.

D'altra banda, s'incidirà en l'obligació de rendir comptes dels titulars d'obligacions.

Posar l'atenció en els processos

L'EGiBDH posa atenció especial en els processos, és a dir, la manera com s'aconsegueixen els resultats. Segons aquesta perspectiva, el fi no justifica els mitjans: els processos implementats en la consecució d'objectius de desenvolupament han de ser coherents amb els principis dels DH i vetllar pel seu compliment. En l'EGiBDH, els processos són tan importants com els resultats i, per tant, cal una coherència entre ambdós.

6 OCDE. Declaració de París sobre l'eficàcia de l'ajut al Desenvolupament, 2005, Programa d'acció d'Accra. 2008. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/34580968.pdf>

7 OCDE. Partenariat de Busan per una cooperació per al desenvolupament efectiva. 2011. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/49650173.pdf>

1.3. AVANTATGES I VALOR AFEGIT DE L'EGiBDH

La gradual transició des del model tradicional de cooperació orientat a la cobertura de necessitats vers l'EGiBDH que s'està produint en el sistema de cooperació internacional per al desenvolupament no és fruit d'una moda passada. El nou model té avantatges objectius que l'avalen i el fan atractiu per als actors realment compromesos amb el desenvolupament humà sostenible arreu del món. Aquests són els principals avantatges de l'EGiBDH:

Dignificació i apoderament de la persona

L'EGiBDH considera les persones com a agents actius del seu propi desenvolupament en comptes de receptores passives d'ajuda o objectes de caritat. Segons aquesta visió, amb els recursos, el suport i la formació adequats, les persones en situació d'exclusió seran més capaces de resoldre els seus problemes i millorar la seva situació socioeconòmica. Per tant, l'EGiBDH posa la persona en una posició molt més digna i forta que el model de cooperació tradicional, que tendeix a tractar a la població "beneficiària" de manera paternalista i assistencialista.

A banda de dignificar les persones receptores de l'ajut al desenvolupament, l'EGiBDH obre la porta al seu apoderament. En conèixer els seus DH inherents, molts dels quals són negats o violats, aquestes persones es fan conscients de la importància de reclamar-los als titulars d'obligacions i responsabilitats, reforçant-ne així la ciutadania activa.

Igualment, amb aquesta visió de les persones s'evita de generar dinàmiques de dependència de l'ajut extern, a la vegada que les persones i comunitats guanyen en capacitats i autoestima.

Més participació

La participació promoguda per l'EGiBDH juga un paper clau en aquesta dignificació i apoderament de la persona. En la mesura que les persones participen en els processos de desenvolupament que les afecten directament, van deixant de veure's elles mateixes com a receptores passives d'ajut i va creixent la seva consciència i responsabilitat ciutadana de ser persones titulars de drets que han de ser respectats. Això és especialment cert en el cas de les dones i dels grups tradicionalment exclosos, que molt sovint romanen al marge dels processos de participació i presa de decisions. D'aquesta manera, promoure la participació, entesa no solament des d'una perspectiva individual sinó també col·lectiva, és una estratègia essencial per dignificar i apoderar a les persones en qualsevol intervenció.

Més potencial transformador i sostenibilitat

L'EGiBDH ens porta a anar més enllà de les necessitats o problemes visibles per mirar d'abordar les causes estructurals que els generen, enquadrats a més en un marc normatiu de protecció de DH. Idealment, l'anàlisi de les causes estructurals que generen una situació determinada es fa amb la participació de les persones directament implicades, la qual cosa genera un procés de capacitació i conscienciació amb impacte a llarg termini i durador.

Més legitimitat internacional

L'EGiBDH té més legitimitat que el model tradicional de cooperació perquè està fortament ancorat en el sistema internacional de DH (instruments i tractats) i, per tant, emana directament del dret internacional. L'EGiBDH ajuda els països a traduir aquestes metes i normes en resultats assolibles.

Més transparència

El fort compromís de l'EGiBDH amb la rendició de comptes de tots els actors implicats en el desenvolupament comporta més transparència en tots els processos i mecanismes de presa de decisions. La transparència és, a més, un factor clau per tal de garantir i promoure la participació dels diferents actors, ja que ofereix incentius positius a les persones que volen participar i implicar-se en els processos de desenvolupament.

Més aproximació a la realitat

A causa del plantejament holístic de l'EGiBDH, l'anàlisi que es fa dels contextos, processos, resultats, impactes, etc. és més precís i més proper a la realitat, que sempre és complexa. Aquesta visió integral de la realitat permet copsar millor els matisos i les interrelacions existents en el context d'intervenció que el model tradicional, que és més simplista i categòric.

1.4. IMPLICACIONS DE L'EGiBDH PER A L'AVALUACIÓ DE PROJECTES DE DESENVOLUPAMENT

Respecte a l'avaluació, el Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD) de l'Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE) la defineixen com a "apreciació sistemàtica i objectiva d'un projecte, programa o política en curs o conclòs, del seu disseny, la seva posada en pràctica i els seus resultats. L'objectiu és determinar la pertinència i l'assoliment dels objectius, així com l'eficiència, l'eficàcia, l'impacte i la sostenibilitat per al desenvolupament⁸".

Segons el Grup d'Avaluacions de les Nacions Unides (UNEG), hi ha tres elements essencials que comparteixen l'EBDH i l'EdG⁹, i que per tant caracteritzen l'avaluació des d'un EGiBDH: **la inclusió, la participació i les relacions de poder equilibrades**. Quant a l'AECID¹⁰, considera que l'avaluació és un element imprescindible per a l'EBDH, ja que ajuda a incorporar en les intervencions tres elements fonamentals: rendició de comptes, transparència i participació.

Com veurem més detalladament en el capítol 2, realitzar una avaluació amb EGiBDH suposa incorporar-hi els **principis, valors i normes dels DH**, treballar amb els seus components i situar-se dins d'un entorn participatiu, inclusiu i transparent. Això implica un canvi de mirada, considerar elements que no s'han tingut en compte fins ara o que no han estat molt valorats, i adoptar nous objectius de la mateixa avaluació, en el sentit que si bé tradicionalment es feien per rendir comptes davant del finançador, ara també o especialment ho hauran de fer de cara a les persones concernides per la nostra intervenció (implicades en l'execució i afectades directament i indirecta).

Aquestes persones amb les quals s'ha treballat durant la intervenció han de **participar de manera activa i substancial** durant tot el cicle de l'acció. De la mateixa manera que les seves veus han de ser determinants en el disseny de l'acció, han de ser-ho a l'hora d'establir com es valorarà que s'assoleixen els objectius marcats, i per tant, en la mateixa avaluació del projecte o programa.

L'avaluació amb EGiBDH voldrà conèixer en quina mesura una determinada intervenció ha contribuït a la **transformació de les relacions de poder**, ha corregit les desigualtats, les pràctiques discriminatòries i l'injust repartiment de poder, i haurà de fixar-se, per tant, en els canvis a aquests nivells que han afectat dones i homes i els grups vulnerabilitzats amb els quals treballem. Igualment, l'avaluació haurà de valorar en quina mesura s'ha aconseguit enfortir capacitats per exercir i reivindicar drets, així com la seva efectiva realització per part dels diversos grups de titulars de drets (de forma segregada en funció del gènere i altres factors de discriminació i exclusió existents). L'avaluació des del prisma de l'EGiBDH també analitza el nivell de compliment per part de l'Estat (per les diverses administracions), titulars d'obligacions, dels estàndards internacionals dels DH, així com la seva capacitat i voluntat per complir amb els seus deures.

8 OCDE. Estándares de calidad para la evaluación del desarrollo, serie: Directrices y Referencias del CAD. 2010.

9 UNEG, Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluations, 2014

10 AECID. Manual de la AECID para la aplicación del Enfoque basado en Derechos Humanos. 2015.

A més, serà necessari analitzar què ha implicat per a les persones (especialment les dones i les que pertanyen a grups tradicionalment exclosos) aquesta **presa de consciència i apoderament**, conscients que aquest tipus de transformació sovint comporta riscos que és necessari haver previst de manera anticipada. Pensem, per exemple, en l'efecte sovint produït per les intervencions centrades en l'apoderament econòmic de les dones que no han inclòs cap tipus de treball amb els homes de la comunitat.

Per tant, es tractarà de veure quins **efectes a mitjà i llarg termini** ha tingut la intervenció en relació amb aquests aspectes, tots ells relacionats amb transformacions profundes les quals, a més d'exigir temps, suposen afrontar un conjunt de dificultats que tenen a veure amb l'actual funcionament del sistema, on les avaluacions sovint es realitzen a curt termini i amb un escàs abast i prioritant les dades quantitatives, quan del que es tracta d'analitzar des del EGIBDH és difícilment quantificable perquè té a veure amb canvis de percepcions, d'actituds, etc., característics de les transformacions socials.

Una altra característica de l'EGIBDH és l'**especial èmfasi que posa a conèixer els processos durant l'execució**, de manera que una avaluació haurà de revisar qüestions com la gestió, els procediments emprats, la capacitat dels organismes, les mateixes organitzacions, les errades, els canvis i els recursos, els desequilibris de poder que es generen en el procés, així com la comunicació i capacitat interna de l'organització, contrastar-los amb els principis i estàndards de DH i fixar-se en com s'ha garantit la rendició de comptes durant tota l'execució de la intervenció.

L'adopció de l'EGIBDH no suposa abandonar metodologies i tècniques d'avaluació consensuades pels diferents actors de la cooperació, sinó que es tracta d'incorporar-hi aquesta nova perspectiva i **ser flexible a l'hora d'experimentar amb noves metodologies** que permetin de captar de la millor manera possible el tipus d'efectes buscats per les intervencions amb EGIBDH. Per adquirir aquesta nova mirada, cal conèixer els DH, les implicacions de l'EGIBDH, els seus principals elements i l'objectiu de desenvolupament que persegueix, de manera que inclogui els elements que abans no s'utilitzaven o bé no es posicionaven en el marc adequat.

Per últim, tot i les innegables dificultats que té, mesurar i avaluar l'impacte de les intervencions des d'aquest enfocament és necessari i convenient perquè:

- permet d'organitzar les prioritats i realitzar una planificació apropiada de les activitats
- informa les estratègies a operacionalitzar per combatre una problemàtica concreta
- permet d'augmentar l'eficàcia de les intervencions
- permet d'analitzar desequilibris de poder que prèviament no s'havien previst o que es generen, directament o indirecta, per la nostra intervenció.
- enforteix la rendició de comptes respecte als titulars de drets, des de la nostra organització, però també la que s'exigeix als titulars d'obligacions
- genera un aprenentatge sobre el qual ha funcionat, així com sobre errors comesos, impactes no esperats i fins i tot no desitjats.

2. APLICACIÓ PRÀCTICA DE L'EGiBDH EN EL CICLE DE PROJECTE

La posada en pràctica de l'EGiBDH té un fort impacte en la manera com es duen a terme els programes i projectes de cooperació per al desenvolupament. Entre els principals actors d'aquest sector hi ha consens que, per tal de ser efectiu i coherent, l'EGiBDH s'ha d'aplicar a tot el cicle de projecte. En el seu document de treball sobre l'EBDH, la Comissió Europea afirma¹¹:

"L'EBDH considera els principis i les normes de drets humans tant un mitjà com un objectiu de la cooperació per al desenvolupament. Canvia l'enfocament analític i integra l'assoliment i el compliment dels drets humans en el disseny, la implementació, el seguiment i l'avaluació de totes les polítiques i programes de desenvolupament."

El Consell de la Unió Europea va concloure el maig de 2014¹², sobre la base d'aquest anterior document, que tota avaluació "ha d'incloure una anàlisi de gènere i informar a tot el cicle del projecte, també fent ús de les estratègies nacionals de drets humans de la UE, per tal de garantir que el compliment dels drets humans es converteix en una part integral de la identificació, el disseny, l'execució, el seguiment i l'avaluació de totes les polítiques i projectes de desenvolupament".

A través d'aquest capítol, tractarem de veure què implica aquest consens a nivell operatiu en les diferents fases de la intervenció. Però abans de fer el recorregut de les diverses fases, hem d'assenyalar que en la present guia es consideren cinc etapes del cicle del projecte. La identificació, durant la qual s'analitza el context i es recullen dades sobre aquest; la formulació, durant la qual es dissenya l'acció i es redacten els formularis; l'execució, moment en el qual s'implementa el projecte; el seguiment, durant el qual se supervisa la implementació del projecte i es controlen la realització de les activitats, productes i processis, i l'avaluació, que sovint es realitza un cop finalitzat el projecte. Ara bé, aquestes dues darreres fases en la pràctica difícilment poden separar-se, ja que la informació que es vagi generant en el marc del monitoratge serà necessària per entendre les dinàmiques i els efectes en què es fixarà l'avaluació.

¹¹ Comissió Europea. *A Rights-Based Approach, Encompassing All Human Rights For EU Development Cooperation*. 2014.

¹² Consell de la Unió Europea. *Council conclusions on a rights-based approach to development cooperation, encompassing all human rights*. 2014.

2.1. IDENTIFICACIÓ

La primera fase del cicle de projecte és la identificació del context i les problemàtiques existents, en clau de drets, a la zona d'intervenció i tant dels drets individuals com dels col·lectius que es pretenen reforçar mitjançant el projecte o programa. Per poder fer una bona identificació, la realització d'una rigorosa i profunda anàlisi de context és imprescindible.

Des d'un EGiBDH, una anàlisi de context completa requereix estudiar diverses dimensions, que veurem a continuació, de la realitat en la qual volem intervenir, de la manera més detallada i desagregada possible (per grups de població). Cal considerar que el recull d'informació ha de poder servir per determinar una línia de base que descriu elements de la situació prèvia a la implementació del projecte, la qual cosa ens permetrà definir indicadors en el disseny del projecte que ens serveixin, a la vegada, per mesurar l'abast dels nostres objectius i resultats.

Sobre la base de la metodologia desenvolupada per l'ONGD internacional Action Aid¹³, aquests són els diferents **elements que una bona anàlisi de context hauria d'incloure**:

- **La situació dels DH**, per tal de definir un mapa de drets exigibles i de rols dels actors en relació amb aquests drets, identificant grups exclosos i persones discriminades, així com la seva condició i posició; les àrees clau de violacions de drets; titulars de drets, obligacions i responsabilitats relacionats amb la problemàtica, i el seu nivell de sensibilització i consciència sobre els drets de les persones. És important considerar en l'anàlisi les causes estructurals de la problemàtica a transformar, així com altres variables pertinents que puguin ajudar a entendre les múltiples discriminacions (interseccionalitats) com són el sexe, l'edat, l'origen, la classe social, la identitat de gènere i orientació sexual, l'ètnia, etc. També és important que l'anàlisi de drets i de la seva vulneració no es faci de manera aïllada, sinó a partir de la seva interrelació amb altres drets.
- **El poder, els recursos i les capacitats**, identificant els recursos econòmics, socials i polítics que tenen els diversos actors (desglossats per sexe i gènere), i explorant les diferents formes de poder existents (visible, ocult i invisible; públic, privat i íntim) i com aquestes es manifesten, així com les relacions de poder. S'ha de fer una anàlisi de les bretxes en les capacitats dels diferents actors, també desglossant-la per sexe i gènere.
- **Els grups d'interès**, identificant els actors (incloent-hi les organitzacions de la societat civil) i institucions que juguen un paper rellevant a la zona on es vol intervenir, classificant-los (aliats/adversaris/neutrals/no fiables) i analitzant els motius de la seva acció o inacció. Els actors s'han d'identificar des d'un enfocament de gènere i de diversitat (sexe, edat, pertinença ètnica, diversitat funcional, opció sexual, etc.).
- **Les desigualtats de gènere i els drets de les dones**, identificant la divisió del treball; els rols productius i reproductius; les cures no remunerades; l'estatus econòmic; l'accés i control dels recursos; el poder de decisió; els patrons de violència; la participació; l'accés a la informació i als mitjans de comunicació, i les pràctiques que violen els drets.

¹³ Action Aid. People's Action In Practice, ActionAid's Human Rights Based Approach 2.0. 2012.

- **Les vulnerabilitats**, identificant aquelles situacions i aquells desastres en els quals les persones són més vulnerables (per exemple, inundacions, conflictes, sequeres, terratrèmols, esllavissades de terra i la pèrdua d'ecosistemes productius i/o recursos naturals); els grups més afectats en aquest tipus de situacions; els seus problemes, i les institucions que poden i han de protegir-los.
- **Els riscos**, identificant el risc de les persones que viuen en situació d'exclusió, incloent-hi els activistes de DH que estan en primera línia; explorant els riscos polítics (persecució i detencions); els riscos operacionals (finançament, el tancament de l'organització o la impossibilitat de funcionar, per exemple); els riscos socioeconòmics (marginació social a la família, a la comunitat el risc per a futures oportunitats d'ocupació, per exemple), i el risc per a la vida humana.
- **Les comunicacions**, identificant els mitjans de comunicació més poderosos i les habilitats que les persones que viuen en situació d'exclusió tenen per accedir-hi, així com l'accés que tenen les dones; accés i control dels mitjans de comunicació existents: influència dels mitjans a les comunitats amb les quals anem a treballar, etc.
- **La viabilitat**, identificant possibles socis, accions realitzades o en curs d'execució a la zona per altres organitzacions; el context polític, si és facilitador o bloquejador de la nostra intervenció; i les capacitats i motivacions dels grups de titulars de drets, de obligacions i responsabilitats amb qui es planteja treballar

Aquests elements no són compartiments separats d'una realitat, els indiquem separats per ressaltar-los ja que són elements i factors diferenciats que hem de considerar a l'hora d'analitzar aquesta realitat, però estan molt interrelacionats entre ells. Action Aid¹⁴ dona algunes recomanacions per fer que l'anàlisi de context sigui al més eficaç possible:

- Fer una anàlisi superficial preliminar abans de fer una anàlisi completa.
- Utilitzar la fase inicial per construir una relació amb els principals socis locals i la comunitat.
- Reconèixer que des del moment en què ens involucrem en una identificació, entrem en la dinàmica de poder; és important tenir present aquesta qüestió en totes les fases del projecte.
- Acceptar que el poder visible és òbviament més fàcil de percebre;
- Involucrar les persones en totes les etapes del procés, i no només com a informants o per informar-les.
- Cal trobar i utilitzar les dades que ja estan disponibles.
- Prioritzar l'anàlisi de la informació a la seva recollecció.
- Utilitzar l'anàlisi de context com a fonament del disseny del programa.
- Confrontar les dades perquè es puguin utilitzar com a línia de base.
- Emmagatzemar les dades en una forma accessible per tal que puguin ser revisades i utilitzades.

¹⁴ Action Aid. People's Action In Practice, ActionAid's Human Rights Based Approach 2.0. 2012.

En aquesta taula, s'inclouen les preguntes clau que ens haurem de fer per a cada tipus d'anàlisi:

Taula 2. Preguntes clau de l'anàlisi de context i eines possibles

Possibles eines*

Anàlisi de dades i estadístiques existents

Entrevistes semiestructurades i grups de discussió (focus groups)

Constitucions, declaracions i lleis

Observació directa

Tallers d'identificació

Preguntes clau. Situació dels DH

- Quins són els grups exclosos clau (i subgrups dins d'aquests), els drets dels quals són violats de forma més sistemàtica?
- Quins són els problemes/negacions/violacions de drets més greus?
- Qui són els titulars d'obligacions en relació amb aquests drets?
- Quina és l'experiència particular de les dones dins d'aquests grups?
- Quins són els drets legals clau que tenen les persones? Qui és conscient d'aquests drets i qui en gaudeix? (diferenciar entre homes, dones, nenes, nens, persones amb diversitat funcional, etc.)
- Per a les principals violacions dels drets que hem prioritzat, analitzar:
 - On tenen lloc aquestes violacions?
 - Quan van començar i amb quina freqüència es produeixen?
 - Qui experimenta les violacions més severament (homes, dones, nens, nenes o els ancians)?
 - Qui és/són els principals responsables de les violacions?

Anàlisi del contingut i efectes de lleis i polítiques

- Ha ratificat l'estat els principals tractats internacionals de DH? Ho ha fet amb reserves rellevants?
- Ha incorporat els continguts dels tractats —en particular, els que ens interessin en el context d'intervenció— en el seu marc legal (lleis, reglaments i polítiques)?
- Existeix alguna llei o política que contribueixi al problema protegint els interessos d'algunes persones per sobre dels d'altres?
- Existeix alguna llei o política que contribueixi a resoldre la problemàtica que es vol abordar i, si és així, quin efecte està tenint?
- Hi ha una dotació pressupostària adequada de fons públics per implementar la solució que es descriu en la política o la llei?

L'anàlisi de les estructures que implementen les lleis i polítiques

- En quina mesura la política existent fa complir la llei de manera justa? En quina mesura els tribunals permeten homes i dones de trobar una solució?
- És el sistema legal car, corrupte o inaccessible?
- Hi ha serveis de suport on les persones poden obtenir ajut per a l'accés al sistema de manera justa?
- Mitjançant quines polítiques i programes es fa la implementació i seguiment dels drets per tal de fer-los efectius? Se supervisen?
- Quins reptes existeixen en l'aplicació d'aquestes polítiques i programes?
- En quina mesura els programes i serveis existents operen de manera discriminatòria?
- Existeix alguna agència governamental o no governamental per assegurar que s'aplica la llei?

Anàlisi de la cultura

- Hi ha algun valor o creença política, religiosa o social que contribueixi al problema?
- De quina manera les creences culturals es contradiuen amb els drets bàsics?
- Les pressions familiars i socials bloquegen una solució justa?
- A les persones els manca confiança en la seva pròpia vàlua?
- La cultura perpetua desigualtats de gènere?
- Quin paper/rol juga la dona en la cultura?

* Es recomana veure IICA, 80 Tools for development projects: appraisal, planning, follow-up and evaluation, de Frans Geilfus, 2008, ja que es descriuen detalladament algunes d'aquestes eines, des del punt de vista d'un projecte productiu, però adaptables a altres sectors.

Possibles eines	Preguntes clau. Poder, recursos i capacitats
<p>Mapa de mobilitat</p> <p>Mapa social</p> <p>Mapa de recursos</p> <p>Cares del poder: visible, amagat i invisible</p> <p>Eina de valoració de recursos</p> <p>Matriu de participació que mostra les diferents formes de poder i qui les ostenta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quin nivell de control (capacitat d'accedir o prendre decisions) tenen les persones que viuen en situació d'exclusió sobre: <ul style="list-style-type: none"> • els recursos econòmics (per exemple, la terra, les finances, els boscos i la maquinària)? • els recursos socials (per exemple, informació, grups o xarxes, institucions culturals o religioses, etc.)? • els recursos polítics (per exemple, la capacitat de votar i participar en la presa de decisions)? • Quin nivell de disponibilitat, d'accés i de control de recursos existeix per part de cada grup de persones d'interès/concernides en la problemàtica? • Qui té més poder sobre aquests recursos, tant formalment com informalment (o de manera visible/invisible)? Com són les dinàmiques locals de poder en relació a les dinàmiques globals de poder? <p>Quines són les dinàmiques de poder que afecten la presa de decisions dins de les llars (entre homes/dones/nens/gent gran, etc.)?</p> <p>Quins exemples hi ha de persones en situació d'exclusió que s'hagin apoderat, per exemple, mitjançant l'organització i la mobilització?</p> <p>Quins exemples d'ús positiu/transformador del poder hi ha?</p> • Quines són les capacitats dels diferents actors (desglossades per sexe)? • Existeixen bretxes en aquestes capacitats?
Possibles eines	Preguntes clau. Grups d'interès
<p>Anàlisi de forces</p> <p>Diagrames de Venn</p> <p>Anàlisi de grups d'interès</p> <p>Mapa relacional</p> <p>Mapatge social i municipal</p> <p>Entrevistes en profunditat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quins actors i institucions són: <ul style="list-style-type: none"> • amics de les persones que viuen en situació d'exclusió o en grups exclosos? • adversaris? • neutrals? • aliats potencials per a objectius específics? • Quins són els interessos, agendes i mandats d'aquests actors i institucions? • Quines institucions i actors són titulars d'obligacions o tenen el poder per millorar el respecte dels drets fonamentals? Com estan connectades des de l'àmbit local al nacional i l'internacional? Què han fet fins al moment actual? Què més podrien fer i què els impedeix fer més? Com podem influir-hi? • Què han fet altres persones o organitzacions, o què estan fent actualment, per abordar el problema? • Qui creu que és responsable de resoldre el problema? • Què li sembla que aquest(s) responsable(s) hauria/en d'estar fent per resoldre el problema? • Quines estructures existeixen per resoldre aquest problema? • Hi ha diferències dins d'aquestes institucions —veus progressistes i retrògrades— i podem aprofitar-les en benefici del projecte o programa? • Són aquestes institucions transparents —es pot accedir a la informació sobre elles i els seus pressupostos, per exemple? Quina informació necessitem per fer avançar la lluita pels drets? • Quines organitzacions són les nostres aliades en la lluita pels drets i quin suport poden aportar? • Quines institucions i actors buscaran activament impedir el canvi i què es pot fer per neutralitzar-los?

Possibles eines	Preguntes clau. Desigualtats de gènere i drets de les dones
<p>Anàlisi de relacions de gènere</p> <p>Grups de discussió</p> <p>Història oral, històries de vida</p> <p>Entrevistes individuals</p> <p>Observació directa</p> <p>Tallers d'identificació</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quina és la divisió del treball entre homes i dones dins dels grups més exclosos, respecte dels rols productius, reproductius i socials? • Hi ha alguna diferència en l'accés i control que tenen les dones dels diferents recursos? O diferències en el nivell de sensibilització/capacitació/organització/educació que afecta la seva capacitat per exigir i fer valer els seus drets? • Quin impacte té això sobre els drets de la dona, incloent-hi la seva salut, situació econòmica i el poder de presa de decisions? • Les institucions influents (i les aliades) tracten les dones de manera diferent que els homes i, si és així, com pot ser desafiada aquesta discriminació? • A quins tipus de violència s'enfronten les dones? • Tenen les dones capacitat de participar en els processos? I d'incidir políticament? • En quin grau participen en els processos polítics o de presa de decisions?
Possibles eines	Preguntes clau. Vulnerabilitats
<p>Línia del temps per mostrar canvis en el temps</p> <p>Observació directa</p> <p>Tallers d'identificació</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Què exposa les persones a la vulnerabilitat en aquest context? • Està aquesta ubicació exposada a inundacions, conflictes, sequeres o terratrèmols? Si és així, com afecten aquests desastres els drets de les persones quan es produeixen? • A quins tipus de violacions de drets s'enfronten les dones en qualsevol d'aquests desastres? • Quin impacte tenen aquestes violacions sobre les dones en la seva comunitat? Què han fet, com a comunitat, en el passat i què estan fent ara?
Possibles eines	Preguntes clau. Comunicacions
<p>Imatges</p> <p>Mapatge</p> <p>Calendaris, línies de temps</p> <p>Ús d'arbres o rius conceptuals</p> <p>Pòsters, dibuixos i logos</p> <p>Matrius</p> <p>Diagrames de Venn</p> <p>Diagrames de fluxos</p> <p>Fotografies</p> <p>Vídeos participatius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quins són els mitjans de comunicació dominants en l'àmbit local i de quina manera poden les persones tenir-hi accés i controlar-los? • Tenen les dones accés a aquests mitjans de comunicació? • Quines són les pràctiques de comunicació associades als espais clau en què s'exerceix el poder i es prenen les decisions? • Quines capacitats de comunicació de les persones necessiten ser desenvolupades per assegurar un canvi sostenible en les relacions de poder i com podem donar-hi suport? • Quins nous mitjans de comunicació/tecnologies de la informació estan disponibles o accessibles i es poden utilitzar per enfortir les veus de les persones que viuen en situació d'exclusió? • Són els mitjans de comunicació objectius/subjectius? Hi ha censura/libertat d'expressió?

Possibles eines	Preguntes clau. Riscos
<p>Matriu de riscos</p> <p>Registre de riscos</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quins són els riscos polítics per a la vostra organització, les organitzacions sòcies i les persones titulars de drets? (per riscos polítics, s'entén l'assetjament, les detencions, etc.) • Quins són els riscos operacionals del programa? (això es refereix als riscos de finançament, tancament de l'organització i la impossibilitat d'aconseguir els objectius, per exemple) • Hi ha possibilitats de conflicte metodològic entre la vostra organització i altres organitzacions/actors? • Hi ha riscos de desastres naturals i/o d'origen humà en la comunitat? Quins desastres podrien donar-se? • Quins són els riscos socioeconòmics que corre el personal de les organitzacions sòcies? (això es refereix a la marginació social a la família o de la comunitat o la posada en risc de futures oportunitats laborals, per exemple). • Quina probabilitat tenen aquests riscos —alta, mitjana, baixa? • Què podem fer per reduir aquests riscos? • Estem considerant la possible duplicació amb altres actors?
Possibles eines	Preguntes clau. Viabilitat
<p>Observació directa</p> <p>Matriu de riscos</p> <p>Tallers d'identificació</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Quines són les capacitats i els coneixements de les entitats sòcies rellevants per a la futura intervenció? Quines capacitats caldria desenvolupar o enfortir? • Com pot influenciar el context polític el projecte i les possibles estratègies i activitats que es plantegen? Facilitant-lo o bloquejant-lo? • Quines són les capacitats dels titulars de drets respecte a la possible intervenció? • Quin grau de compromís i motivació existeix entre els titulars de drets, les obligacions i les responsabilitats en l'àmbit d'intervenció i les possibles accions i estratègies a desenvolupar?

Font: Adaptació de la proposta d'Action Aid

Pel que fa a l'anàlisi de gènere, existeixen eines més exhaustives que ens ajudaran a analitzar els diversos aspectes assenyalats en aquesta taula 2. En veurem algunes en el capítol 3, en el desenvolupament del cas pràctic.

Per últim, resulta impossible per a una organització abordar totes les problemàtiques de DH en un context determinat, especialment si tenim una visió holística i integrada dels DH. Serà, doncs, fonamental la coordinació amb altres actors que operin a la zona d'intervenció, per tal de compartir i difondre informació (anàlisi de context, estudis realitzats, context sociopolític, accions desenvolupades pels diversos actors), així com per generar sinergies i complementaritats i evitar duplicacions d'accions o la repetició d'errors que ja han estat comesos.

2.1.1. CONSIDERACIONS PRÈVIES PER A L'ELABORACIÓ DELS INDICADORS

Des de la fase d'identificació, hem de pensar en l'elaboració dels indicadors que ens permetran de fer el seguiment i avaluar el nostre projecte. En el cas dels projectes de cooperació per al desenvolupament, hem de combinar indicadors de desenvolupament —utilitzats tradicionalment— i indicadors de DH. Aquests indicadors tenen similituds però no sempre responen als mateixos paràmetres.

Els **indicadors de DH** fan referència a la informació que pot ser relacionada amb les normes i estàndards de DH, que dirigeix i reflecteix les preocupacions i principis dels DH i que és utilitzada per avaluar, donar seguiment i promoure la protecció dels DH¹⁵. Els **indicadors de desenvolupament** ens proporcionen informació rellevant sobre els canvis produïts en les diferents dimensions del desenvolupament en un temps determinat. Tal com assenyala l'Informe de Desenvolupament Humà del PNUD¹⁶ de l'any 2000, "malgrat les seves múltiples semblances, els indicadors de DH i de desenvolupament humà posen l'accent en aspectes diferents, la qual cosa deixa clar que una alta puntuació en matèria de desenvolupament humà no garanteix un historial impecable en l'àmbit dels DH".

El mateix informe presenta un resum de les diferències de criteri principals entre els dos tipus d'indicadors.

Taula 3. Diferències entre els indicadors de desenvolupament i de DH

Indicadors de DH	Indicadors de desenvolupament
Avaluen si les persones viuen amb dignitat i llibertat, així com el grau en què els actors fonamentals compleixen les seves obligacions de crear i mantenir mecanismes socials justos que garanteixin els drets.	Avaluen l'ampliació de les capacitats de les persones.
Se centren en aquests resultats humans, però presten atenció especial a les polítiques i pràctiques de les entitats polítiques, jurídiques i administratives i la conducta dels titulars d'obligacions.	Se centren fonamentalment en els resultats i les aportacions humanes i posen l'accent en disparitats i patiments inacceptables.
Requereix dades addicionals, no només sobre les violacions, sinó també sobre els processos polítics, de justícia o administratius i dades aportades per enquestes d'opinió sobre normes socials. Es fa encara més èmfasi en les dades desglossades per sexe, origen ètnic, raça, religió, nacionalitat, naixement, origen social i altres distincions pertinents.	No requereixen informació addicional tot i que sí desglossament de dades.

Fonts: "Resumen de las diferencias entre indicadores de desarrollo y derechos humanos", Informe de Desarrollo Humano del PNUD, 2000, i "El enfoque basado en derechos humanos", Red en Derechos, 2011.

15 CEPAL. Derechos Humanos en población: indicadores para un sistema de monitoreo. 2007.

16 PNUD. Informe sobre Desarrollo Humano. 2000.

Els indicadors amb EGiBDH ens proporcionen informació sobre la visió de desenvolupament que té el nostre projecte, però sempre amb l'objectiu final del ple exercici dels drets de totes les persones. És per això que cal enfortir, com ja hem comentat anteriorment, les capacitats dels titulars d'obligacions i de responsabilitats perquè les compleixin, i les capacitats dels titulars de drets perquè les exerceixin. Tal com explica la Red en Derechos¹⁷, per poder aconseguir la informació necessària a través dels indicadors haurem de combinar indicadors específics de DH i indicadors sociodemogràfics i socioeconòmics susceptibles de ser utilitzats com a indicadors de DH.

Els indicadors poden ser utilitzats com una **eina per**:

- millorar les polítiques i fer seguiment dels progressos de la intervenció;
- la identificació d'efectes no desitjats de les lleis, polítiques i pràctiques;
- determinar quins actors estan tenint un impacte en la realització dels drets;
- revelar si s'estan complint les obligacions d'aquests actors;
- alertar en cas de violacions potencials de drets;
- exposar temes que havien estat oblidats o silenciats.

En l'anàlisi del context que es fa durant la fase d'identificació, s'han de tenir en compte algunes **consideracions i recomanacions prèvies** sobre els indicadors:

- recollir dades qualitatives i quantitatives: és important recollir dades mixtes, tant quantitatives (estadístiques) com qualitatives (informació articulada de manera descriptiva o categòrica)
- desglossar les dades: és important recollir dades desglossades que permetin identificar grups de població (sexe, ètnia, edat, regió, etc.) i poder així donar-los visibilitat i determinar estratègies específiques enfront de la discriminació i la desigualtat que pateixen.
- recollir casos individuals com a complement: els casos individuals són una font important d'informació durant la identificació; per exemple, les dades sobre casos de tortura es poden extreure d'estadístiques representatives de la població i a més combinar-se amb casos concrets.

Cal destacar la importància de generar una línia de base durant la fase d'identificació del projecte. Aquesta línia de base hauria de descriure l'estadi inicial dels indicadors que s'han fixat per fer el seguiment i l'avaluació del projecte. Comparant els valors de la línia de base amb els valors objectius dels indicadors, podrem mesurar el nivell d'assoliment dels objectius del projecte.

Tant els mecanismes de vigilància dels DH, com els òrgans creats en virtut de tractats, els procediments especials i els seus titulars de mandats i l'examen periòdic universal, fan referència i utilitzen una àmplia gamma d'indicadors (incloent-hi els estadístics) que es poden consultar. Alguns indicadors quantitatius s'esmenten explícitament en els tractats, però respecte al seu tipus i funció trobem més especificitat en les observacions generals i recomanacions adoptades pels òrgans creats pels tractats¹⁸. Aquesta informació és molt útil també per extreure dades de context tant en la identificació dels projectes com en la formulació, que veurem en l'apartat següent.

¹⁷ Red en Derechos. El Enfoque basado en derechos humanos - evaluación e indicadores. 2011.

¹⁸ Vegeu <http://www.ohchr.org/SP/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx>

2.2. FORMULACIÓ

Un cop realitzada la identificació, el pas següent és iniciar el disseny i la formulació del projecte o programa, que s'ha de fonamentar en la informació obtinguda en l'anàlisi del context en el qual volem intervenir. En aquesta fase, s'identifiquen les prioritats específiques i els resultats desitjats a assolir, i les activitats a realitzar per generar els resultats, que han de ser definits amb la participació i el compromís de les comunitats i, quan sigui possible i pertinent, de les autoritats (administracions dels diversos nivells, titulars d'obligacions).

L'EGiBDH té importants repercussions en la manera en què es determinen les prioritats, els objectius i els resultats de desenvolupament. El procés que condueix a la definició d'objectius i mitjans per assolir-los ha de reconèixer les diferències d'edat, gènere i diversitat.

Segons les Nacions Unides, els DH ajuden a establir límits, exigeixen un llinar bàsic mínim de drets per a tothom i destaquen qüestions bàsiques que s'han d'abordar en la programació, per exemple que es presti atenció prioritària als col·lectius més empobrits i als grups que pateixen discriminació. Encara que no es pugui arribar a totes les persones alhora, s'ha de procurar identificar aquests grups al principi i incloure'ls en la planificació.

Seguint la metodologia desenvolupada per l'IDHC¹⁹, en la definició dels objectius, resultats i activitats, hem de tenir en compte les següents **consideracions clau**:

- La lògica de la intervenció ha d'estar relacionada amb els drets que han de ser promoguts. Els objectius i els resultats esperats estaran relacionats amb els titulars de drets, d'obligacions i responsabilitats. Els objectius globals s'han d'orientar cap als canvis positius i sostinguts en la vida de les persones que són necessaris per al ple gaudi d'un o diversos DH.
- S'han de tenir en compte els diversos factors que provoquen la violació dels DH, posant el focus en les causes estructurals de l'exclusió, la discriminació o la manca de compliment dels drets i en els grups més vulnerabilitzats.
- Buscar relacions i complementarietat amb altres intervencions similars.
- Assegurar la participació dels titulars de drets, obligacions i responsabilitats rellevants en la presa de decisions i en la determinació des objectius, així com en el disseny de les activitats per assolir-los i la manera com es valorarà en quina mesura s'ha aconseguit el que es pretenia.

En la definició d'objectius i resultats esperats, aquestes són les **preguntes clau** que ens hem de fer:

1. Estan relacionats amb les normes i principis dels DH?
2. S'aborden qüestions relacionades amb els titulars de drets específics?
3. Preveuen canvis que afecten tant els titulars de drets com els titulars d'obligacions?
4. Tracten causes estructurals lligades a la problemàtica identificada, incloent-hi les polítiques i legislacions?
5. Aborden específicament les desigualtats relacionades amb el gènere?
6. Les prioritats reflecteixen les qüestions plantejades pels grups més vulnerabilitzats?

¹⁹ IDHC. The Human Rights and Gender-Based Approach in the context of a chronic humanitarian crisis: The Gaza Strip. 2016.

Pel que fa a les possibles **accions** a dur a terme en el marc de les nostres intervencions, aquestes poden incidir de forma complementària a les activitats clàssiques de desenvolupament a través d'un o dels diversos components característics de l'EGiBDH (en funció de la prioritització que es faci i de la pertinença), tals com:

- **Enfortiment de capacitats:** pot incloure investigacions (acció-recerca), el desenvolupament de guies, manuals o materials de capacitació relacionats amb els DH, activitats de formació i sensibilització, desenvolupament organitzatiu o de xarxes, entre d'altres.
- Mesures de **governabilitat** com l'enfortiment de les estructures de govern, el diàleg entre l'Estat i la societat civil i mecanismes d'interacció entre els titulars de drets, obligacions i responsabilitats. Això pot incloure donar suport a modificacions en procediments legals, administratius i institucionals a diferents nivells (comunitat, municipi, regió, Estat); a la construcció de diàleg i la interrelació entre els titulars de drets, obligacions i responsabilitats, o promoure la creació de xarxes, entre d'altres.
- Accions d'**incidència política** i accions pràctiques per denunciar o prevenir violacions dels DH. Això pot prendre la forma de campanyes, la promoció de modificacions legislatives, polítiques o pràctiques, informes de DH de les Nacions Unides, assistència legal o la divulgació sobre temes jurídics, entre d'altres.

En altres termes, els projectes amb EGiBDH poden incloure accions que impliquin els diversos tipus de titulars de drets, d'obligacions i responsabilitats, o es dirigeixin a ells. En la taula següent, fem una llista de manera no exhaustiva de les activitats que poden realitzar-se.

Taula 4. Tipus d'activitats segons els titulars

Titulars de drets	<ul style="list-style-type: none"> • Organitzar i mobilitzar els titulars de drets per a l'exigència dels seus drets. • Oferir formació i fer incidència i sensibilització sobre els DH. • Fer sensibilització i conscienciació sobre les causes fonamentals de les violacions específiques de DH que pateixen i sobre les obligacions legals de les autoritats. • Reforçar les capacitats d'organització i lideratge de les organitzacions titulars de drets. • Donar suport a la mobilització dels titulars de drets en accions i campanyes d'incidència i sensibilització. • Respondre a les necessitats bàsiques de manera que augmenti l'apoderament dels titulars de drets.
Titulars d'obligacions	<ul style="list-style-type: none"> • Quan sigui possible (i necessari), augmentar la formació i la sensibilització sobre el marc jurídic internacional i nacional i les seves obligacions. Quan sigui possible, donar suport al compliment de les obligacions internacionals a través del reforçament de capacitats legals, el suport al desenvolupament de polítiques, legislacions, etc. • Exigir la rendició de comptes als titulars d'obligacions. • Exposar públicament la inacció o les violacions dels titulars d'obligacions.
Titulars de responsabilitats	<ul style="list-style-type: none"> • Augmentar la sensibilització sobre els DH i les normes i principis humanitaris, i les responsabilitats dels titulars en aquest camp. • Enfortiment de capacitats (DH, incidència, gestió organitzativa participativa noves masculinitats, feminisme, etc.). • Crear aliances per promoure els DH. • Exposar públicament les violacions de DH.

2.2.1. ALGUNES CONSIDERACIONS CLAU DE LA FORMULACIÓ

a) Per liderar aquest procés de disseny de la intervenció amb les comunitats i persones concernides per la problemàtica que volem abordar, és **necessari que la persona o les persones de l'organització** (ja sigui l'organització sòcia o la nostra) **tingui coneixements sobre l'EGIBDH i la capacitat de facilitar processos** que poden exigir un primer exercici de sensibilització i presa de consciència de les persones implicades en el disseny del projecte sobre els DH i l'equitat de gènere, així com la sensibilitat cultural necessària per trobar el llenguatge adaptat per abordar qüestions profundes i sovint delicades (qui té el poder, com es canvien les relacions de poder, en quina posició es troben les dones, cap a on volem anar en relació amb aquesta posició i com generar aquesta transformació, etc.).

b) També en aquesta fase és important concebre i **dissenyar els processos i mecanismes de participació i de rendició de comptes** que s'implementaran durant l'execució, de manera que puguem preveure els recursos humans i econòmics, així com les activitats específiques que requereixin, des de l'inici. Analitzarem estructures de participació existents per poder incorporar-les en la nostra acció (valorant-ne el funcionament i assegurant-nos que no repliquin models de relacions de poder desiguals o pràctiques discriminatòries envers cap grup) o, en la seva absència, es podrà plantejar la creació d'estructures noves, mantenint una perspectiva de sostenibilitat més enllà de la nostra intervenció. Per exemple, si el projecte incideix en la gestió de recursos hídrics en una comunitat, buscarem un comitè de gestió de l'aigua, o si es tracta del sector educatiu, les associacions de familiars i docents.

Per tal d'assegurar la **participació efectiva** en aquests mecanismes dels diversos grups (dones, col·lectius amb els quals treballarem, etc.), caldrà haver identificat possibles barreres existents en la situació de partida i plantejar com incorporar els grups i persones tradicionalment exclosos, la qual cosa pot exigir, per exemple, l'organització de reunions o grups focals no mixtos tant en el marc del disseny com durant l'execució, així com la realització d'activitats formatives i d'apoderament d'aquestes persones per tal de facilitar la seva participació (dotant-les d'eines, reforçant capacitats de lideratge, contribuint a l'augment de l'autoestima...).

c) És important no considerar que el **grup de titulars de drets** amb el qual treballarem és homogeni: davant d'un mateix problema, no totes les persones parteixen de la mateixa situació ni tenen la mateixa idea sobre com se soluciona o quina intervenció seria necessària, de manera que plantejaran diferents objectius i estratègies que han de recollir-se i reflectir-se en el disseny final.

Alguns dels **criteris** que hem de considerar per garantir aquesta participació són²⁰:

- Inclusió: no discriminació de cap col·lectiu o agent, com ara les dones, però també persones LGTBQI, joves, minories ètniques, etc.
- Diferenciació: establir mesures específiques per garantir la participació dels grups vulnerabilitzats.
- Integració: generar espais participatius plurals que respectin els interessos i les característiques de tots els grups.

²⁰ Departamento de Vivienda y Asuntos Sociales, Gobierno Vasco. Manual para construir proyectos de cooperación para el desarrollo transformadores. 2009.

- Equitat: estratègies diferenciades per garantir drets i deures iguals.
- Flexibilitat: construir models participatius que no coartin les creativitats i les oportunitats.
- Coherència: articular plans d'acció que complementin la participació d'actors públics i privats.
- Legitimitat: els espais participatius han de ser representatius.
- Responsabilitat: assegurar que la presa de decisions opera de manera transparent.
- Aprenentatge: innovar en les regles de participació per millorar-les.
- Espai de decisió: la participació legitima les decisions preses.

d) Serà fonamental en el disseny del projecte vetllar per la inclusió de diversos elements (activitats, resultats, indicadors) orientats a l'**equitat de gènere i a l'apoderament de les dones**, i tenir-los en compte en totes les estratègies que pretenem implementar.

Per això, quan es dissenya la intervenció, cal abordar i definir:

- L'objectiu fonamental: les desigualtats i desequilibris que es volen afrontar.
- Les accions en què es concreta (que poden consistir en conscienciació, formació, capaciació, etc.), vinculades a estratègies i metodologies previstes per cada acció.
- Les mesures que podran garantir la participació real i efectiva de les dones.
- Els canvis que s'espera obtenir en la participació real, la condició i la posició de les dones.
- Les mesures per crear aliances estratègiques amb altres dones i altres moviments.
- Els riscos que els canvis que s'espera generar podrien suposar per a les dones i les mesures que es prendrien en el cas que es produeixin.

e) Serà igualment clau determinar, de manera consensuada —i, per tant, assegurant compromisos— quin paper jugaran els **titulars de drets i d'obligacions** durant l'execució del projecte, partint de la premissa que l'apoderament i enfortiment de capacitats exigeixen un rol actiu i un lideratge dels titulars de drets, als quals l'entitat externa acompanyarà.

f) Un sol projecte o programa no podrà abordar totes les problemàtiques que trobem en un context determinat, per la qual cosa haurem de **prioritzar estratègies** i, per fer-ho, és fonamental tenir en compte²¹:

- La visió estratègica i política, així com l'experiència prèvia i les capacitats de les organitzacions implicades en el procés, de manera que la intervenció sigui coherent amb els nostres objectius i experiència.
- Les polítiques i els plans implementats per institucions locals (municipals, regionals, estatals) per, d'una banda, compartir objectius, generar complementarietats i fer-les partícips i, de l'altra, per evitar de duplicar accions.
- Estratègies i activitats o trajectòria desenvolupada per altres moviments, organitzacions, etc. amb qui podem establir aliances o complementar la nostra intervenció.

En aquest sentit, durant el disseny del projecte caldrà concretar aliances amb aquests altres actors.

²¹ Departamento de Vivienda y Asuntos Sociales, Gobierno Vasco. Manual para construir proyectos de cooperación para el desarrollo transformadores. 2009.

2.2.2. DISSENY D'INDICADORS

Tal com hem assenyalat, les intervencions amb EGiBDH aspiren a millorar la situació d'un o diversos DH, abordant les causes estructurals que en provoquen la violació. Es tracta, per tant, de generar canvis a mitjà i llarg termini que requeriran d'intervencions igualment llargues (de diversos projectes que assegurin una continuïtat de les estratègies implementades).

Així, en funció de la durada de la nostra intervenció i del moment en què es pretengui avaluar, determinarem quin nivell d'efecte podrem valorar. Hem de distingir els diversos nivells d'efecte de la intervenció que podem mesurar amb els indicadors²²: els productes, els resultats i els impactes, sabent que la divisió entre nivells no és matemàtica. Els productes són el que el projecte genera de manera més concreta i immediata, i els més fàcils de mesurar (reunions mantingudes, sessions de formació impartides, documents produïts, així com escoles rehabilitades, equipament proveït, etc.). Els resultats són desencadenats o causats per aquests productes (l'aprovació d'una nova llei, l'adopció d'un pla de desenvolupament comunitari, les variacions en l'accés de nenes i nens a l'educació o en el nombre de casos reportats o denunciats de violència de gènere, així com coneixements adquirits, actituds i pràctiques modificades). Els impactes es refereixen als efectes en les vides de les persones (la realització efectiva de drets, com ara el dret de les dones a viure lliures de violència, o el dret d'una comunitat indígena a l'educació a la salut, etc.), que es poden mesurar-se fixant-se en aspectes individuals, estructurals, programàtics i socials.

Els impactes es refereixen al cúmul de resultats, tant positius com negatius, de la intervenció, de manera que el seu mesurament hauria d'aportar una comprensió àmplia i profunda del canvi generat, a la vegada que es fixa en els processos a través dels quals els titulars de drets posen en pràctica o expressen els coneixements adquirits, la nova consciència, les actituds diferents, etc. que fan efectiva la realització del dret o dels drets treballats.

En aquest sentit, si implementem un projecte d'un any que avaluem tot just finalitzat, serà difícilment assolible i mesurable un efecte pel que fa a l'impacte, per la qual cosa serà recomanable centrar-se en els productes i resultats. Si en canvi implementem un programa de quatre anys, o encadenem dos programes de dos anys per millorar la protecció del mateix dret o drets, serà més realista incloure indicadors d'impactes, que sí que haurem pogut generar.

Exemples dels 3 tipus d'indicador:

- **Indicador de producte:**
% de líders tradicionals de la comunitat que han participat en una formació sobre drets de les dones i de la infància.
- **Indicador de resultat:**
Nombre de decisions del sistema de justícia informal de la comunitat en casos de violència contra dones i nenes preses de conformitat amb les normes i estàndards de DH.
- **Indicador d'impacte:**
Reducció en % de la prevalença de la violència contra dones i nenes a la comunitat.

²² Action Aid. Measuring Social Change. Principles to Guide the Assessment of Human Rights Based Approaches to Development. 2012.

En la selecció d'indicadors poden resultar útils, tal com assenyala l'ACNUDH, els criteris RIGHTS²³, que tenen en compte propietats estadístiques i metodològiques desitjades d'un indicador així com principis i aspectes de DH.

Taula 5. Elaboració d'indicadors

R	pertinents i fiables
I	independents en els seus mètodes de recollida de dades dels subjectes observats
G	globals i útils a escala universal, encara que també susceptibles de contextualització i desglossament
H	centrats en les normes de DH i ancorats en el marc normatiu dels drets
T	transparents en els seus mètodes, oportuns i definits en el temps
S	simples i específics

Font: ACNUDH

L'UNEG²⁴ dona diversos **consells per fer una bona formulació d'indicadors** en el marc d'un EGiBDH:

- 1. Pensar SMART:** els indicadors han de ser específics, mesurables, assolibles, pertinents i de durada delimitada. La seva formulació ha d'abordar aquests aspectes d'una manera molt clara.
- 2. Identificar els indicadors adequats:** buscar indicadors que donin una imatge del progrés tan detallada, precisa i completa com sigui possible, i puguin demostrar de manera convincent com s'està implementant una intervenció, i que se centrin en els aspectes més crítics necessaris per als resultats que s'han d'assolir.
- 3. Aclarir conceptes en la formulació dels indicadors:** no s'ha de confondre el gènere (una construcció cultural sobre el que significa ser home i dona) i el sexe (una diferència biològica entre homes i dones), les qüestions de gènere i les qüestions de dones, etc.
- 4. No s'ha de tractar les parts interessades (stakeholders) com un grup uniforme.** La població amb què es treballa en una intervenció té dret a ser tractada amb justícia, en relació amb les seves circumstàncies específiques. És recomanable desagregar els indicadors i recopilar informació sobre els diferents grups (segons el gènere, la ètnia, edat, zona de residència, discapacitat, nivell d'ingressos, orientació sexual, indicadors de salut, l'alfabetització i el nivell educatiu, tipus d'ocupació, afiliació política, afiliació religiosa, participació en conflictes, etc.).

²³ ACNUDH. *Indicadores de derechos humanos: Guía para la medición y la aplicación*. 2012.

²⁴ UNEG. *Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluations*. 2014.

5. **Utilitzar una barreja d'indicadors qualitius i quantitius per mesurar els resultats d'una intervenció:** una barreja equilibrada és essencial per generar més i més diversa informació, per donar credibilitat a les dades i per provar els aspectes més profunds dels canvis assolits.
6. **Consensuar amb les parts interessades en la formulació la selecció dels indicadors,** ja que poden tenir idees addicionals i el coneixement contextual per identificar quina informació serà més rellevant per entendre els canvis que vol produir la intervenció.

En relació amb el primer punt, la possibilitat de definir indicadors SMART dependrà del nivell d'efecte que es mesuri: serà possible complir tots els criteris avaluant els productes, més parcialment quan es tracti dels resultats (l'especificitat, mesurabilitat i temporització podran ser relatives) i més difícilment quan anem als impactes (seran relativament específics, no sempre mesurables —especialment si s'aborden aspectes qualitius—, assolibles però a la vegada part d'un procés que implica altres actors, i no necessàriament temporalitzats).

L'ideal és que una intervenció tingui un **conjunt d'indicadors quantitius i qualitius** des de l'inici de la seva execució, on la informació és recollida regularment a través dels processos de seguiment. Els indicadors mixtos són importants perquè proporcionen una informació més completa i diversa, augmenten la credibilitat oferint diferents perspectives, i milloren el disseny fent que objectius i resultats siguin més específics i mesurables.

Exemples:

- **indicador quantitiu:** variacions del percentatge de dones entre els membres de la cooperativa agrícola en relació amb el % d'homes.
- **indicador qualitiu:** grau de capacitat de les dones de gestionar recursos en termes de: a) realització de tràmits legals relatius a la seva activitat; b) elaboració de plans estratègics i operatius per les seves organitzacions, i c) elaboració i presentació de propostes de projectes a entitats públiques i privades.
- **indicador mixt:** percentatge de les dones de les cooperatives amb capacitat de gestionar recursos en termes de: a) realització de tràmits legals relatius a la seva activitat; b) elaboració de plans estratègics i operatius per les seves organitzacions, i c) elaboració i presentació de propostes de projectes a entitats públiques i privades.

Els indicadors també són útils per **abordar la diversitat dels grups d'interès** ja que, a través del mesurament desglossat, es pot obtenir informació sobre si la intervenció està afectant diferents grups de persones de la manera més eficaç. En comparar el progrés dels indicadors amb la línia de base (la situació al començament del projecte), és possible determinar canvis quantitius i qualitius en un període de temps donat.

Al 2006, l'ACNUDH va elaborar una proposta de marc conceptual per mesurar el grau de compliment dels estats de les seves obligacions en matèria de DH. Distingia tres tipus d'indicadors²⁵ esmentats anteriorment:

25 ACNUDH. Indicadores de derechos humanos: Guía para la medición y la aplicación. 2012.

- Els **indicadors de resultats** reflecteixen informació resumida sobre l'estat de realització d'un dret humà individual o col·lectiu.

Exemples:

- Proporció de dones que han patit violència física o sexual per part del seu company actual o anterior en els darrers 12 mesos / durant la seva vida.
- Proporció de dones treballadores que han estat víctimes d'abús/assetjament sexual en el lloc de treball.

- Els **indicadors de procés** identifiquen informació que vincula instruments de política particulars amb "fites" en matèria de resultats que contribueixen a la protecció i realització progressiva dels DH. Cal centrar-se no només en l'obtenció de resultats conformes amb l'aplicació de les normes de DH, sinó també en el procés pel qual s'aconsegueixen aquests resultats.

Exemples:

- Proporció de queixes rebudes sobre totes les formes de violència contra la dona investigades i adjudicades per una institució nacional de DH, l'ombudsman de DH o altres mecanismes.
- Nombre d'autors d'actes de violència contra la dona (incloent-hi les pràctiques tradicionals nocives, violència domèstica, esclavatge, explotació sexual i treball forçós) detinguts, jutjats, condemnats i complint sentències (per tipus de condemna).

- Els **indicadors estructurals** capten la informació que reflecteix el marc jurídic i institucional per a la realització del dret humà en qüestió (ratificació de tractats, adopció d'instruments legals, existència o desenvolupament de mecanismes institucionals per facilitar la realització d'un dret).

Exemples:

- Termini i cobertura de la política per eliminar les pràctiques tradicionals nocives, com la mutilació genital femenina, el matrimoni precoç, els crims d'honor.
- Edat legal per contraure matrimoni.

Des de llavors, diversos mecanismes regionals de protecció dels DH han avançat i completat aquest marc²⁶, mentre múltiples procediments especials s'han centrat en el desenvolupament d'indicadors detallats de drets específics, començant pel relator especial sobre el dret a una alimentació adequada, que va ser seguit pel del dret a l'educació, a l'aigua potable segura i el sanejament, etc. Aquests esforços han estat complementats per agències i organismes de les Nacions Unides (FAO, UNHABITAT, UNICEF, UNESCO, etc.) i organitzacions de la societat civil, que han proposat conjunts d'indicadors per mesurar la realització progressiva dels DH²⁷.

Si bé es tracta d'indicadors particularment pensats per analitzar el grau de realització dels DH i de les obligacions de respectar, protegir i complir en l'àmbit estatal, apunten

²⁶ Tant la Comissió Interamericana de Drets Humans com la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles han elaborat guies i documents que amplien el marc de mesurament del compliment d'obligacions i sobre l'estat de realització dels DH.

²⁷ A tall d'exemple, vegeu: Anne Maree Payne i Laura Schaefer. *Human Rights measurement framework/ Long list of Indicators and Measures*. 2010; FAO. *Methods to monitor their right to adequate food*. 2008; The Education Project. *The right to education: indicators*. 2013.

elements aplicables en indicadors d'intervencions a més petita escala. En els diversos models adoptats, són il·luminadors els àmbits o les qüestions en què els indicadors es fixen, que inclouen, entre d'altres, qüestions relatives a les diverses dimensions dels DH, les lleis i polítiques existents, la voluntat política per complir les obligacions internacionals, el comportament dels funcionaris públics, els recursos financers compromesos en relació amb el dret, etc.

Podem veure com ha evolucionat la manera d'avaluar la realització dels drets a través de l'exemple del dret a la salut, pel qual típicament s'utilitzaven indicadors relatius a la reducció de la mortalitat infantil i maternal o la millora en el creixement dels infants. En el marc actual de l'Organització Mundial de la Salut, s'analitzen qüestions com: la disponibilitat de serveis de salut, medicines i personal sanitari de qualitat i en quantitat suficient, les contribucions de les comunitats en la seva gestió, l'existència de lleis i polítiques favorables a la realització dels drets, els nivells educatius de les persones usuàries dels serveis, l'apropiació dels programes i serveis a les especificitats de gènere i culturals, així com els esforços per superar les barreres socioeconòmiques en l'accés als serveis.

Per últim, en definir els indicadors, es poden utilitzar els **principis clau** generalment associats amb l'EGiBDH per determinar que s'està adoptant efectivament l'enfocament, com reflecteix la taula següent:

Taula 6. EGiBDH en els indicadors

Víncle amb DH (i de les dones)	Estan relacionats els indicadors amb DH i drets de les dones específics?
Rendició de comptes, conducta dels titulars d'obligacions	Mesuren els indicadors les obligacions dels titulars d'obligacions de respectar, protegir i garantir*?
Apoderament	Mesuren els indicadors processos o resultats d'apoderament dels titulars de drets per a l'exercici i l'exigència dels seus drets?
Participació	Mesuren els indicadors processos o procediments de consulta o de presa de decisions entre titulars de drets i d'obligacions en termes d'implementació i garantia dels drets?
No-discriminació / grups vulnerabilitzats	Estan relacionats els indicadors amb processos o resultats de no-discriminació en general o específicament respecte a grups vulnerabilitzats?

Font: Adaptació del Danish Institute for Human Rights (DIHR): *Human Rights Indicators. Assessing Opportunities in a World Bank Context. Draft Report. DIHR, Copenhagen 2006b, p. 14.*

* Respectar es refereix a no violar drets ni interferir en el gaudi dels DH. Protegir suposa regular el comportament de terceres parts que poden violar drets. Garantir implica dedicar el màxim de recursos disponible a la realització progressiva dels drets, la qual cosa inclou mesures de promoció legal, dotació pressupostària, creació i manteniment d'estructures institucionals i la creació de capacitats per sostenir la implementació de drets.

2.3. EXECUCIÓ

En aquesta fase, hi juga de nou un paper clau la participació activa de les diverses comunitats i autoritats implicades en el programa o projecte dissenyat. Se n'ha d'assegurar el lideratge, així com que les seves aportacions en relació amb la situació sobre el terreny (incloent-hi els possibles riscos esperats o inesperats) i amb l'impacte de les activitats es considerin de manera adequada, és a dir, que influeixin en els possibles ajustos a les activitats actuals i futures. Com en les fases anteriors, el repte més important per a l'EGiBDH és assegurar que les activitats executades incorporin els principis dels DH.

Un dels aspectes inicials a tenir en compte abans de començar l'execució o en el seu inici és la definició de l'equip responsable del projecte. De vegades, l'equip ha canviat o les seves funcions s'han redefinit respecte a la fase de formulació i, a l'hora de començar amb l'execució, han de quedar molt clares i ben definides les responsabilitats i funcions de cada component, així com la dinàmica de funcionament, les instàncies de coordinació i el calendari de reunions. És igualment important que les persones encarregades tinguin coneixements sobre DH i enfocament de gènere per la qual cosa, si és necessari, es realitzarà una etapa prèvia a l'execució d'enfortiment de capacitats de l'equip en aquests àmbits. Una estratègia útil per assegurar-nos de la correcta incorporació de l'EGiBDH durant la intervenció és la designació d'una persona com a responsable de supervisar-la en totes les fases.

En la mateixa línia, l'execució ha de tenir en compte un rol actiu dels grups més vulnerabilitzats amb qui treballem (dones, col·lectiu LGTBQI, joves, etc.) vetllant en tot moment per no perpetuar rols discriminatoris tradicionals, tant de gènere com de classe, grup minoritari, etc. en, per exemple, l'assignació de rols o tasques. Això, per exemple, suposa evitar d'assignar funcions de responsabilitat als homes i de col·laboració a dones.

La manera d'implementar els programes o projectes depèn del terreny i de les activitats específiques que s'han dissenyat, però podem establir algunes consideracions clau:

2.3.1. ALGUNES CONSIDERACIONS CLAU DE L'EXECUCIÓ

a) Quan es comença la implementació, centrar-se només en l'execució d'activitats en comptes de fer-ho en la producció dels resultats esperats és un risc important. Cal **evitar perdre una perspectiva global i centrar-se exclusivament en el marc lògic**. A més, la pressió per complir els terminis d'execució no hauria de derivar en menors esforços a l'hora de garantir la participació dels actors clau.

b) Durant l'execució, s'ha de posar el **focus en les necessitats i els drets dels sectors més vulnerabilitzats**, les persones i els grups amb els quals treballem, en comptes d'indicadors, calendaris i pressupostos, que també són importants, però no són l'objectiu dels programes. Un cop més, la flexibilitat en el marc del programa és necessària per tal de garantir que donem una resposta adequada a les seves necessitats, prioritats i demandes.

c) Abordar les causes estructurals requereix una acció tant a escala local com nacional en relació amb les lleis i les polítiques existents, així com accions relacionades amb l'apoderament organitzatiu i comunitari. Una intervenció ha d'estar encaminada a iniciar o donar suport a processos que poden donar lloc a efectes a llarg termini, per la qual cosa és clau que les estructures locals de mobilització, creació de xarxes i participació social continuïn funcionant més enllà del període d'implementació. És molt important prendre mesures per ampliar l'abast de la intervenció, tot assegurant:

- una coordinació permanent amb els actors locals, nacionals i internacionals.
- el suport a l'establiment, desenvolupament o enfortiment d'estructures i institucions sostenibles en el marc de les quals es pot produir un diàleg fructífer entre els titulars de drets, garants de drets, obligacions i responsabilitats.

d) Assegurar la participació significativa i constant en el llarg termini no és fàcil, sobretot quan tenim la intenció d'abordar els problemes estructurals. La gestió de les expectatives és clau, així com també ho són els mecanismes que creem per assegurar l'intercanvi d'informació en tot moment (i no només en la fase inicial, quan llancem el projecte) per tal d'oferir als principals actors la informació que **necessiten per participar-hi**.

e) No només necessitem comitès de direcció; altres mitjans han de ser utilitzats, com ara campanyes mediàtiques, reunions públiques, formació, etc. Basar-se en les estructures existents (com ara els comitès locals) pot ser útil, però hem de garantir que aquests **no excloïn als actors més vulnerabilitzats o reproduïxin patrons discriminatoris**.

f) Per tal de fomentar la participació, també hem d'assegurar-nos que no ens limitem a fer reunions, sinó que fem una devolució dels resultats i la **informació a les comunitats**, incloem la gent en la presa de decisions i fomentem la mobilització dels titulars de drets.

g) És molt important que incloem **mecanismes d'inclusió i denúncia o queixa** per als nostres socis i sòcies i per a les persones i els grups amb els quals treballem, i que siguem capaços de reaccionar als comentaris o crítiques que rebem.

2.4. SEGUIMENT

El seguiment, que incideix en la resta de les fases del cicle de projectes, també ha d'estar basat en els DH. Encara que l'Informe sobre el Desenvolupament Humà del 2000 subratllava amb raó que els drets no poden ser totalment mesurats, també va posar l'èmfasi en el fet que, sense informació, dades i visions més subjectives, el compliment dels drets no es pot avaluar. Per aconseguir-ho, cal enfortir les metodologies de seguiment i avaluació per contribuir millor a la rendició de comptes dels poders públics, l'enfortiment dels DH, i la seva integració amb el desenvolupament.

Tal com detalla el document L'enfocament estratègic de gènere i basat en drets humans (EGiBDH," de l'IDHC²⁸), un sistema rigorós i coherent de seguiment i avaluació permetrà analitzar en quina mesura:

- l'acció ha assolit els objectius i resultats plantejats;
- s'han enfortit les capacitats de la població titular de drets, d'obligacions i responsabilitats;
- s'han promogut mecanismes de rendició de comptes;
- s'ha fomentat l'acompliment dels estàndards de DH, els drets de les dones i l'equitat de gènere;
- s'han equilibrat les relacions de poder existents entre titulars de drets, obligacions i responsabilitats i entre homes i dones;
- els titulars de drets, obligacions i responsabilitats estan participant en les diferents fases del cicle del projecte.

Mentre que la programació basada en els resultats ha de facilitar la participació en el procés de desenvolupament, el sistema de seguiment i avaluació ha d'anar més enllà dels models dominants existents d'avaluació de programes i reconèixer les dimensions quantitatives i qualitatives que implica l'aplicació d'un EGiBDH.

Els **pilars d'un sistema de seguiment i avaluació** són els següents:

- un disseny sòlid de la intervenció, que incorpori el seguiment i l'avaluació;
- la definició d'objectius de canvi clars;
- indicadors clau i preguntes orientatives;
- línia de base;
- seguiment del nombre i la categoria de les persones afectades per la intervenció.

És important posar l'accent en la necessitat de comptar amb indicadors sòlids per fer un seguiment i avaluació dels efectes generats per projectes i programes de desenvolupament. Permeten mesurar el grau d'assoliment dels resultats buscats i il·lustren els canvis als quals una intervenció contribueix. Els processos de selecció i seguiment dels indicadors han de ser participatius i permetre que els interessats directes avaluïn els progressos realitzats.

28 IDHC. L'enfocament estratègic de gènere i basat en drets humans (EGiBDH). 2014.

2.4.1. ALGUNES CONSIDERACIONS CLAU EN EL SEGUIMENT

a) Per poder implementar un bon sistema de seguiment de la nostra intervenció, és necessari que:

- Els indicadors que seran objecte del seguiment hagin estat acordats, tant per les entitats responsables del projecte com, idealment, amb les titulars de drets i/o d'obligacions amb qui es treballarà. Si aquest acord no ha format part del procés de disseny del projecte, serà necessari abordar-lo al més aviat possible.
- Tenir mecanismes clars de recollida de dades, que podrien necessitar de partides pressupostàries específiques (d'aquí, la importància de definir-les durant el disseny de la intervenció).

b) Des de l'inici de la intervenció, ha de quedar clarament definit:

- Quines persones de la nostra organització i de l'entitat sòcia seran responsables de fer el seguiment.
- Quin tipus de dades hauran de ser recollides, de quina manera i amb quina periodicitat.
- Quins mecanismes es posaran en marxa per tal de garantir tant la rendició de comptes cap a la població amb qui treballem com per recollir les percepcions i opinions de les persones concernides i afectades per la intervenció sobre aquesta.

c) Serà fonamental garantir els coneixements i les capacitats de les persones responsables del seguiment en aquesta matèria i, en cas de necessitat, reforçar-les des de l'inici del projecte.

d) Encara que treballem amb una matriu de marc lògic amb uns indicadors definits en relació amb els efectes intencionats, el seguiment ha d'incloure com està afectant la nostra intervenció als diversos grups de forma global, és a dir, ha d'incloure una supervisió dels efectes no intencionats. Això pot portar a identificar tant efectes positius com negatius, que podrien exigir adaptacions i canvis en les activitats i estratègies d'intervenció previstes. Recollir aquest tipus d'informació genera un aprenentatge organitzatiu que cal assegurar.

e) Haurèm de prestar una atenció especial a assegurar que els procediments, formes d'actuació, mecanismes i organismes posats en marxa o recolzats en el marc de la nostra intervenció són respectuosos amb els principis i estàndards de DH i operen amb transparència.

f) Durant tot el cicle del projecte, caldrà fer una anàlisi constant dels riscos existents, de com evoluciona la situació en què intervenim i dels efectes que les nostres activitats generen, tant en les persones directament o indirectament implicades o afectades per l'acció, com en les entitats sòcies o la nostra mateixa entitat. Com ja hem assenyalat, quan s'intervé amb l'objectiu de transformar relacions de poder i abordar les causes estructurals de la discriminació i la inequitat, l'augment de tensions i riscos és molt probable. Aquest fet ha de ser considerat i discutit amb les persones implicades en el projecte des del principi i s'han de definir des de l'inici les possibles reaccions o respostes als riscos en cas de produir-se.

2.5. AVALUACIÓ

Podem definir avaluació com un procés sistemàtic de recollida i anàlisi d'informació per assolir alguns dels propòsits²⁹ següents:

- a) comprendre i dotar de significat el que passa a una intervenció;
- b) determinar el valor o el mèrit d'una intervenció;
- c) realitzar un exercici de responsabilització a través d'una rendició de comptes pública;
- d) promocionar la justícia social i l'equitat.

Segons la metodologia desenvolupada per l'AECID sobre avaluació sensible al gènere i a l'EBDH³⁰, pot haver-hi avaluacions rigoroses i serioses que siguin cegues, per exemple, a les desigualtats de gènere que provoca un programa. L'anàlisi dels efectes en termes de gènere es realitzarà mesurant almenys els aspectes següents: l'apoderament de les dones, la seva participació real, substantiva, així com els canvis en les relacions de poder, en la capacitat d'intervenir i incidir en processos de presa de decisions, i les transformacions tant de la concepció que els homes tenen de les dones com del que les dones senten respecte a si mateixes. Els mateixos elements serveixen per analitzar els efectes en relació amb els grups vulnerabilitzats i tradicionalment discriminats amb els quals s'ha treballat.

Action Aid proposa un conjunt de principis clau³¹ que han de guiar les avaluacions i ser adaptats als contextos en què es treballa.

Utilització del marc dels DH

Destaquen en particular els principis següents:

- L'èmfasi en la no-discriminació respecte a tots els drets.
- La interdependència dels drets i, en particular, la noció que els drets socioeconòmics i els civils i polítics es reforcen mútuament.
- El reforç dels drets de les dones i l'equitat de gènere.
- La noció que el respecte dels drets implica reconèixer que tota persona titular de drets és un subjecte amb dret a la dignitat i la justícia.

Situar els titulars de drets en el centre de l'avaluació

Els canvis en el poder i les relacions no poden ser mesurades "des de fora" per experts, sinó que la metodologia que s'utilitzi ha d'estar fonamentada en el principi d'apoderament. L'avaluació ha d'oferir un espai perquè els titulars de drets articulin allò que voldrien que succeeixi, en quina mesura allò ha passat i analitzar el procés de com el canvi s'ha produït o no.

Apoderament: avaluar canvis en les relacions

Un element que distingeix l'EGiBDH de l'enfocament basat en necessitats és que la provisió de béns o serveis és concebuda en termes de relacions de poder i accés a la presa de decisions. Les intervencions orientades a promoure la realització d'un o més drets no poden avaluar-se només en termes de si hi ha més serveis disponibles (tot i que això importi), sinó en termes de com s'han transformat les relacions entre titulars de drets i d'obligacions en el sentit que els primers hagin adquirit més comprensió i més poder sobre la provisió dels serveis que afecten els seus drets. Així, en parlar d'apoderament, ens referim tant al poder sobre els recursos com en les capacitats d'incidir en la presa de decisions, la qual

²⁹ Adaptat de: Patton (2008); Greene (2007).

³⁰ AECID. Diferentes aproximaciones para hacer una evaluación sensible al género y al Enfoque basado en Derechos Humanos. AECID, 2014.

³¹ Action Aid. Measuring Social Change. Principles to Guide the Assessment of Human-Rights Based Approaches to Development. 2012.

cosa inclou el coneixement i la capacitat d'entendre i analitzar críticament els processos legislatius i pressupostaris del sistema polític.

Centrar-se en la distribució de recursos i en els patrons d'equitat

En l'avaluació d'una intervenció, serà sempre fonamental preguntar qui s'ha vist afectat, quins grups han estat beneficiats, quins exclosos i si el projecte ha modificat patrons existents de desigualtat. Caldrà posar un focus especial en les dimensions de gènere, ètnia, religió, o altres factors definitoris de les minories, per tal de veure en quina mesura l'acció ha afectat la seva posició en el conjunt de la població/comunitat.

Avaluar les conseqüències no intencionades

Si bé no és realista que una avaluació es fixi en els efectes en el conjunt de DH, ha d'incloure processos que permetin d'identificar possibles efectes, tant negatius com positius, en els drets de les persones. Hem de considerar que el que ha generat un efecte positiu en un grup pot tenir-ne un de negatiu en un altre grup.

Sensibilitat als límits de les metodologies positivistes

Conscients del tipus de canvis que volem generar, molts intangibles, com ara canvis en les dinàmiques en les relacions de poder o l'experiència subjectiva de l'apoderament, l'avaluació ha d'incorporar metodologies que permetin de capturar aquests elements. Per això, caldrà recórrer a mètodes qualitius.

Consciència de les complexitats de la causalitat

Atribuir causalitat en contextos més complexos en si és un repte, per la qual cosa les avaluacions hauran d'assumir aquesta premissa i dissenyar-se sobre la base d'una comprensió profunda del conjunt de factors que operen i poden ser o no variables que afecten en l'àmbit que avaluem. Així, caldrà un coneixement detallat de l'històric d'intervencions en el context del projecte, així com dels factors polítics, econòmics o culturals que hagin pogut influenciar.

Valorar l'experimentació i l'aprenentatge

Demostrar l'impacte assolit i l'èxit als donants que financen els projectes és legítim, però això no hauria de suposar un fre a l'experimentació i a aprendre de les experiències. No disposem de metodologies consolidades i segures (en el sentit de garantir èxits) per treballar amb EGiBDH, ni per demostrar el que funciona i el que no, per la qual cosa cal flexibilitat dels donants i la intenció d'innovar de les entitats.

Aquests principis ens donen ja un conjunt d'orientacions sobre els aspectes o elements que es tractarà d'avaluar, i que caldrà adaptar en funció del tipus d'intervenció i del nivell d'efecte que sigui viable analitzar.

Per fer-ho, es poden realitzar avaluacions de diversos tipus:

- externes - les realitzen equips externs a l'organització contractant
- internes - les realitza el personal de l'organització interessada
- mixtes - les realitza un equip avaluador format per personal de l'organització contractant i per experts externs a aquesta organització

Les ONGD que gestionen projectes amb pressupostos més elevats poden assumir el cost econòmic d'una avaluació externa. Però per a petites ONGD que gestionen projectes més petits, l'opció més viable des d'un punt de vista econòmic és la realització d'avaluacions internes dels projectes que implementen. A continuació, repassarem aspectes importants de l'avaluació, tant internes com externes.

2.5.1. ELEMENTS CLAU DE L'AVALUACIÓ

La planificació i la preparació d'una avaluació són crucials per assegurar que les dimensions i elements de l'EGiBDH s'apliquen adequadament durant tot el procés d'avaluació: com més aviat s'incorpori aquest enfocament en la lògica de l'avaluació, més grans seran les possibilitats que siguin analitzades a fons durant l'execució, per la qual cosa l'ideal és que durant el disseny de la intervenció es concebi el tipus d'avaluació que es durà a terme amb el màxim de detalls possible: què voldrem avaluar, de quina manera, amb quines metodologies i eines i amb quins recursos. De nou, cal incidir en la importància de ser realistes respecte al que es podrà avaluar, és a dir, quin nivell d'efectes de la intervenció serà analitzat (producte, resultat o impacte), en funció de la durada del projecte o programa, dels recursos que es destinin a l'avaluació i del moment en què es faci.

L'UNEG³² i l'AECID³³ proposen diverses metodologies, que veurem a continuació, d'integració de l'EGiBDH de la qual adaptarem alguns dels elements en aquesta secció, especialment respecte a l'anàlisi de l'avaluabilitat i dels grups d'interès d'una intervenció, la selecció dels enfocaments, metodologies i eines, així com sobre l'elaboració i ús de la informació recollida.

A. Anàlisi de l'avaluabilitat

El CAD de l'OCDE defineix l'avaluabilitat³⁴ com la "mesura en què es pot avaluar una activitat o un programa de manera fiable i creïble. Per determinar l'avaluabilitat és necessari un examen anticipat d'una avaluació proposada per determinar si els seus objectius estan definits adequadament i si els seus resultats poden ser objecte de verificació".

Les tres àrees principals de qualsevol anàlisi d'avaluabilitat són la qualitat del disseny, la disponibilitat de dades i el context.

Els **aspectes que ha de reunir el projecte o programa realitzat amb EGiBDH** per poder avaluar-lo, i que haurem de considerar des del moment del disseny de la intervenció per assegurar-los, són:

- La lògica de la intervenció ha considerat clarament les qüestions de gènere i DH (per exemple, la intervenció ha identificat, des del principi, els problemes i reptes que afecten grups particulars, desigualtats entre homes i dones i en relació amb grups minoritaris, i patrons de discriminació a la zona on es produeix, violacions circumstancials o sistemàtiques de drets, etc.).
- L'EGiBDH es reflecteix clarament en el disseny de la intervenció (marc lògic, indicadors, activitats, sistemes de seguiment i avaluació, mecanismes de presentació d'informes).
- El disseny de la intervenció és fruit d'una bona i inclusiva anàlisi d'actors.
- El disseny de la intervenció és fruit d'una anàlisi de gènere i de DH.
- Les memòries d'activitats contenen informació sobre com es van abordar els temes de DH i gènere.

32 UNEG, Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluation - Towards UNEG Guidance. 2011.

33 AECID, Diferentes aproximaciones para hacer una evaluación sensible al género y al enfoque basado en derechos humanos. 2014.

34 OCDE-DAC, Glosario de los principales términos sobre evaluación y gestión basada en resultados.

- Les parts interessades (tant dones com homes) han participat en les diverses activitats de la intervenció d'una manera activa, significativa i lliure.
- Els sistemes de seguiment han obtingut informació sobre DH i gènere (per exemple, la situació dels diferents grups de persones, indicadors específics, etc.).
- Les dades s'han recollit d'una manera desglossada (per exemple, per sexe, origen ètnic, edat, etc.) que reflecteix la diversitat de les parts interessades.
- Els informes de seguiment inclouen informació sobre gènere i DH.
- El context (polític, institucional, cultural, etc.) en el qual té lloc la intervenció és propici per a la millora dels DH i l'equitat de gènere.

Aquests aspectes, idealment, s'haurien de tenir en compte des del moment de la identificació i el disseny, amb vistes a assegurar que es poden complir el màxim de criteris que assegurin l'avaluabilitat de la intervenció, és a dir, que l'avaluació es pot dur a terme i que aportarà informació rellevant útil.

B. Anàlisi dels grups d'interès

Els grups d'interès d'una avaluació són les persones que tenen un interès en la intervenció i en els resultats de l'avaluació. En la mesura del possible, aquests grups han de participar des de les primeres etapes del procés d'avaluació. Una anàlisi dels grups d'interès és l'eina més eficaç per ajudar a identificar qui són els diferents grups en una intervenció i per què, com i quan han de ser inclosos en el procés d'avaluació.

La participació dels grups d'interès directament afectats per una intervenció en el disseny, planificació i execució de l'avaluació és un principi fonamental de qualsevol procés d'avaluació. Per tal d'incorporar l'EGiBDH en aquest procés, cal assegurar-se que els identificats inclouen titulars de drets i d'obligacions. Concretament, s'hauria de considerar **cinc tipus de grups d'interès:**

- titulars d'obligacions que tenen poder de decisió sobre la intervenció (per exemple: autoritats, dirigents de govern, etc.);
- els titulars de drets, ja siguin persones individuals o organitzacions de la societat civil que actuen en el seu nom, amb els quals s'ha treballat, incloent-hi els diversos grups (dones i homes, col·lectius vulnerabilitzats, etc.);
- altres titulars de drets, ja siguin persones individuals o organitzacions de la societat civil que actuen en el seu nom, que haurien de ser representats en la intervenció, però no ho són, o que es veuen afectats indirectament (per la intervenció);
- titulars de responsabilitats que tenen una responsabilitat directa en la intervenció (per exemple, agències de donants, tècnics de projectes, organitzacions o persones sòcies, etc.);
- altres titulars de responsabilitats (per exemple: sector privat) que no tenen responsabilitat directa en la intervenció però que hi poden influir.

Desagregar els grups d'interès en aquestes cinc categories permet assegurar que se n'hi inclouen el màxim nombre. Aquest és un factor crític per garantir la inclusió i no tractar les persones com un grup uniforme, sinó entenent i reconeixent que hi ha diversos grups d'interès i que es veuen afectats per una intervenció de diferents maneres.

La matriu d'anàlisi dels grups d'interès inclosa a la taula 7 és una eina desenvolupada per l'UNEG per ajudar l'avaluador en la identificació dels grups d'interès i decidir qui hauria de participar en el procés d'avaluació i de quina manera, tenint en compte els DH i l'equitat de gènere. La taula ajuda a trobar un equilibri entre el desig de ser inclusius amb al repte de gestionar el procés d'avaluació de manera eficient. Una anàlisi de grups d'interès amb EGiBDH busca afavorir la participació i la inclusió en tot el procés d'avaluació.

Taula 7. Matriu d'anàlisi dels grups d'interès

Qui (grups d'interès, desagregats)	Què (rol en la intervenció)	Per què (propòsit de la seva im- plicació en l'avaluació)	Prioritat (com d'im- portant és participar en l'avalu- ació)	Com (maneres i capac- itats de partici- pació)	Quan (moment de l'avalu- ació en què s'han d'in- volucrar)
Titulars d'obligacions que tenen poder de decisió sobre la intervenció					
Titulars de drets amb els quals s'ha treballat en la intervenció					
Altres titulars de drets que es veuen afectats per la intervenció					
Titulars de responsabilitats que tenen una responsabilitat directa en la intervenció					
Altres titulars de responsabilitats					

Font: UNEG

El tipus d'informació que es tracta de recollir en aquesta matriu és el següent.

- El "QUÈ" es refereix al rol que han tingut en la intervenció: titulars de drets amb qui s'ha treballat, o que s'han vist afectats d'alguna manera, positiva o negativa; titulars d'obligacions i de responsabilitats implicats o afectats, personal del projecte o programa, soci o sòcia, donant, partidari/simpatitzant, etc.

- El “**PER QUÈ**” ens ha d’indicar el motiu de la seva implicació, que variarà, entre altres coses, segons el tipus de titular que analitzem. Podria ser per:
 - Apoderar: apoderar al grup d’interès, ja que és la seva avaluació (titulars amb els quals hem treballat). L’equip d’avaluació oferirà opcions i consells per fonamentar les seves decisions. El poder de decisió recau en última instància en el grup d’interès, i les seves decisions seran facilitades per l’equip d’avaluació i en tindran el suport.
 - Col·laborar: treballar amb el grup d’interès per assegurar que les seves preocupacions són considerades en l’avaluació; cal assegurar-se que tenen l’oportunitat de revisar i comentar sobre les opcions avaluadores disponibles, i se’ls ha d’informar sobre com s’utilitzen les seves aportacions a l’avaluació
 - Consultar: escoltar el grup d’interès sobre els avenços i resultats de l’avaluació i proporcionar-li informació sobre com les seves aportacions han influït en l’avaluació
 - Informar: mantenir informat el grup d’interès sobre els avenços i resultats de l’avaluació.
- En “**PRIORITAT**”, indicarem el nivell de pertinença del grup (alt, mitjà, baix) del grup d’interès.
- El “**COM**” es refereix al rol que jugarà: d’avaluador, informant, assessor o públic receptor.
- “**QUAN**” es refereix a la fase en què s’implicarà: la preparació i el disseny (què i com s’avaluarà), la recollida i l’anàlisi de dades, la preparació de l’informe, la difusió...

L’ús d’aquesta matriu permet de fer un mapatge dels grups d’interès de l’avaluació des del punt de vista dels DH i l’EdG, i estudiar els seus nivells d’influència i importància relatius per tal que es puguin prendre decisions importants sobre: i) la configuració de l’estructura de gestió de l’avaluació; ii) la selecció dels enfocaments i mètodes a utilitzar en l’avaluació per assegurar la participació i la inclusió en la mesura del possible; iii) les possibles implicacions relatives al pressupost, temps i recursos; iv) els tipus de productes de l’avaluació que s’han d’incloure en l’estratègia de difusió.

Serà sempre clau implicar els titulars de drets amb els quals hem treballat en la seva diversitat, i assegurant sempre la participació de dones, generant els espais tan propicis i adaptats com sigui possible per garantir la capacitat d’expressar-se amb seguretat, llibertat i honestat. Aquesta implicació s’haurà de fer atorgant-los diversos rols: d’informants, avaluadors i receptors de la informació recollida (aquest darrer punt, relacionat amb la rendició de comptes).

C. Selecció d’enfocaments, criteris, metodologia i eines

Triar un enfocament d’avaluació és un pas important en el disseny d’una avaluació, ja que estableix el marc del qual derivaran la metodologia i les eines. La inclusió de les dimensions de DH i equitat de gènere exigeix l’ús d’enfocaments específics al llarg del procés d’avaluació. Hi ha molts tipus diferents d’enfocament per a l’avaluació. A la taula següent se’n descriuen alguns.

Taula 8. Enfocaments avaluatius per promoure la participació i la inclusió

Enfocament avaluatiu	Descripció	Implicacions per a l'EGiBDH
Focus en la utilitat	Promou l'ús previst pels usuaris previstos.	Fort enfocament en la participació dels usuaris en tot el procés d'avaluació.
Apreciatiu	Posa en relleu les bones pràctiques en relació amb l'avaluació.	Promou un alt nivell de participació dels grups d'interès.
Feminista	Aborda les desigualtats de gènere que condueixen a la injustícia social i examina les oportunitats per revertir-les.	Dona prioritat a l'experiència i les veus de les dones, incloent-hi les dels grups discriminats.
Apoderament	Els participants del programa porten a terme les seves pròpies avaluacions. Un avaluador sovint fa de facilitador addicional.	És més apropiat quan els objectius de la intervenció inclouen un suport als participants per ser més auto-suficients; per tant, podria donar suport al reforç de capacitats dels titulars de drets i d'obligacions.
Canvi més significatiu	Es comparteixen històries d'experiències de vida i se seleccionen les més representatives del tipus de canvi que es busca.	Els grups d'interès del projecte estan implicats en la decisió sobre els tipus de canvi buscats i en l'anàlisi de les dades.

Font: UNEG

Els criteris d'avaluació proporcionen un marc que servirà per determinar les preguntes avaluatives. Els criteris més usats a escala internacional per avaluar les intervencions són els definits pel CAD de l'OCDE: pertinència, eficàcia, eficiència, impacte i sostenibilitat. Les definicions d'aquests criteris són neutrals pel que fa a les dimensions de DH i equitat de gènere, fet que provoca que moltes avaluacions que es produeixen no mesurin suficientment aquestes dimensions. Ara bé, durant els darrers anys, s'ha començat a experimentar amb diverses fórmules: les que miren d'incorporar dimensions de gènere i de DH a aquests criteris tradicionals del CAD³⁵, les que afegixen altres criteris addicionals (com ara la participació, la inclusió, la rendició de comptes, etc.) i aquelles que aposten per **nous criteris adaptats a l'EGiBDH**. Entre els que considerem més interessants, destaquem els següents³⁶:

- **Participació i inclusió:** analitzar en què participen les persones, en quins processos, amb quins objectius i en quins termes.

³⁵ Vegeu la proposta d'adaptació de criteris a UNEG. Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluations. 2014, pàg.78-79.

³⁶ Altres criteris estan recollits en l'informe de l'AECID, Diferentes aproximaciones para hacer una evaluación sensible al género y al enfoque basado en derechos humanos. 2014.

- **Igualtat i no discriminació:** analitzar si la intervenció ha promogut la igualtat i la no-discriminació en els processos i resultats.
- **Transformació social:** analitzar en quina mesura els resultats de l'acció efectivament han generat transformacions en les relacions de poder, l'exercici dels drets, les actituds i comportaments i la capacitat dels titulars de drets i d'obligacions de comprendre i d'implementar una cultura de promoció de drets en condicions d'equitat.
- **Apoderament:** analitzar el grau de consciència pres per part dels titulars de drets, especialment de dones i grups vulnerabilitzats, i les capacitats adquirides i aplicades per exigir-los.
- **Impacte:** analitzar en quina mesura la nostra intervenció ha contribuït a millorar la situació estructural (respecte, protecció i garantia) dels DH en el context.
- **Rendició de comptes:** analitzar la rendició de comptes tant per part dels titulars d'obligacions (mesura en què compleixen amb les seves obligacions) com de la nostra organització i les nostres sòcies locals (en la manera de treballar, com s'han realitzat les activitats, grau d'adherència als estàndards i principis de DH, transparència en la gestió, etc.).

En el cas pràctic que proposem en el capítol 3, veurem quines preguntes fer per respondre a aquests criteris d'avaluació, tenint en compte les diverses fases del projecte.

Els informes de seguiment, les entrevistes amb representants dels diferents grups d'interès i l'observació directa són fonts d'informació que permeten la triangulació de dades i proporcionen evidències per respondre a les preguntes avaluatives que es formularan en relació amb aquests criteris. En tots els casos, s'ha de vetllar per identificar respostes desglossades segons els diferents grups d'interès.

Pel que fa a la definició de la metodologia d'avaluació que s'utilitzarà, ha de permetre la generació de dades fiables, tenint en compte que les eines seleccionades han de maximitzar la participació dels grups d'interès identificats en l'anàlisi dels grups d'interès.

Independentment de la grandària de la intervenció, un disseny d'avaluació que apliqui un enfocament de mètodes mixtes en general serà el més adequat per generar una imatge precisa i completa de la forma en què DH i EG estan integrats en una intervenció.

Moltes avaluacions s'enfronten a limitacions de les dades relatives als DH i l'EG des de l'inici. Per exemple, la intervenció podria no tenir un marc lògic adequat amb indicadors clars i específics que incorporin els DH i l'EG, la informació podria no haver estat recollida de forma regular, o la qualitat de la informació podria no ser suficientment bona o fiable per produir una avaluació creïble. Abordar les limitacions de les dades és una qüestió clau en el procés d'avaluació.

Taula 9. Elements clau d'una metodologia d'avaluació amb EGiBDH

Mètodes mixtos: una combinació adequada de mètodes qualitius i quantitius s'utilitzen per recopilar i analitzar les dades, per tal d'oferir diverses perspectives de l'avaluació, i promoure la participació dels diferents grups d'interès. Eines d'avaluació comunes que es poden utilitzar en un enfocament de mètodes mixtos inclouen (però no només) la revisió de documentació, entrevistes, grups focals, enquestes, etc.

Participació dels grups d'interès: l'àmplia gamma de grups d'interessats són entrevistats per evitar biaixos, incloent-hi el biaix de gènere, el biaix de distància (on s'afavoreix al més accessible), el biaix de classe, el biaix de potència (les persones entrevistades són capaces de parlar lliurement perquè les qüestions de privacitat i confidencialitat han estat abordades?). A més, l'elecció dels llocs a visitar ha de tenir una justificació explícita (condicions diverses, selecció aleatòria, etc.).

Inclusió dels més vulnerabilitzats: en el procés de recopilació i anàlisi de dades, identificar i incloure els més propensos a veure els seus drets violats. Explorar alternatives per fer front als obstacles a la participació que aquests grups poden patir.

Recursos adequats: es destinen fons, temps i capacitat humana de l'avaluació per a la recollida de dades sobre DH i EQ, i per a la consulta dels grups d'interès.

Mostra adequada: si la quantitat de dades recollides és massa limitada, els resultats podrien ser qüestionats. Si les limitacions pressupostàries o de temps limiten el nombre d'enquestats, o si el nombre en algunes categories és molt baix (per exemple, només unes poques persones tenen temps per parlar amb els avaluadors) els resultats han de ser validats per un grup més gran, o mitjançant triangulació. L'estratègia de mostreig ha d'abordar la inclusió de dones i homes en els diversos grups d'interès.

El desglossament de dades: els instruments i mètodes de recopilació de dades s'han desenvolupat de tal manera que les dades relacionades amb els DH i l'EG poden ser desagregades.

Triangulació: sempre que sigui possible, les dades han de provenir de més d'una font. Per exemple, si els titulars de drets informen sobre un èxit més important en la negociació de les seves necessitats o en la representació dels seus interessos, això es pot confirmar a través dels registres de les decisions preses, o demanant als titulars d'obligacions si han notat algun canvi en el procés de negociació amb els titulars de drets. Si les dones informen sobre un augment dels seus ingressos, se'ls pot demanar com han utilitzat aquests ingressos, i això pot ser confirmat mitjançant l'observació.

Aprofitar les dades existents: l'equip avaluador pot fer un bon ús dels conjunts de dades nacionals o internacionals existents (sobre nivells d'ocupació, ingrés, vulnerabilitat, malaltia, mortalitat, violacions dels DH, etc.) per comparar, confirmar o refutar els resultats del programa. Pot ser útil i eficaç posar a prova els resultats fent ús d'un variat grup d'experts, que poden corroborar o suggerir altres interpretacions. Això pot ser particularment útil per a les avaluacions més petites, en les quals el treball de camp és limitat.

Validació dels resultats: quan els avaluadors han recollit la seva informació i preparat els resultats preliminars, és una bona pràctica validar aquests resultats a través de tallers amb diferents grups, per augmentar la seva precisió i fiabilitat. El disseny pot incloure la devolució dels resultats clau a grups segregats o mixtos de destinataris, als executors de programes i als experts externs. La informació pot ser presentada per a la seva validació, per aprofundir en l'anàlisi, i per extreure'n possibles conclusions i recomanacions.

Font: UNEG

Durant l'etapa de recollida i anàlisi de dades, les eines avaluatives més comunes han de ser especialment adaptades per avaluar les dimensions de DH i EG. La Taula 10 indica com es pot fer:

Taula 10. Com adaptar les eines avaluatives més comunes a l'EGiBDH

Mètode	Com abordar els DH i l'EG usant el mètode
Revisió de documentació	<ul style="list-style-type: none"> • Buscar informació específica sobre DH i EdG, com ara: i) l'evidència d'una anàlisi de DH i EG en l'etapa de disseny; ii) evidència d'una anàlisi dels grups d'interès detallada i inclusiva, que tingui en compte els grups més vulnerabilitzats; iii) evidència de la participació dels grups d'interès en les diverses etapes de l'execució; iv) informació sobre els diversos grups d'interès recollida en el seguiment i en informes; v) evidència de com els DH i l'EG han estat abordats per la intervenció i els resultats aconseguits en aquest camp. • Buscar documentació sobre la forma en què els DH i l'EdG es relacionen amb l'àrea de la intervenció que s'està avaluant, incloent-hi la literatura acadèmica sobre el tema objecte d'estudi. • Revisar polítiques organitzatives, convencions internacionals i regionals, comentaris generals i recomanacions, acords, etc., sobre els DH i l'EdG. • Buscar dades sobre com els DH i l'EdG es manifesten en el context particular de la intervenció (país, regió, comunitat, etc.). • Buscar documentació produïda pels socis del programa i altres organitzacions que permeti avaluar els DH i l'EdG en la intervenció.
Grups focals	<ul style="list-style-type: none"> • Prestar especial atenció a la constitució de grups, ja que tindrà una influència significativa en la mesura que els participants se sentin segurs per participar i comunicar les seves idees. Cercar la desagregació per sexe, edat, posició social, ingressos, orientació sexual, categoria (titulars de drets/d'obligacions), la diversitat funcional, etc. Usar l'estudi de grups d'interès a l'inici del procés d'avaluació per prendre decisions. • Assegurar-se que els més vulnerabilitzats estan representats. Pensar sobre els temes pràctics que poden potenciar o debilitar la participació incloent-hi el temps, el lloc, l'accessibilitat de les zones on el grup focal es reunirà. • Comprovar que les preguntes adreçades als grups focals inclouen una avaluació dels seus punts de vista sobre els DH i l'EG. • Facilitar la dinàmica de grup: abans d'iniciar el grup focal, buscar informació per ajudar a comprendre el context, les relacions entre individus i grups, les dinàmiques de poder, i com els diferents individus i grups en el grup focal es veuen afectats per qüestions de DH i EG. Durant la facilitació, utilitzar aquest coneixement per garantir una adequada interacció entre els participants. • Utilitzar la informació obtinguda prèviament per informar de l'anàlisi de la discussió del grup focal.
Entrevistes	<ul style="list-style-type: none"> • Assegurar-se que la mostra seleccionada per a les entrevistes individuals reflecteix adequadament la diversitat dels grups d'interès de la intervenció. Prestar especial atenció a la inclusió dels grups més vulnerabilitzats, que poden haver estat oblidats o deixats fora de les discussions i de la presa de decisions en la intervenció. Usar l'estudi de grups d'interès en l'inici del procés d'avaluació per prendre decisions. • Considerar les necessitats lingüístiques i de traducció. • Fer preguntes de seguiment específiques sobre DH i EG durant les entrevistes individuals. • Assegurar-se d'entendre com cada persona entrevistada es veu afectada per qüestions de DH i EG. • Garantir a les persones entrevistades que no es veuran afectades negativament pels seus punts de vista honestos sobre temes de DH i EG. • Respectar la confidencialitat. Demanar permís per citar les paraules de les persones entrevistades. • Assegurar-se que l'anàlisi de les dades recollides en les entrevistes es fonamenta en una adequada comprensió del context, les relacions, el poder, etc.
Enquestes	<ul style="list-style-type: none"> • Assegurar-se que la mostra seleccionada per respondre a l'enquesta reflecteix la diversitat dels grups d'interès en la intervenció, incloent-hi les dones i els homes. Incloure els grups més vulnerabilitzats. Usar l'estudi de grups d'interès en l'inici del procés d'avaluació per prendre decisions. • Prestar especial atenció al format i el llenguatge de l'enquesta. Considerar alternatives per dirigir-se a persones analfabetes o amb baix nivell educatiu, i assegurar-se que totes són capaces de comprendre les preguntes. • Crear diferents qüestionaris per als diferents grups d'interès. El llenguatge i el format han de ser adaptables. • Assegurar-se que l'enquesta inclou preguntes específiques de DH i EG. • Ser conscients del biaix en l'anàlisi de les dades. Això és particularment important en aquesta eina de gran escala, i és essencial per entendre qui ha respost, com els diferents grups d'interès estan representats entre les persones enquestades, qui no ha respost i per què.

Font: UNEG

D. Consideracions finals sobre l'informe d'avaluació i la seva difusió

Després del procés de recollida de dades, s'han d'analitzar les dades i preparar l'informe d'avaluació. Cal que un bon informe s'asseguri que la informació proporcionada pels participants durant el procés d'avaluació està degudament capturada amb perspectives equilibrades i una representació equitativa dels diferents punts de vista. Les conclusions i recomanacions han de ser formulades en detall, identificant les persones a qui es dirigeixen les recomanacions, i proposar punts d'acció concrets. La Taula 11 presenta algunes orientacions sobre com fer-ho.

Taula 11. Elements clau d'un informe d'avaluació efectiu

Cobertura de la informació sobre DH i EG: l'informe s'ha de correspondre amb els requisits establerts pel que fa a la informació i conclusions sobre els DH i l'EG. Les conclusions estan adequadament fonamentades en els resultats?

Participació dels grups d'interès: l'informe hauria d'explicar com es va assegurar la participació inclusiva dels grups d'interès durant el procés d'avaluació.

Recomanacions sobre DH i EG: les conclusions justifiquen recomanacions, estan degudament orientades, són específiques i tenen possibilitats de portar a una acció apropiada? Si no és així, es pot fer que siguin més pertinents? Serà possible fer un seguiment de la recomanació per veure si s'ha posat en pràctica?

Limitacions: s'hauria d'incloure en l'informe les limitacions que pugui haver-hi hagut en l'obtenció d'informació sobre DH i EG. Indicar les implicacions de no tenir dades disponibles, si aquest és el cas: si les dades haguessin estat disponibles, què hauria estat diferent en l'avaluació? Quins haurien estat els avenços en el procés?

Lliçons: incloure lliçons sobre DH i EG, tots dos relacionats amb la intervenció mateixa, i també sobre com integrar aquestes dimensions en el procés d'avaluació.

Font: *UNEG*

Una vegada que l'avaluació s'ha completat, hem d'assegurar que la informació generada es gestiona amb transparència i que rendim comptes dels resultats i objectius assolits, així com dels efectes generats, ja siguin positius o negatius. Segons l'UNEG³⁷, un bon **pla de difusió** inclou els mètodes i elements següents:

- **Proporcionar accés sense barreres als productes de l'avaluació:** ens podem fer les preguntes següents: l'idioma i el format de l'informe són accessibles a tots els usuaris potencials? És fàcil de trobar i difondre?
- **Identificar els destinataris directes de l'avaluació:** usar l'estudi dels grups interessats per avaluar amb qui s'hauria de compartir l'avaluació. A través de les preguntes següents: com se'ls hauria d'implicar i com poden contribuir a la difusió? Com poden els destinataris directes aprofitar els seus propis canals per difondre l'avaluació?
- **Identificar els destinataris indirectes de l'avaluació:** hi pot haver altres grups que estiguin interessats en els resultats i conclusions d'aquesta avaluació, com ara xarxes d'avaluació, grups focals de gènere, organismes de DH, organitzacions de la societat civil, etc. que poden utilitzar les lliçons i les dades identificades. Això pot implicar tenir usuaris nacionals, regionals o globals. Algunes preguntes podrien ser: pot la persona responsable de l'avaluació usar les seves xarxes per informar aquests grups sobre l'avaluació, o donar a conèixer l'avaluació en un lloc web de l'organització o enllaçar el document en altres pàgines web?

³⁷ UNEG, Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluation – Towards UNEG Guidance. 2011.

3. CAS PRÀCTIC SOBRE L'APLICACIÓ DE L'EGiBDH

Per tal d'il·lustrar la posada en pràctica de l'EGiBDH, en aquest capítol exposarem un cas pràctic i aplicarem algunes de les eines presentades en el capítol 2 d'aquesta guia, en diferents fases de una intervenció³⁸.

3.1. CONTEXT

El departament de Manca és una zona molt rica en biodiversitat, majoritàriament rural i de difícil accés. Durant almenys 5 anys va patir un conflicte armat intern que va acabar fa poc més de dos anys. Com a conseqüència d'aquest conflicte, bona part de les poques infraestructures que hi havia continuen destruïdes i el nivell de vida en general en aquest departament és un dels més baixos de tot el país.

La població del departament és predominantment indígena, amb el seu propi idioma, unes tradicions arrelades i un fort sentit de la solidaritat i d'organització comunitària. És un poble dedicat majoritàriament a l'agricultura; posseeixen petits terrenys amb pocs cultius, no diversificats, que utilitzen per la seva pròpia alimentació. Es dediquen també, tot i que en menor mesura, a l'artesanía; abans hi havia una petita fàbrica tèxtil a la zona, però va tancar com a conseqüència del conflicte armat. L'índex d'atur és molt alt i aquests petits artesans (homes i dones) tracten de vendre els seus productes a fires locals dels voltants. El 83% de la població viu a la pobresa, és a dir, amb menys de dos dòlars al dia.

L'índex de mortalitat, els problemes de salut —sobretot com a conseqüència de la desnutrició a la infantesa i infeccions respiratòries agudes—, l'analfabetisme i els baixos nivells educatius són significativament alts, superiors als índexs de la resta del país. El govern central no ha intervingut en aquesta zona després del conflicte, més enllà de subministrar ajuda humanitària puntual. Els nivells d'analfabetisme són molt alts, tant infantils com entre la població adulta, però sobretot molt accentuat entre les dones, que són el 54% de la població i, en general, una escassa qualificació educativa de la població major de quinze anys. L'índex d'escolarització és baix i el d'abandonament escolar alt, i es presenta sobretot entre les noies, que són qui s'encarreguen de la llar i dels petits horts familiars juntament amb les dones adultes. Respecte a l'educació d'adults, és inexistent. Hi ha dues escoles públiques molt mal equipades i de difícil accés, i una altra de privada d'un orde religiós. El departament disposa d'una emissora de ràdio, que emet molt poques hores a la setmana, a càrrec d'un grup de 4 persones voluntàries, totes homes. Existeix un únic centre de salut, que no és de fàcil accés per a totes les comunitats del departament i no està adaptat a les especificitats culturals, igual que el sistema educatiu. Això, entre altres coses, fa que la població no utilitzi aquest centre de salut o ho faci poc i que prefereixin optar per la medicina tradicional a la seva comunitat.

Per intentar millorar la situació existent, el Govern de la nació ha posat en marxa un pla de desenvolupament regional que s'emmarca dins del Pla nacional pluricultural de

³⁸ El context del cas pràctic utilitzat en aquest apartat és una adaptació d'un projecte publicat al "Cuaderno para la identificación y diseño de proyectos de desarrollo", a El enfoque del marco lógico, 10 casos prácticos, de CIDEAL. El desenvolupament posterior de les fases amb l'aplicació de l'EGiBDH és un treball de l'IDHC.

desenvolupament i que pretén, en cinc anys, equiparar els nivells de vida del departament de Mancas amb els de la resta del país i tenint en compte les especificitats dels diferents pobles indígenes de la regió. Malgrat això, les fites no són concretes, no hi ha dotació pressupostària suficient i el repartiment de responsabilitats per dur a terme aquestes accions tampoc no està clarament determinat, per la qual cosa en realitat es tracta d'un pla bastant homogeni pel que fa a l'estratègia de implementació, és a dir, a la pràctica no es tenen en compte les especificitats dels pobles indígenes i els seus drets individuals i col·lectius, ni la perspectiva de gènere.

3.2. IDENTIFICACIÓ

Un equip tècnic de la nostra organització, especialitzada en educació, juntament amb el soci local, amb amplia experiència en protecció dels DH de la població indígena, amb qui ja té experiència prèvia, en companyia també dels responsables educatius de la zona i amb la participació dels membres de la comunitat, duu a terme una identificació a la zona amb l'objectiu de dissenyar una intervenció.

Per a aquesta identificació, la nostra organització duu a terme una anàlisi detallada del context, així com de la desigualtat de gènere, a través de l'anàlisi del repartiment d'activitats i responsabilitats en la comunitat i d'accés i control de recursos. Les principals conclusions (les més rellevants per al context d'intervenció) són les següents:

Anàlisi del context descrit en el cas

Situació dels DH

- S'està produint una greu violació del dret a l'educació a la comunitat, en relació amb totes les seves dimensions (disponibilitat, accessibilitat, qualitat, acceptabilitat, participació i sostenibilitat), especialment de dones i noies. El dret a la salut també està greument vulnerat a causa de la baixa adequació cultural i la baixa qualificació i analfabetisme, per la qual cosa la comunitat no se sent representada.
- El dret a l'educació està reconegut al país i l'educació és obligatòria i gratuïta fins als 14 anys, tot i que a la pràctica això no es compleix.
- Aquesta comunitat s'enfronta a l'oblit per part del Govern central per la dificultat d'accés, però també per exclusió i discriminació, es prioritzen altres grups poblacionals i/o a altres contextos.
- Existeix certa voluntat política i s'ha desenvolupat un pla nacional de desenvolupament intercultural, que inclou el pla educatiu, però sense perspectiva de gènere ni de DH i sense concretar en estratègies operatives i, de moment, sense dotació pressupostària.
- No hi ha cap llei o política que protegeixi les dones, en favor del seu apoderament i contra la violència de gènere, la qual és elevada en aquesta zona.
- No existeix cap mecanisme que faciliti l'accés a l'educació a comunitats indígenes, que s'adapti a la seva llengua i tradicions.
- No existeix cap mecanisme que garanteixi la seguretat, sobretot de les noies, durant el seu camí a l'escola.
- La cultura masclista accentua la discriminació que pateixen les dones i noies.
- L'Estat ha ratificat el PIDESC, la Declaració Universal de Drets dels Pobles Indígenes, la Convenció sobre els Drets dels Infants, el CEDAW, la Convenció de la UNESCO contra la discriminació a l'educació, entre altres (destaquem els relacionats amb el dret a l'educació).

Poder/recursos/capacitats

- La participació al sistema educatiu i polític per part de la comunitat (fonamentalment persones indígenes) és molt baixa i per part de les dones pràcticament nul·la.
- Els diferents departaments del país tenen una relativa autonomia al sistema educatiu, però depenen sobretot del govern central, tot i que les polítiques preveuen processos de descentralització i afirmen la importància de la participació de les comunitats.
- No s'han definit mecanismes des de l'Estat per a la participació a la presa de decisions respecte al que afecta a la comunitat, només reunions informatives molt esporàdiques.
- Malgrat tot, existeix un alt grau de cohesió i de participació dins de la comunitat, així com d'organització interna. Existeixen tres grups organitzats, dos actius (de dones i d'artesans/es) i un altre que no ho està tant (de mares i pares), a causa de la manca d'espais i canals de participació, així com de les dèbils capacitats de lideratge (especialment de les dones). No tenen nocions de DH.
- Els responsables de la ràdio (homes voluntaris) tenen gran poder d'influència a la comunitat. Els manquen coneixements sobre DH i drets dels pobles indígenes. Els seus discursos estan marcats per visions tradicionals i heteropatriarcal. Tot i així, hi podria haver espais per dur a terme un altre tipus de programes i la ràdio comunitària podria ser d'utilitat.

Grups d'interès

- Els titulars de drets són els nens i nenes en edat escolar. Estan poc motivats a anar a l'escola ja que no està adaptada a la seva cultura i l'ensenyament no s'imparteix en el seu idioma. A més, les famílies no els incentiven. Tot i així, són possibles aliats d'una possible intervenció.
- Els titulars d'obligacions són l'Estat i l'administració del departament de Mancas. Incompleixen els DH de la comunitat per omissió; s'ha despertat cert interès per la població indígena però no es tradueix en mesures o accions concretes per a les quals necessitarien recursos financers i capacitats de les que no disposen. En principi seran aliats en una possible intervenció per part nostra.
- Els titulars de responsabilitats són les ONGD presents a la zona, les mateixes famílies, responsables educatius (mestres), organització de pares i mares, els treballadors de la ràdio i altres organitzacions que operen al context. Compromesos amb la comunitat i amb una forta convicció per millorar la situació socioeconòmica. Serien aliats d'una possible intervenció.

Desigualtats de gènere i drets de les dones

- Les dones estan relegades al pla reproductiu i de cures.
- La divisió del treball i les seves vinculacions amb les relacions de gènere i amb les identitats ètniques constitueixen aspectes poc estudiats al país en general. Poca relació interculturalitat-perspectiva de gènere.
- L'accés a serveis bàsics, educació, treball, participació és significativament més baix en les dones que en els homes.
- Baixa autoestima de les dones i desconeixement dels seus drets.
- La participació de les dones als espais de presa de decisions de la comunitat és quasi nul·la. Manquen espais que incentivin la participació.
- Els nivells d'analfabetisme i baixos nivells educatius afecten les dones de manera més important. L'analfabetisme és el doble en elles que en ells.
- L'abandonament escolar en les noies és més elevat que en els nois. Els nivells d'escolaritat de les dones és inferior a la dels homes.
- En cas d'accedir a una feina, ho fan en aquelles que no requereixen especialització.
- Alts índexs de violència de gènere. Constitueix el problema de seguretat més important en aquesta zona.
- Valors culturals a la comunitat que perpetuen el masclisme i la violència.
- Cohesió alta i suport entre dones i existència d'una organització de dones, tot i que amb certa manca de lideratge.

Vulnerabilitats

- Els pobles indígenes són el grup de població més discriminat del país i, per tant, més vulnerabilitzat. I dins d'aquests, les dones especialment (doble discriminació per ètnia i gènere).
- Zona allunyada de la capital del país, no han arribat intervencions estratègiques després del conflicte.
- Zona amb poques infraestructures no renovades després del conflicte.
- Centre de salut allunyat i sense perspectiva intercultural. La comunitat no l'utilitza, prefereix la medicina tradicional.
- Escoles deficitàries, amb equips, mobiliari i material didàctic insuficient.
- Pocs docents a les escoles i amb condicions salarials per sota del mínim nacional.
- No hi ha hagut mesures de reparació, reconciliació, etc. després del conflicte.
- Danys psicològics i baixa autoestima després del conflicte, sobretot entre les dones.
- El sistema educatiu no instaura el pla intercultural existent ni incorpora la perspectiva de gènere
- Les ONGD internacionals i les nacionals estan realitzant campanyes de sensibilització i incidència per aconseguir la modificació i millora del sistema educatiu.
- Baix coneixement, per part de la comunitat, dels seus drets i, per tant, són més proclius a patir abusos per part del govern, autoritats o empreses privades que treballen al territori.

Riscos

- Davant un desastre natural, la comunitat patiria una situació de vulnerabilitat greu. Existeix el risc que es perpetui l'exclusió i la pobresa
- Hi ha el risc de veure augmentar la violència de gènere en qüestionar els rols tradicionals de gènere i abordar els drets de les dones i el seu lideratge.

Viabilitat

- La comunitat està molt compromesa i dona suport a la nostra organització i sobretot a la local, que facilitaria dur a terme una possible intervenció.
- Les capacitats de l'ONG local, la capacitat de la nostra organització i les de la comunitat, sobretot respecte a l'experiència organitzativa, són suficients en cas de dur a terme un projecte educatiu.
- És un projecte que pot ser d'interès per a diversos finançadors, tant públics com privats.

Pel que fa a l'anàlisi de les desigualtats de gènere, realitzat a través d'un grup focal de dones i d'entrevistes amb actors clau (membres de l'associació de dones, professores, etc.), s'han recollit les dades següents, relacionades amb la divisió del treball i responsabilitats socials, per una banda, i l'accés i control dels recursos, per l'altra.

Divisió del treball i responsabilitats socials i culturals d'acord amb el gènere

	Dones	Homes
Divisió familiar del treball	<ul style="list-style-type: none"> • Cura i formació de fills i filles. • Responsables de la casa i l'hort familiar. • Compren queviures al mercat. • Fan totes les tasques domèstiques durant pràcticament tot el dia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Manteniment i reparació de la casa. • Poca o nul·la responsabilitat en la cura i atenció de fills i filles.
Divisió del treball productiu	<ul style="list-style-type: none"> • Treball poc remunerat (el jornal) i de forma ocasional, en agricultura sobretot. • Principals treballadores als terrenys de la família. • Venda al mercat (artesanies o altres mercaderies). • Proveïdores secundàries (ingressos menors ocasionals). 	<ul style="list-style-type: none"> • Principals proveïdors (ingressos més alts) de la llar, pel seu treball al sector de la construcció (ciutat). • Propietaris reals o potencials dels terrenys i/o cases familiars. • Treballs secundaris a l'agricultura familiar de subsistència. • És el primer en migrar a la ciutat buscant treball, temporal o permanent.
Responsabilitats davant la comunitat	<ul style="list-style-type: none"> • Actores principals al comitè de pares i mares de família al centre educatiu. • Promotores de salut i educació comunitària. • Als treballs comunitaris, duen a terme tasques considerades no principals (passar materials, netejar). • Escassa incidència a les decisions generals que involucrin tota la comunitat. • Escassa o nul·la participació, participen en comitès com a oients. 	<ul style="list-style-type: none"> • Líders principals a les organitzacions esportives, comunals i parroquials. • Gestors fonamentals de la infraestructura social. • En les mingas (treball comunitari) realitzen els treballs considerats importants (treballs de paleta, etc.) • Incidència fonamental a les decisions comunitàries. • Tenen "més temps" per a les tasques de lideratge. • Són els portaveus i interlocutors respectats per la comunitat i davant funcionaris de desenvolupament governamental i no governamental. • Són els guardians del territori.
Rol davant la societat en general	<ul style="list-style-type: none"> • Escàs lideratge al conjunt social. • Restricció a la seva capacitat de ser portaveus de la comunitat i societat. • La comunitat i casa seva són l'àmbit on es desenvolupen, dins del marc dels rols tradicionals assignats a les dones. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lideratge acceptat i reconegut com a vàlid a la representació social i comunitària, dins i fora de la comunitat.
Rol davant les tradicions	<ul style="list-style-type: none"> • Responsable de l'educació de fills/es. • Dipositària de la cultura, en especial de la llengua materna. • Coneixements de medicina tradicional. 	<ul style="list-style-type: none"> • Responsables de la medicina tradicional.

Accés i control de recursos i beneficis				
RECURSOS	ACCÉS		CONTROL	
	Dones	Homes	Dones	Homes
Recursos naturals: Terra, aigua, fauna, productes del bosc, eines (relacionades amb recursos naturals)				
Recursos productius: Mercat laboral, de queviures artesanal, crèdits, ingressos, equips				
Recursos sociocultural				
- Educació	A	B	B	A
- Capacitació	N	N	N	N
- Xarxes socials	A	A	B	A
- Ajudes comunitàries	B	A	B	A
- Serveis col·lectius	B	A	B	A
- Serveis públics	B	B	B	B
- Assemblees	A	A	B	A
- Mingas	A	A	B	A
A - Alt B - Baix N - No existeix				

3.3. DISSENY I FORMULACIÓ

Després d'analitzar les dades extretes a la identificació i valorar les diverses alternatives, d'acord amb els arbres de problemes i objectius elaborats amb la participació de mares i pares, professorat, líders comunitaris (incloent-hi les dones de l'associació), i a la nostra experiència organitzativa i la del nostre soci local, es dissenya la intervenció següent, de 24 mesos de durada.

Objectiu general. Contribuir a la realització del dret a l'educació de les poblacions indígenes del departament de Mancas

Objectiu específic. Millorar l'accés, la qualitat, l'acceptabilitat i la participació en l'educació de les nenes i nens indígenes del departament de Mancas mitjançant una estratègia educativa intercultural i participativa, amb enfocament de gènere.

Per mesurar l'abast d'aquest objectiu, s'han definit els indicadors i les fonts de verificació següents.

Indicadors

1. Les desercions escolars a l'educació primària es redueixen almenys un 40% dels quals dos terços són noies, a les 2 escoles públiques del departament en acabar el projecte (mes 24).
2. Al segon any del projecte, el departament implementa en coordinació amb l'organització de pares i mares, un pla de seguretat per garantir l'accés de les noies a l'escola, amb una dotació pressupostària garantida.
3. En finalitzar el projecte, les nenes i nens de les 2 escoles públiques del districte valoren positivament els materials educatius revisats i traduïts i les relacions amb el professorat.
4. En finalitzar el projecte, el departament ha elaborat i comença la implementació d'una estratègia operativa del pla de desenvolupament i educació intercultural a escala nacional, que inclou la perspectiva de gènere i mesures especials d'accés a l'escola de les nenes i millora de les condicions del professorat proposades per mares i pares i professorat de Mancas.

FV

- Matrícules escolars de l'any 1 i 2 d'execució del projecte.
- Resum de nivells d'assistència a l'escola cada any.
- Document amb pla de seguretat i compromisos signat per titulars d'obligacions i titulars de responsabilitats.
- Informe sobre l'enquesta de satisfacció de nenes i nens de l'escola.
- Estratègia estatal de desenvolupament i educació
- Propostes i recomanacions elaborades i presentades a institucions estatals responsables.
- Informe de valoració de les activitats d'incidència i els seus resultats (a partir d'entrevistes amb persones participants, especialment dones).

L'estratègia d'intervenció preveu que per assolir l'objectiu específic, es duguin a terme els resultats (amb els seus respectius indicadors i fonts de verificació) següents:

R.1. Un programa estratègic educatiu intercultural i amb perspectiva de gènere implementat al departament.

Indicadors

1.1. Als sis mesos del projecte, està disponible un diagnòstic d'adequació pedagògica del sistema educatiu de la zona.

1.2. A la meitat del segon any existeixen materials escolars adaptats i traduïts a l'idioma nadiu.

1.3. El 75% dels nens i nenes estan més motivats per assistir a l'escola durant el tercer any de projecte.

1.4. El 80% dels docents estan més motivats per dur a terme el seu treball en finalitzar el segon any.

FV

- Diagnòstic d'adequació pedagògica.
- Document del programa educatiu del departament.
- Exemplars de nous materials escolars.
- Enquestes de satisfacció emplenades per l'alumnat abans d'iniciar el projecte, i després.
- Enquestes de satisfacció emplenades per l'equip docent abans d'iniciar el projecte, i després.
- Actes de reunions amb titulars d'obligacions i responsabilitats.
- Informe sobre processos participatius amb nenes i nens.

R.2. Professorat motivat i format sobre educació intercultural i amb perspectiva de gènere

Indicadors

2.1. En acabar el primer any, s'ha difós i compartit entre autoritats polítiques un document amb demandes i recomanacions del professorat per millorar el dret a l'educació al departament.

2.2. El 100% del professorat de les dues escoles públiques del departament han adquirit coneixements sobre educació intercultural i amb perspectiva de gènere al final del segon any.

2.3. En acabar el segon any del projecte, l'Estat duu a terme millores a les condicions laborals (sou, nombre d'alumnes per docent i reciclatge professional) dels mestres.

FV

- Document amb recomanacions i demandes.
- Llista de professors participants al procés participatiu.
- Llistat de participants a les formacions.
- Informe d'avaluació final de les formacions sobre la base d'enquestes realitzades.
- Enquestes de satisfacció emplenades per l'equip docent abans d'iniciar el projecte, i després.
- Resolució del Govern respecte a les modificacions de les condicions laborals dels mestres del departament.

R.3. Enfortida la incidència de l'organització de mares i pares a les polítiques departamentals que regulen el dret a l'educació

Indicadors

3.1. A meitat del segon any el 70% dels adults de la comunitat coneixen i estan sensibilitzats sobre la importància del dret a l'educació.

3.2. Definida i posada en marxa per part de familiars i professorat de Mancas una estratègia d'incidència a escala departamental i nacional per reclamar el dret a l'educació el segon any del projecte.

3.3. En finalitzar el segon any, l'organització de pares i mares, juntament amb titulars de responsabilitats, ha portat a terme 3 reunions amb autoritats nacionals i departamentals responsables del pla d'educació intercultural.

3.4. Al segon any del projecte, les mares titulars de drets se senten més enfortides per participar en processos de presa de decisions.

FV

- Memòria detallada dels programes radials portats a terme (contingut, horaris, audiència aprox., etc.).
- Document de planificació de l'estratègia de incidència.
- Informes dels 3 actes públics de incidència portat a terme.
- Actes de reunions portades a terme entre titulars de responsabilitats i titulars d'obligacions.
- Informe sobre les entrevistes portades a terme amb mares participants al projecte.

Es preveu que, per generar aquells resultats, es duguin a terme les **activitats** següents:

1.1. Diagnòstic sobre adequació pedagògica del currículum educatiu vigent al departament de Mancas, a través de processos participatius amb titulars de drets (nenes i nens), d'obligacions i responsabilitats, per a l'elaboració del diagnòstic.

1.2. Elaboració i posada en marxa d'un programa educatiu adaptat a la cultura i amb perspectiva de gènere.

1.3. Elaboració de materials educatius adaptats al context (incloent-hi la revisió dels aspectes historicoculturals) i traducció a l'idioma de la comunitat.

2.1. Recollida i sistematització de recomanacions i propostes de millora del sistema educatiu per part de docents (incloent-hi millores a les condicions laborals) a través d'un procés participatiu, que es remetraran a titulars d'obligacions.

2.2. Elaboració i posada en marxa, juntament amb titulars d'obligacions, d'un programa de capacitació dirigit a docents sobre DH i educació intercultural amb perspectiva de gènere.

3.1. Desenvolupament d'un programa formatiu dirigit a l'organització de pares i mares sobre el dret a l'educació, drets dels pobles indígenes i estratègies d'incidència, amb un èmfasi especial en les dones.

3.2. Elaboració i posada en marxa d'una campanya de sensibilització sobre el dret a l'educació de qualitat a través de la ràdio i impartit per mares.

3.3. Elaboració i posada en marxa per part de familiars, especialment mares, d'una estratègia d'incidència orientada a l'administració del departament i de l'estat per millorar el compliment de les seves obligacions respecte al dret a l'educació.

3.4. EXECUCIÓ I SEGUIMENT

A l'inici del projecte es va estructurar un grup focal encarregat del seguiment, format per membres de la comunitat, una mestra com a representant dels docents, responsables polítics departamentals, un representant del govern central i tècniques (dones) amb coneixements sobre EGIBDH, tant de l'organització sòcia com de la nostra entitat. Entre els membres de la comunitat, va participar un home, líder comunitari, una dona de l'organització de dones i una representant de l'associació de mares i pares.

Tant el diagnòstic sobre apropiació pedagògica del sistema educatiu vigent com el desenvolupament del pla operatiu es van elaborar per part de dues consultores externes expertes en educació intercultural amb perspectiva de gènere i coneixedores del context, nacionals del país. La investigació va ser realitzada de la mà de titulars de drets i de responsabilitats i amb la participació de l'alumnat, així com de pares i mares.

El procés formatiu i participatiu dut a terme amb l'equip docent a les escoles públiques va ser realitzat gràcies a aquesta investigació inicial, adaptada per part de les consultores i membres de la nostra ONG amb experiència en formació de formadors, així com per part de titulars d'obligacions, que finalment són els responsables de replicar aquest tipus de formació amb altres docents del país. El procés participatiu va ser incentivat pel soci local, que té una àmplia experiència de treball amb la comunitat, sempre de la mà de l'equip docent i amb la participació dels titulars d'obligacions.

Pel que fa al procés formatiu de l'organització de mares i pares sobre el dret a l'educació i estratègies d'incidència, va ser elaborat entre l'organització sòcia i la nostra, i impartit per la primera. Es va garantir que el 80% de les participants fossin dones, ja que han estat els membres tradicionals d'aquesta organització i, per tant, més compromeses, i perquè són les encarregades de liderar l'estratègia d'incidència. A més, es van dur a terme 3 tallers sobre ràdio per tal que, amb l'assessorament de la nostra organització i l'ONG sòcia, organitzessin i coordinessin els programes de ràdio que han tingut per objectiu sensibilitzar la comunitat sobre els DH, especialment el d'educació. El procés d'incidència implementat va comptar amb la participació dels titulars de responsabilitats: membres de la comunitat i altres organitzacions que treballen per la millora del dret a l'educació al país. Els destinataris de l'estratègia eren sobretot els titulars d'obligacions, però també de responsabilitat i de drets a escala nacional.

3.5 AVALUACIÓ

Presentem aquí una matriu per a la valoració del projecte (disseny, implementació i consecució de resultats) a partir de criteris nous adaptats a l'EGiBDH, i donem exemples del tipus de preguntes que caldria fer-se respecte a aquests elements.

Criteri	Avaluació del disseny	Avaluació de la implementació	Avaluació dels resultats
Participació i inclusió	<p>El projecte s'ha dissenyat i planificat de manera participativa, incloent-hi tots els actors rellevants?</p> <p>S'han pres les mesures pertinents per garantir la participació de les dones? I d'altres grups vulnerabilitzats? S'hi han incorporat, en la mesura del possible, les seves propostes?</p> <p>S'ha garantit la participació d'aquests grups en els espais de presa de decisions? Quins mecanismes s'han planificat?</p>	<p>El projecte ha implementat mecanismes de participació durant l'execució? Quins processos de presa de decisions s'han utilitzat?</p> <p>Què s'ha fet per què les dones i grups més vulnerabilitzats tinguin les condicions de participar-hi en l'execució i el seguiment?</p> <p>Quin ha estat el nivell general (alt, mitjà, baix) i qualitat (bona, regular, deficient) de participació de tots els actors?</p> <p>S'han establert mecanismes in situ per permetre la presentació de queixes/propostes /recomanacions per part dels destinataris? Quins?</p> <p>S'han obert espais nous de participació gràcies al projecte? Quins?</p>	<p>La intervenció ha estat exitosa i ha promogut una cultura de la inclusió i participació? Per què?</p> <p>La intervenció ha creat condicions per a la participació i inclusió dels diferents actors en altres esferes a més de la seva vida social?</p> <p>S'ha generat, per influència del projecte, un espai permanent de presa de decisions participatiu?</p>
Igualtat i no discriminació	<p>S'ha dissenyat algun mecanisme de prevenció de la discriminació per raó de gènere, edat, origen ètnic, orientació sexual, etc.?</p> <p>Els objectius i resultats plantejats aborden de manera estructural la discriminació i la iniquitat de gènere i altres factors (ètnia, religió, etc.) en funció del focus del projecte?</p> <p>Quins mecanismes s'ha previst per incloure els actors rellevants i vulnerabilitzats en l'execució i avaluació del projecte?</p>	<p>S'han dissenyat mecanismes de detecció de discriminació durant el projecte? Quins?</p> <p>El projecte ha promogut processos per actuar contra les pràctiques discriminatòries entre els actors? (protocols, normes internes, plans d'actuació, etc.)?</p> <p>Les activitats han abordat les causes subjacents de la desigualtat i la discriminació de les dones? I d'altres grups vulnerabilitzats?</p>	<p>Com han participat els diferents actors rellevants en les diverses accions del projecte?</p> <p>S'ha contribuït a canviar pràctiques discriminatòries en el context? Com? Quines mesures sostenibles en el temps s'han pres?</p> <p>Els resultats obtinguts contribueixen al fet que els grups més discriminats gaudeixin dels seus drets? Per què?</p> <p>Hi ha grups exclosos en finalitzar el projecte? Quins?</p>

Criteri	Avaluació del disseny	Avaluació de la implementació	Avaluació dels resultats
Transformació social	<p>S'ha dissenyat i planificat el projecte incorporant-hi estratègies dirigides a la transformació social de les relacions de poder desiguals (la posició i capacitat d'incidir de dones i grups vulnerabilitats en les estructures de poder / espais de presa de decisions)?</p>	<p>En quina mesura el procés i les activitats implementades durant la intervenció s'han enfocat a promoure canvis en les relacions socials i estructures de poder? Quins són els mecanismes en aquest sentit?</p> <p>En la implementació, la intervenció ha generat canvis en les relacions de poder no desitjats? Com s'han reorientat?</p>	<p>El projecte ha influït en canvis en les relacions de poder entre els actors? En quin sentit?</p> <p>Detalla canvis d'actitud i comportaments que demostrin les noves relacions de poder i com estan relacionades amb la intervenció. Són aquests canvis sostenibles en el temps?</p>
Apoderament	<p>Quines mesures preveu el projecte per apoderar dones i grups més vulnerabilitats?</p> <p>Han format part d'aquesta etapa diferents grups? Quins? De quina manera (puntual, constant, esporàdica)?</p> <p>El projecte preveu l'enfortiment de capacitats dels actors rellevants en matèria de DH i drets de les dones?</p>	<p>El procés i les activitats implementades promouen l'apoderament de diversos actors, especialment dones i grups més vulnerabilitats? Com?</p> <p>Quines estructures/ mecanismes s'han creat, o han tingut suport, durant la intervenció per què els actors participin en la presa de decisions?</p> <p>S'ha realitzat alguna activitat concreta per capacitar i apoderar els actors, sobretot dones i grups més vulnerabilitats, per millorar la seva participació en espais i estructures de presa de decisió dins i fora del projecte?</p>	<p>Els titulars de drets i responsabilitats estan més capacitats i apoderats (subjectiu) com a resultat de la intervenció? Com es pot demostrar?</p> <p>S'ha reforçat el lideratge de dones i grups vulnerabilitats?</p>

Criteri	Avaluació del disseny	Avaluació de la implementació	Avaluació dels resultats
Rendició de comptes	<p>S'han previst en el disseny mecanismes de rendició de comptes de les organitzacions responsables del projecte envers els titulars de drets, d'obligacions i responsabilitats? Quins?</p> <p>El projecte inclou mecanismes d'exigència de rendició de comptes per part dels titulars d'obligacions per part dels titulars de drets / responsabilitats?</p>	<p>- S'han implementat mecanismes en l'execució per a la rendició de comptes envers els titulars de drets? Quins?</p> <p>- S'han facilitat mecanismes per què els titulars de drets puguin fer consultes i expressar opinions (incloent-hi crítiques) sobre el projecte en qualsevol moment de l'execució?</p>	<p>De quina manera s'ha incorporat la participació dels titulars en l'avaluació del projecte?</p> <p>Si el projecte inclou una avaluació, de quina manera s'assegura la rendició de comptes a través de la seva difusió?</p>
Impacte	<p>El projecte s'ha dissenyat des d'una perspectiva de DH i en línia amb el marc normatiu internacional, regional o nacional de DH?</p> <p>La planificació preveu algun impacte específic en DH i equitat de gènere? Quin?</p> <p>La intervenció ha considerat l'impacte en DH i equitat de gènere a llarg termini? Quin?</p> <p>S'han identificat en el disseny possibles impactes no desitjats que poden afectar els titulars de drets? Positius o negatius? Es preveuen solucions dels negatius?</p> <p>El projecte preveu la capacitat dels actors rellevats en matèria de DH i equitat de gènere?</p>	<p>Quines són les activitats realitzades relacionades amb la realització dels DH a llarg termini?</p> <p>El sistema de seguiment de la intervenció avalua la consecució de resultats a mitjà i llarg termini en relació amb la realització dels DH i l'equitat de gènere?</p> <p>Hi ha hagut impactes negatius durant la implementació relacionats amb els DH i l'equitat de gènere? Com s'han solucionat?</p> <p>S'han realitzat activitats relacionades amb el canvi normatiu nacional per a la protecció dels DH? Quins?</p>	<p>La intervenció ha aconseguit millorar la realització dels DH i en particular els drets de les dones?</p> <p>Hi ha hagut algun resultat inesperat relacionat amb la realització de drets i l'equitat de gènere? Positiu o negatiu? De quina manera ha afectat els i les titulars de drets?</p> <p>Els resultats assolits per la intervenció han influït el treball d'altres organitzacions i programes? Com?</p>

4. APLICACIÓ PRÀCTICA DE L'EGiBDH EN L'ÀMBIT ORGANITZATIU

La posada en pràctica de l'EGiBDH també té un fort impacte en les estructures, funcionament i cultura dels organismes agents de la cooperació per al desenvolupament. En aquest capítol posarem el focus en com l'aplicació pràctica de l'EGiBDH afecta les ONGD i els municipis i com poden integrar-lo per tal de maximitzar la qualitat dels processos de desenvolupament als quals contribueixen.

Les organitzacions que aposten per treballar des de l'EGiBDH s'han d'assumir com a titulars de responsabilitats i des d'aquesta posició impulsar els canvis necessaris a les seves estructures, sistemes de treball, valors i creences compartides per ser coherents amb els principis de DH, així com per enfortir les seves capacitats per impulsar l'equitat de gènere, els DH i els DH de les dones.

Una organització coherent amb l'EGiBDH rendeix comptes i és transparent davant la seva base social, les organitzacions amb què col·labora, amb els i les titulars de drets i també internament. Així, s'haurà de promoure la participació i el seguiment participatiu dels impactes de la seva gestió, incloent-hi els i les titulars de drets implicats.

Entendre la participació com un dels principis dels DH suposa una exigència per a qualsevol organització, ja que és a través de la participació que els col·lectius transcendeixen la seva posició de beneficiaris i accedeixen a la consciència de ser subjectes de drets. En fomentar la transparència, s'obren espais perquè els titulars de drets puguin exigir responsabilitats als titulars d'obligacions i de responsabilitats. Aquesta rendició de comptes s'ha d'aplicar a les pròpies entitats, ja siguin agències donants o ONGD.

4.1. ONGD

La publicació *Derechos humanos y Desarrollo*. El enfoque basado en derechos humanos en la cooperación al desarrollo – EBDH, analitza quines són les **implicacions de la incorporació de l'EGiBDH** en les ONGD, d'acord amb els aspectes organitzatius³⁹ següents:

- **Aspectes estratègics.** Tenen a veure amb la visió, missió, línies de treball, línies estratègiques de l'organització, etc.
- **Política de socis i aliats.** Relacionada amb aspectes com la selecció i relacions amb socis, aliats i amb les administracions, participació en xarxes, etc.
- **Organització i gestió interna.** Relacionades amb l'organigrama, l'estructura i els procediments interns, amb el funcionament i presa interna de decisions, amb el perfil i capacitat del personal, amb el paper de la base social, amb la contractació de serveis tècnics, etc.
- **Procediments de planificació i gestió** de programes, projectes i accions. Tenen a veure amb els enfocaments, metodologies i instruments de gestió de la planificació, seguiment i avaluació d'intervencions que s'empren.

³⁹ Autors diversos, "Los enfoques basados en derechos en la práctica de las ONGD: Experiencias internacionales", a IDHC, *Derechos humanos y desarrollo*. El enfoque basado en derechos humanos en la cooperación al desarrollo – EBDH, 2014, pàg. 113-153.

4.1.1. IMPLICACIONS EN ELS ASPECTES ESTRATÈGICS

A l'hora de plantejar les estratègies de les organitzacions, una implicació freqüent de la incorporació d'un EGiBDH és definir-les atenent els rols atribuïts als actors des de la perspectiva dels drets, ja siguin titulars de drets, d'obligacions o de responsabilitats. L'objectiu no és cobrir les necessitats bàsiques de la població, típica de la cooperació tradicional assistencialista, sinó protegir i garantir els DH de totes les persones. Per a això, com ja hem comentat, els DH se situen en el centre, tant com a fi com a procés mateix d'intervenció. Això no vol dir que cobrir les necessitats bàsiques no sigui important, però no és l'objectiu últim. La intervenció assistencialista és a curt termini, mentre que la integració de l'EGiBDH és una perspectiva molt més holística i transformadora, on es tenen en compte tots els aspectes clau.

Una línia de treball habitual entre les ONGD internacionals és sensibilitzar els titulars de drets i promoure la seva capacitat per exigir-los. Val a dir que aquestes estratègies no han d'anar orientades exclusivament al seu reconeixement legal, o únicament a l'exigència de compliment de drets legalment reconeguts. Per exemple, cal donar suport a les lluites de moviments socials, que estableixin nous drets, encara que no estiguin sempre reconeguts.

Amb els titulars d'obligacions i responsabilitats, les estratègies de les ONGD se solen centrar a sensibilitzar i capacitar per no obstaculitzar, respectar, protegir i fer efectius els drets. Algunes estratègies tenen a veure amb la sensibilització de governs i institucions públiques, l'enfortiment i millora de les seves capacitats, l'oferiment d'informació i assessorament perquè les administracions defensin els interessos dels grups marginalitzats, la facilitació d'espais de trobada perquè siguin més sensibles als interessos d'aquests grups, etc. El treball en paral·lel amb titulars de drets i titulars d'obligacions no és contradictori, sinó que s'ha demostrat que pot ser compatible i sinèrgic.

Incorporar un EGiBDH també serveix perquè les organitzacions puguin tenir un llenguatge comú, que permet entendre i donar coherència i sentit a diferents estratègies paral·leles, des de la mobilització fins al treball amb les administracions.

Altres implicacions per a les estratègies de les ONGD que han assumit un EGiBDH han tingut a veure amb l'abandonament d'estratègies sectorials per pensar en abordatges més amplis i integrals, tractant d'interconnectar els drets i promoure el seu reforçament mutu.

A més, adoptar aquest enfocament també tindrà conseqüències en els processos de definició estratègica i d'implementació, que necessàriament hauran d'incorporar els principis i elements clau de l'EGiBDH. Per tant, caldrà assegurar en l'elaboració, la implementació i l'avaluació una participació efectiva dels i les sòcies, la transparència en la gestió de la informació (a tots els nivells, tant interna de l'organització com respecte a les activitats realitzades) i la rendició de comptes.

La incorporació de l'EGiBDH a les ONGD també impacta en un altre àmbit fonamental: la governabilitat. Particularment, genera canvis en les agendes i prioritats, i fomenta la participació i la inclusió de les visions i reivindicacions dels grups més marginats.

La incorporació de l'EGiBDH també té un impacte polític en les ONGD: comporta una presa de consciència política, més mobilització i organització per a la incidència, una aposta pels canvis en els mecanismes formals i informals de presa de decisions, etc. Sota aquest enfocament, les accions s'orienten a aturar les causes polítiques que són a la base de la vulneració dels drets. Per a algunes organitzacions, polititzar les estratègies suposa també prendre posicionaments polítics clars. En ocasions, aquest posicionament pot portar a la confrontació amb actors poderosos. Plantejar-se estratègies de naturalesa política no suposa necessàriament abandonar determinades accions "tradicionals" de prestació de serveis i satisfacció de necessitats bàsiques. El canvi és deixar de considerar aquestes accions tradicionals com a fins en si mateixos, per integrar-les en una estratègia més àmplia, de naturalesa política i transformadora.

La generació i socialització d'informació és una part important de les estratègies de les ONGD que incorporen l'EGiBDH, com a forma d'enfrontar el poder invisible i facilitar la incidència. L'EGiBDH qüestiona i transforma les maneres de produir i compartir la informació i el coneixement. Això suposa generar visions alternatives a la realitat predominant i de vegades esbiaixada que tenen l'Estat, una majoria de població i els mitjans de comunicació massius. També suposa elaborar un seguit d'accions socials, polítiques, econòmiques i legals articulades a través de diferents estratègies.

4.1.2. IMPLICACIONS EN LA POLÍTICA DE SOCIS I ALIATS

Una altra implicació de la incorporació de l'EGiBDH a les ONGD és repensar la naturalesa i formes de relació amb les organitzacions i institucions amb què es treballa. Qüestions que abans s'entien com a "voluntàries" passen a ser inherents i "obligades" a les relacions amb els socis, com ara el compromís, la rendició de comptes o la participació. Es deixa de considerar els socis com a instruments del projecte o receptors de serveis, per considerar-los titulars de drets i per tant part activa del projecte que duem a terme. Al seu torn, les ONGD passen a considerar-se elles mateixes com a titulars de responsabilitats.

Treballar des d'un EGiBDH suposa anar construint relacions duradores en el temps, basades en el diàleg i la confiança, qüestions fonamentals per treballar en aspectes com ara l'enfortiment organitzatiu, la producció conjunta de coneixement, el treball en xarxa o la incidència. Una possible implicació de l'EGiBDH és que augmenti el nombre de socis amb qui es treballa, com a resultat de la visió holística característica de l'EGiBDH i del fet de treballar en àmbits on abans no incidíem. Una altra possible implicació pot ser deixar de treballar amb organitzacions que no tenen la intenció d'adoptar l'EGiBDH.

La incorporació de l'EGiBDH implica també posar el focus en la relació i treball directe amb grups vulnerabilitzats que abans estaven absents tant de la cooperació internacional com de la presa de decisions en les arenes polítiques.

Incorporar un EGiBDH i tenir en compte els governs com a titulars d'obligacions suposa reconfigurar-hi el treball i la relació. Les estratègies possibles són variades: incidència, sensibilització, capacitatció, etc. Aquestes noves relacions poden presentar importants tensions, que tenen a veure amb els compromisos que tenen els governs en relació amb el compliment dels drets.

Els governs, particularment els del Nord, són en ocasions alhora titulars d'obligacions i donants que fan cooperació. Aquesta situació presenta també tensions, ja que les ONGD es troben sovint en situacions de rebre fons dels mateixos actors contra els quals es duen a terme accions d'incidència o denúncia oberta.

Per tot això, resulta necessari un major èmfasi en el treball en xarxa i en la construcció d'aliances àmplies.

4.1.3. IMPLICACIONS PER A L'ORGANITZACIÓ I GESTIÓ INTERNA

Una implicació freqüent en relació amb l'organització i gestió interna té a veure amb les capacitats del mateix personal de les ONGD. En adoptar l'EGiBDH, es fan necessàries tant la construcció de capacitats d'aquells amb qui treballa l'ONGD com la pròpia capacitació interna. Són necessàries noves capacitats en el personal, com ara l'anàlisi de polítiques, la incidència, el coneixement del funcionament de les estructures de l'Estat i la interacció en les complexes conjuntures polítiques, etc.

A més de les noves capacitats, l'adopció de l'EGiBDH també comporta la necessitat de canvis culturals profunds, per tal de crear una nova cultura dels drets en el si de l'ONGD. Això significa un canvi tant col·lectiu com personal en l'organització: nova motivació, sentiment de vinculació a la lluita pels drets, així com disposició a la discussió oberta i per afrontar les tensions sobre valors, normes i visions. La comunicació juga en aquest aspecte un paper fonamental. A més, aquest conjunt de nous comportaments, sentiments i normes, han d'estar al seu torn arrelat, redefinit i adaptat al context de la societat i cultura locals en què es viu i opera. Per això, per crear aquesta nova cultura cal partir del lideratge del personal local en els diferents països i contextos, des d'una visió descentralitzada de l'organització. En aquest sentit, cal facilitar els mecanismes i espais per generar processos participatius tant interns a les organitzacions com respecte a les entitats que té com a sòcies.

Atès que l'EGiBDH és un enfocament polític que aborda les qüestions de poder i que exigeix posicionaments i compromisos, suposa per a algunes ONGD la necessitat d'aclarir la identitat, posicions i visions.

Una altra implicació habitual de l'adopció de l'EGiBDH per a les ONGD és el replantejament de la pròpia estructura, la forma en la qual es prenen decisions i les relacions de poder. D'aquesta manera s'adopten mesures i/o polítiques al si de l'organització, relacionades per exemple amb la prevenció de la discriminació, el procés de contractació de personal, la conciliació familiar, etc.

4.1.4. IMPLICACIONS EN LA PLANIFICACIÓ I GESTIÓ DE PROGRAMES, PROJECTES I ACCIONS

Una de les implicacions més freqüents per al treball de les ONGD que han incorporat l'EGiBDH es relaciona amb els processos de planificació i ha consistit a introduir l'estudi dels grups d'interès, els seus rols i relacions, en relació amb els drets, així com l'anàlisi de les seves capacitats, ja sigui per exigir drets, protegir-los, respectar-los o garantir-los.

En les metodologies de planificació també se solen incloure anàlisis prèvies dels drets vulnerats, els marcs normatius existents en els diferents nivells de governabilitat i l'anàlisi de les causes de les vulneracions. Finalment, amb diferent profunditat, s'incorpora l'anàlisi de les relacions de poder, incloent-hi el poder de la mateixa ONGD i les seves relacions amb els socis locals.

Els canvis en les metodologies des d'un EGiBDH poden portar a considerar qüestions més profundes que van més enllà de la gestió del cicle del projecte i que abasta qüestions com ara la rendició de comptes múltiple, la importància de la participació dels col·lectius empobrits en els processos organitzatius i la reflexió crítica i aprenentatge en el si de les organitzacions.

Cal destacar que l'EGiBDH es pot combinar amb altres metodologies, que no és una metodologia exclusiva i que pot ser incorporada progressivament. Les eines i recomanacions proposades en aquesta guia estan plantejades sobre màxims que es podran adaptar en funció dels recursos econòmics, tècnics i humans disponibles, així com incorporar-s'hi de forma gradual.

4.2. MUNICIPIS

Incorporar l'EGiBDH suposa realitzar també canvis necessaris en les formes de treballar als països, amb els socis locals i amb els titulars en la mateixa fonamentació i concepció de la cooperació. La Fundació CIDEAL⁴⁰ destaca 3 blocs de reptes diferents, un dels quals, el més rellevant per a aquesta guia, es refereix a les dinàmiques de cooperació. Assenyalava que les polítiques de cooperació, amb l'objectiu de millorar-ne l'eficàcia, van dissenyar una cooperació sectorial, que havia de generar institucions i organitzacions especialitzades en cadascun dels sectors incorporats per al treball de la cooperació per al desenvolupament.

Aquesta sectorialització xoca totalment amb els principis d'universalitat, interdependència i indivisibilitat dels DH sobre els quals es fonamenta l'EGiBDH en la mesura que implica adoptar una mirada holística sobre la realitat que treballem, sent conscients que els drets són interdependents i no poden ser tractats com a sectors estancs.

⁴⁰ Fundació CIDEAL, Paper, "Aplicación del enfoque basado en derechos humanos en la cooperación española".

Altres consideracions respecte a l'aplicació de l'EGiBDH als municipis:

1. Millorar la coordinació entre els diferents actors de la cooperació i entre els sectors.

La manca de coordinació entre els diferents actors, que fins i tot trobem sovint a l'interior de les institucions entre departaments, ha implicat moltes vegades la duplicitat d'intervencions en un mateix sector i, fins i tot, la suplantació dels titulars d'obligacions, que a vegades ja estan també desenvolupant accions, amb la consegüent pèrdua de credibilitat davant els titulars de drets. Hem comentat repetidament que l'EGiBDH suposa adoptar una visió holística de la realitat i l'assignació de rols només es pot abordar millorant la coordinació entre les institucions que treballen en cooperació.

2. Valorar els processos

Hem esmentat anteriorment la importància de valorar, a més dels objectius i resultats, la forma d'assolir-los, és a dir, els mitjans. Això inevitablement ha de comportar canvis en la concepció dels temps de les intervencions. Incrementar l'apoderament o capacitats, donar suport a processos de construcció de ciutadania o processos de incidència, o construcció de voluntat política no té resultats visibles ni fàcilment mesurables a curt o mitjà termini, tan característics de les convocatòries tradicionals de cooperació. La rigidesa de les convocatòries i els processos de justificació fan que les intervencions de cooperació siguin també molt rígides en el disseny i la planificació, de manera que es dificulten els processos d'enfortiment de les capacitats de titulars de drets i d'obligacions.

3. Superar els vicis donants-destinatari/es.

Segons CIDEAL, la cooperació ha cobert durant massa temps necessitats de grans grups de població que s'han "acostumat" a rebre per part de la cooperació el que haurien de cobrir els titulars d'obligacions. Això ha fet que els titulars d'obligacions, en ocasions, continuïn sense assumir les seves responsabilitats i que els socis tradicionals, en molts casos, segueixin portant a terme una cooperació assistencialista.

De la mateixa manera que amb les ONG, també des dels municipis es fa necessari dur a terme un replantejament dels seus socis tradicionals que efectivament treballen cap a la millora del compliment dels DH i, per tant, amb la incorporació de l'EGiBDH. Això pot requerir la realització d'accions amb els socis encaminades a la formació sobre DH i EGiBDH per al reciclatge de coneixement i fins i tot es podrien prendre decisions dràstiques que suposin deixar de treballar amb determinades entitats o institucions sòcies.

4. Millorar el coneixement sobre els DH

El coneixement dels DH, els mecanismes de garantia i protecció i, sobretot, la pròpia interiorització dels valors, principis i normes dels DH per part dels diferents actors de cooperació ha estat limitat i és imprescindible. Resulta necessari incrementar esforços per millorar aquest coneixement mitjançant la formació.

5. Superar el treball amb homòlegs

En el sistema de cooperació tradicionalment les organitzacions han treballat amb els seus homòlegs: ONG amb ONG, govern amb govern, municipi amb municipi. L'EGiBDH implica la incorporació de tots els actors en totes les intervencions que es duen a terme, fet que suposa treballar amb tots els titulars (d'obligacions, de drets, de responsabilitats).

En aquest sentit, el treball en xarxa o la creació de fòrums són summament importants perquè resulta necessari incorporar altres institucions, tant públiques como privades, de diferent naturalesa (universitats i empreses, per exemple) perquè totes donin suport a la construcció i exercici dels DH.

6. Expectatives de les finançadores

Massa sovint les intervencions que es porten a terme s'elaboren amb el fort pes de les expectatives dels finançadors i no tant en coherència amb les prioritats concretes dels titulars de drets i d'obligacions. Per això, és important per a la incorporació de l'EGiBDH que els finançadors adequin els seus objectius i resultats a las prioritats dels titulars de drets i característiques del context, així com als temps i als processos que impliquen l'efectiva incorporació de l'enfocament, fet que han de reflectir els formularis de convocatòries i els processos de justificació. A més, tant les polítiques de cooperació com accions concretes que porten a terme els finançadors han de comptar amb la participació dels diferents actors de cooperació.

5. CONCLUSIONS: REPTES, PROPOSTES I RECOMANACIONS PER A L'APLICACIÓ PRÀCTICA DE L'EGiBDH

Tal com hem explicat en el capítol 1.3, adoptar un EGiBDH en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament comporta nombrosos avantatges i un considerable valor afegit respecte del model tradicional. Però, a causa del profund canvi de plantejament que implica, la seva aplicació pràctica no sempre resulta fàcil i pot suposar importants reptes i dificultats als actors de desenvolupament que decideixen incorporar-lo.

Podem classificar aquests reptes en interns i externs. Els externs són aquells que no tenen a veure específicament amb les característiques o amb la naturalesa de l'entitat o agència donant que vol utilitzar l'EGiBDH. Els interns són aquells intrínsecament relacionats amb la mateixa entitat o agència que aplica l'EGiBDH. Aquests reptes, inicialment proposats per l'IDHC, han estat completats en el procés formatiu dut a terme en el marc del projecte on s'ha desenvolupat aquesta guia, tant amb entitats com amb municipis de la província de Barcelona que treballen en cooperació per al desenvolupament. En aquest procés s'han formulat algunes propostes i recomanacions que igualment presentem a continuació. Mentre que les propostes serveixen tant a entitats com a municipis o a agències donants, les recomanacions estan dirigides a aquestes últimes i a responsables polítics amb competències en cooperació per al desenvolupament.

Reptes externs en l'aplicació pràctica de l'EGiBDH

Recursos humans i econòmics al país receptor: el ple compliment dels DH requereix una important disponibilitat de recursos, de manera que els països amb menys recursos o mal repartits es trobaran amb dificultats per aplicar l'EGiBDH, sobretot pel que fa a la consolidació d'institucions nacionals com defensories del poble o tribunals de justícia.

Formació i capacitat: el compliment dels DH també exigeix que els estats disposin de certes capacitats instal·lades o la possibilitat d'implementar-les, per tal que puguin assessorar o acompanyar aquests processos. També els organismes governamentals i no governamentals necessiten tenir el coneixement i les capacitats necessàries per poder dur a terme un seguiment i avaluació de les accions i objectius proposats. Els agents de cooperació han de ser capaços d'utilitzar conceptes sobre legislació i normatives, així com conèixer les polítiques públiques en els contextos on es treballa. A més, sense una comprensió profunda dels conceptes (estàndards de DH, equitat, etc.) es corre el risc de limitar el canvi a la utilització d'un llenguatge determinat sense transformar la manera de fer i pensar.

Posicionament cap als DH: resulta complicat incorporar un EGiBDH en contextos on els DH no són un marc de referència i on existeixen valors culturals que contradiuen els DH. Que un país hagi ratificat un tractat internacional no assegura que les seves polítiques públiques o la legislació reflecteixin una voluntat de complir amb el tractat, per tant la voluntat política és indispensable. De fet, molts països s'escuden en el relativisme cultural per justificar les seves accions i polítiques contràries als DH.

Transcendència política: incorporar l'EGiBDH té transcendència política, la qual cosa pot dificultar el treball en molts països que no estan disposats a modificar les seves estructures de poder i privilegis.

Relacions de dependència anteriors: sovint la cooperació ha cobert les necessitats de grans grups de població durant molt de temps i aquests s'han "acostumat" a rebre'n el que hauria de proveir l'Estat. Això ha provocat que alguns estats continuïn sense assumir les seves obligacions i que s'hagin generat relacions de dependència difícils de canviar.

Exigències dels finançadors: els finançadors estan acostumats a finançar projectes segons la rendició de comptes convencional i a obtenir resultats a curt termini. A l'hora de definir les línies estratègiques o les intervencions, les expectatives dels finançadors tenen un fort pes en la presa de decisions. Si els donants no adeqüen les seves expectatives als resultats, finançament i temps, difícilment els actors de la cooperació podran aplicar un EGiBDH, que implica una visió a mitjà-llarg termini. És igualment necessària la capacitació dels finançadors en l'aplicació de l'EGiBDH per tal que la seva incorporació no es limiti a un canvi de llenguatge.

Perill de ser una nova moda: sense un profund canvi cap a una política, institucionalització i programació basada en els DH, l'EGiBDH corre el risc de convertir-se en una "moda" de la cooperació, sense que realment provoqui els canvis estructurals i polítics necessaris per canviar el model existent de cooperació. Una manca de debat i temps d'assimilació per part de tots els actors pot resultar en el fet que un EGiBDH sigui només una nova manera d'anomenar el model de cooperació existent.

Manca d'experiències reeixides: tot i que hi ha cada vegada més experiències en la pràctica de l'EGiBDH, no existeix un volum suficient d'experiències reeixides que permeti impulsar un canvi real i total del model de cooperació actual.

Reptes interns en l'aplicació pràctica de l'EGiBDH

Manca de coneixement i "novetat" de l'enfocament: el contingut dels DH és ampli i comporta una normativa complexa. El seu coneixement per part dels actors de la cooperació ha estat tradicionalment limitat per la fragmentació que ha existit entre el treball en DH i el treball en desenvolupament, així com per la seva complexitat, que desincentiva les organitzacions i persones que no tenen coneixements legals sòlids.

Conseqüències del posicionament polític: molts dels actors de la cooperació internacional per al desenvolupament es defineixen com a entitats que segueixen els principis humanitaris d'imparcialitat i neutralitat. Però l'adopció d'un EGiBDH

necessàriament empeny l'entitat a posicionar-se políticament i això afecta les relacions amb les autoritats locals i nacionals, fet que pot portar a un xoc d'interessos, l'expulsió de l'ONGD del territori, violència cap al seu personal o les persones participants en el projecte, pèrdua de finançament, etc.⁴¹

Apropiació de valors i principis: la interiorització dels valors, principis i normes dels DH per part de l'entitat és fonamental per a la identificació i concepció de la intervenció des d'aquesta fonamentació teòrica. Això requereix un gran esforç per part de les organitzacions, tant de capacitat com de canvis d'estructures en la mateixa entitat, cosa que no totes estan disposades a fer perquè exigeix un augment de recursos tant econòmics com humans.

Equitat de gènere en les pròpies organitzacions: no és suficient augmentar el coneixement sobre l'EGiBDH i una apropiació dels seus valors i principis, sinó que s'han de crear mecanismes per la seva implementació al si de les organitzacions.

Adopció d'una visió holística: la majoria dels actors de cooperació per al desenvolupament han dut a terme una cooperació sectorial segons els seus interessos o capacitats. Pot semblar que els principis d'universalitat, interdependència i indivisibilitat dels DH xoquen amb aquest enfocament sectorial. Això no obstant, l'EGiBDH no implica abandonar els sectors específics en què treballa una ONGD, però sí que requereix adoptar una visió holística en matèria de DH en el context on s'està treballant. Això implica considerar l'impacte que té una acció sobre tots els drets i no només sobre els que estan lligats a un sector específic.

Pèrdua de protagonisme: adoptar un EGiBDH comporta que les relacions entre els diversos actors es transformin i que les ONGD i agències de cooperació experimentin una pèrdua del protagonisme i del poder que tradicionalment han assumit, ja que amb un EGiBDH seran els titulars de drets mateixos els qui assumiran el protagonisme de qualsevol intervenció. Per a moltes ONGD i agències, la pèrdua d'aquest protagonisme resulta difícil d'assumir. El procés de canvi de la verticalitat a l'horitzontalitat en l'organització interna, però també en les relacions amb les entitats sòcies, és un repte en si mateix.

Nous actors i noves relacions: el sistema actual de cooperació es caracteritza pel treball amb homòlegs: les ONGD estan acostumades a treballar amb altres ONGD, els municipis amb altres municipis, etc. L'EGiBDH implica la participació en el procés de desenvolupament de tots els actors afectats per la intervenció i els distingeix entre titulars de drets, obligacions i responsabilitats. L'augment dels actors implicats suposa dificultats a l'hora d'establir nous mecanismes d'interlocució i cooperació.

Sistemes d'avaluació: amb un EGiBDH, el seguiment i l'avaluació dels projectes de cooperació per al desenvolupament es torna més complex. Aquest enfocament requereix treballar amb les demandes i necessitats dels titulars de drets, obligacions i responsabilitats, així com amb les causes immediates, subjacents i estructurals de la vulneració dels DH. També suposa reforçar processos de construcció de ciutadania, voluntat política,

⁴¹ Vegeu l'informe de Third Interagency Workshop on Implementing a HRBA. Disponible a <http://www.undg.org/docs/11361/Tarrytown-Report.pdf>.

capacitació i participació ciutadana, que no tenen resultats visibles ni fàcilment mesurables en el curt termini. Per dur a terme una avaluació d'impacte d'intervencions amb EGiBDH, cal un sistema d'informació més complex, que permeti mesurar el grau de compliment de l'exercici de drets, obligacions i responsabilitats. A més, les ONG han d'aplicar mesures de transparència i rendició de comptes i generar mecanismes que assegurin un flux de la informació adequat tant intern com extern. *Font: IDHC*

Propostes per a l'aplicació de l'EGiBDH a les entitats

Generar espais pel canvi de visió: sensibilitzar sobre la importància de la incorporació de l'EGiBDH, generant espais de participació i reflexió que permetin d'analitzar l'aplicació de l'EGiBDH en l'àmbit organitzatiu i de les intervencions. Es pot crear al si de l'entitat un grup motor o una persona responsable d'aquest procés.

Diagnòstic de situació sobre incorporació de l'EGiBDH i avaluació: es recomanable fer una anàlisi sobre com s'està aplicant en els àmbits organitzatiu i operatiu. Algunes preguntes a fer-se són: què hem fet per a la incorporació?, està bé i per tant és rescatable? Quins errors cometem?, com podem solucionar-los? Quins processos podem implementar per millorar? Un cop estructurada la implementació de les millores, és important fer-ne un seguiment (i crear un grup focal o designar una persona responsable de fer-ho).

Cap a l'horitzontalitat de les relacions: l'aplicació de l'EGiBDH en l'àmbit intern suposa, entre d'altres, millorar el flux d'informació, fomentar la participació real i activa de tots i totes, així com mecanismes de presa de decisions transparents i compartits. Això inevitablement porta a la generació de relacions més igualitàries i a l'abandonament de formes d'organització verticals, tant de l'àmbit intern com en la relació amb les entitats sòcies.

Respecte pels DH i l'equitat de gènere: difícilment aconseguirem aplicar l'EGiBDH a les nostres intervencions si no ho fem a les nostres entitats. Això suposa l'equiparació de condicions laborals entre homes i dones i assegurar la igualtat d'oportunitats de promoció interna, així com l'adopció de mesures, com per exemple, plans d'igualtat participatius, protocols davant l'assetjament sexual, estratègies contra la discriminació, millora de la paritat en càrrecs directius, etc.

Analitzar les relacions de poder: conscienciació i anàlisi constant de les relacions de poder que es generen i reflexionar sobre com volem que s'estructuri el poder (de manera compartida, equilibrada i temporal) a escala interna. En l'àmbit extern, hem d'utilitzar les eines necessàries per analitzar les relacions de poder que es generen i transformen com a conseqüència de les nostres intervencions, que poden ser positives o negatives, així com determinar mecanismes de seguiment. Hem d'estar alertes al nostre rol com a organització que intervé en un context, ja que, en fer-ho, inevitablement entra a formar part d'aquestes relacions.

Utilització del llenguatge inclusiu: tot i que l'aplicació de l'EGiBDH va molt més enllà d'un canvi de llenguatge, no podem infravalorar aquest canvi. És important adoptar un

llenguatge inclusiu que permeti visibilitzar els col·lectius tradicionalment exclosos. Per exemple en relació amb el gènere, un llenguatge no inclusiu aparentment inofensiu guarda a l'interior una clara invisibilització d'allò femení perquè el llenguatge masculí no és neutre, el seu ús genèric afavoreix que la dona quedi relegada a un segon pla. Hem de democratitzar el llenguatge i donar visibilitat social a tots els gèneres.

Equips paritaris: generar mecanismes per què els equips de treball tant de la nostra organització com de les sòcies siguin paritàries i evitar repartiments de tasques i funcions que reproduïxin els models patriarcals (per exemple, quan les dones s'ocupen de tasques relacionades amb les cures i els homes amb la representació pública). Ens hem d'assegurar de no replicar rols tradicions de gènere en les nostres intervencions, a més, perquè seria incongruent que la nostra pràctica vagi en contra d'allò que volem modificar.

Compromís d'aplicació de l'EGiBDH: la incorporació de l'EGiBDH a tots els nivells, o almenys el compromís de fer-ho a curt termini, hauria de condicionar la cerca d'entitats sòcies i la participació en determinades xarxes. La sensibilització i la formació són bàsiques.

Més i millor participació: és important analitzar els elements que poden obstaculitzar la participació equitativa en totes les fases de la nostra acció i identificar mecanismes per mitigar aquests obstacles, que podem trobar tant al si de la nostra entitat com en la nostra relació amb les sòcies o les persones amb qui treballem. El màxim de desagregació possible de dades durant la identificació per garantir la participació en el projecte és vital.

Millorar la coordinació entre titulars de responsabilitats: calen més transparència, rendició de comptes i espais d'intercanvi entre entitats, per evitar la duplicació d'accions i millorar el treball en xarxa que permeti de sumar esforços i complementar les intervencions. A més, generar espais d'intercanvi d'experiències, tant relacionades amb l'aplicació de l'EGiBDH com del treball en si, crea xarxa i suports necessaris en aquest àmbit, a més d'aprenentatge.

Aplicació de l'EGiBDH de forma gradual: com hem assenyalat, la proposta d'aquesta guia és en termes de màxims que es poden adoptar progressivament en funció dels recursos disponibles, tant econòmics com humans. L'EGiBDH pot aclaparar perquè suposa un canvi profund de visió primer, i operatiu després, que afecta múltiples sectors. És més efectiu i menys frustrant adoptar fites realistes i a curt termini que puguem anar complementant a mesura que avancem. No tots els aspectes de l'aplicació de l'EGiBDH, però, requereixen de molts recursos.

Recomanacions

I per finalitzar, sintetitzem algunes recomanacions dirigides a responsables polítics amb competències en cooperació per al desenvolupament i agències finançadores de cooperació:

Diagnòstic de situació sobre aplicació de l'EGiBDH: per seguir avançant en l'aplicació de l'EGiBDH, és necessari elaborar una anàlisi sobre la situació actual d'aplicació en diferents àmbits amb tots els actors implicats: en els àmbits de les polítiques públiques, organitzatiu, operatiu en totes les entitats, institucions, etc., que d'alguna manera estan implicades en la cooperació per al desenvolupament. Això ens permetrà de determinar en quin moment ens trobem, bones i males practiques, i establir objectius i fites que ens permetin d'avançar, així com compartir i provar eines diverses.

Fomentar espais de reflexió i intercanvi: l'aplicació de l'EGiBDH és una qüestió complexa, sense una metodologia concreta, sinó propostes diverses que estan en un continu procés d'experimentació, per la qual cosa és important generar espais d'intercanvi d'experiències i de reflexió conjunta per seguir millorant les nostres intervencions, determinar mecanismes de seguiment i avaluació, intercanviar resistències i dificultats trobades i buscar possibles solucions. El treball conjunt i en xarxa és cada vegada més necessari per a l'aplicació correcta de l'EGiBDH, però normalment no sorgeixen de forma espontània, cal destinar recursos i facilitar espais.

Més formació (a entitats i interna): la formació és una eina clau en l'aplicació de l'EGiBDH i, si els responsables polítics amb competències en cooperació i els finançadors exigeixen la seva aplicació i les entitats aposten per aquesta línia, calen recursos per a la capacitat. Aquesta capacitat no pot ser unidireccional (de dalt a baix) i s'hauria de fer a totes les entitats de l'àmbit de la cooperació, tant ONG com agències finançadores, municipis,

Assessorament i disponibilitat de materials: paral·lelament a l'oferta de formació i al foment d'espais de reflexió i intercanvi, cal facilitar un assessorament i acompanyament a tots els actors de cooperació per al desenvolupament en vista d'assolir una progressiva i correcta implementació de l'EGiBDH a tots els àmbits, a més de facilitar materials de suport i consulta actualitzats, com ara guies, metodologies pràctiques, etc.

Coherència interna: d'una banda, s'ha d'assegurar la coherència interna en l'àmbit macro entre les exigències a les entitats i el compliment i respecte dels DH i l'equitat de gènere en el nostre context més pròxim, per a la qual cosa s'han d'adoptar totes les mesures que siguin necessàries. No es pot exigir el que no s'està complint. Això suposa també que el compliment dels DH sigui una exigència per a tots els actors amb qui es treballa, incloent-hi els socis, proveïdors, empreses privades amb un paper cada vegada més rellevant en la cooperació, etc. En l'àmbit micro, tant les agències finançadores com els responsables polítics han d'estar capacitats, formats i conscienciats sobre el que suposa l'aplicació de l'EGiBDH. Els tècnics responsables de valorar projectes o de fer-ne el seguiment han d'estar formats sobre aquest enfocament.

Realisme: ser realistes quant al nivell d'aplicació que s'exigeix a les entitats i en els projectes, d'una banda perquè l'apropiació i correcta aplicació de l'EGiBDH no és

immediata, s'aconseguirà en el mitjà i llarg termini, i s'han de proporcionar recursos per fer-ho. D'altra banda, difícilment es podran dur a terme amb èxit l'aplicació correcta i l'avaluació de l'impacte en projectes de curta durada i amb pocs recursos, que són els que habitualment són finançats.

Coordinació entre finançadors: en la mesura del possible, és recomanable la coordinació entre els diferents finançadors quant a EGiBDH exigits, metodologies, formats, processos de justificació, etc. L'exigència d'un treball en xarxa més ampli i millor que comporta l'EGiBDH no concerneix només a les ONG, sinó a totes les entitats i institucions que treballen en cooperació.

Identificació dels contextos prioritzats: una exhaustiva i completa identificació dels contextos on intervenir és bàsica i, per fer-la, cal destinar recursos suficients, fet que no passa normalment. A més, aquesta identificació no ha de ser realitzada només per les ONG, sinó també les entitats públiques que treballen en cooperació i les agències finançadores que normalment prioritzen àrees geogràfiques en les seves convocatòries. En el cas de les entitats públiques i agències finançadores, han d'assegurar que la identificació inclogui els titulars de drets i responsabilitats i no només els homòlegs titulars d'obligacions.

Diversificar el finançament: allargar els terminis d'execució dels projectes i diversificar el finançament per a intervencions de diferents tipus, considerant la importància de mantenir línies de finançament a mitjà-llarg termini per poder promoure el tipus de canvi que suposa l'EGiBDH.

Flexibilitzar els processos de justificació: l'EGiBDH busca canvis profunds i modificar qüestions tan estructurals i complexes com la discriminació, els desequilibris de poder, etc. Els processos de justificació tradicionals característics dels projectes de desenvolupament que tenen com a objectiu la cobertura de necessitats immediates, ja no serveixen. S'han de flexibilitzar els processos de justificació, donant marge a l'error i a la cerca de solucions sense que això suposi un obstacle burocràtic i/o un risc de pèrdua de finançament. A més, com ja hem assenyalat, cal facilitar l'avaluació d'impacte, que s'ha de fer un temps després d'acabar el projecte i no tot just finalitzat. Els processos de justificació no s'adapten als temps real de les transformacions demanades, i existeix una descoordinació entre els processos d'execució dels projectes i la implementació dels nous models de cooperació.

Fomentar l'avaluació i l'aprenentatge: no s'ha de promoure només l'assoliment d'objectius i resultats plantejats, sinó també l'avaluació honesta i l'aprenentatge que se'n deriva. Per a això, s'ha d'evitar l'excessiva penalització dels errors i flexibilitzar els processos, fent possible l'aprenentatge basat tant en les bones com en les males pràctiques.

6. BIBLIOGRAFIA

- ACNUDH. *Indicadores de derechos humanos: Guía para la medición y la aplicación*. 2012.
- Action Aid. *Measuring Social Change. Principles to Guide the Assessment of Human-Rights Based Approaches to Development*. 2012.
- Action Aid. *People's Action In Practice, ActionAid's Human Rights Based Approach 2.0*. 2012.
- AECID. *Diferentes aproximaciones para hacer una evaluación sensible al género y al enfoque basado en derechos humanos para el desarrollo*. 2014.
- AECID. *Manual de la AECID para la aplicación del enfoque basado en derechos humanos*. 2015.
- AECID. *Política de evaluación de la cooperación española*. 2013.
- CEPAL. *Derechos humanos en población: indicadores para un sistema de monitoreo*. 2007.
- Comissió Europea. *A Rights-Based Approach, Encompassing All Human Rights For EU Development Cooperation*. 2014.
- Consell de la Unió Europea. *Council conclusions on a rights-based approach to development cooperation, encompassing all human rights*. 2014.
- Departament d'Habitatge i Afers Socials, Govern Basc. *Manual para construir proyectos de cooperación para el desarrollo transformadores*. 2009.
- FAO. *Methods to monitor the right to adequate food*. 2008.
- Generalitat de Catalunya. *Pla director de cooperació al desenvolupament 2015-2018*.
- IDHC. *Derechos humanos y desarrollo. El enfoque basado en derechos humanos en la cooperación al desarrollo – EBDH*. 2014.
- IDHC. *L'enfocament estratègic de gènere i basat en drets humans (EGiBDH)*. 2014.
- IDHC. *The Human Rights and Gender-Based Approach in the context of a chronic humanitarian crisis: The Gaza Strip*. 2016.
- IICA. *80 Tools for development projects: appraisal, planning, follow-up and evaluation, de Frans Geilfus*. 2008,
- OCDE. *Estándares de calidad para la evaluación del desarrollo. Serie: Directrices y Referencias del CAD*. 2010.
- OCDE. *Declaració de París sobre l'eficàcia de l'ajut al Desenvolupament*. 2005.
- OCDE. *Programa d'acció d'Accra*. 2008.
- OCDE. *Partenariat de Busan per una cooperació per al desenvolupament efectiva*. 2011.
- Payne, Anne Maree & Schaefer, Laura. *Human Rights measurement framework / Long list of Indicators and Measures*. 2010.
- PNUD. *Informe sobre desenvolupament humà*. 2000.
- Red en Derechos. *El enfoque basado en derechos humanos - evaluación e indicadores*. 2011.
- The Education Project. *The right to education: indicators*. 2013.
- UNEG. *Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluations*". 2014.

Aquesta guia ha estat elaborada en el marc del projecte *“Avancem cap a la integració dels drets humans a la cooperació pel desenvolupament: propostes pràctiques i metodològiques per a l'aplicació de l'EGiBDH per part dels actors de la cooperació”*, realitzat per l'Institut de Drets Humans de Catalunya amb el suport de la Diputació de Barcelona. El projecte té l'objectiu de millorar les contribucions que els actors de la cooperació pel desenvolupament de la província de Barcelona fan per a la realització plena i efectiva dels drets humans de les persones i els pobles a través del reforç de la comprensió i de les capacitats de tècnics municipals, d'ONGD i de càrrecs polítics perquè apliquin l'enfocament de gènere i de drets humans (EGiBDH) a les seves accions en aquest àmbit. La guia produïda ha comptat amb les aportacions fetes per persones expertes d'ONG i membres d'entitats i de municipis de la província de Barcelona que han participat als tallers de formació organitzats en el marc del projecte.